

***SETTING SAHA PARAGA SUPERNATURAL ING RUBRIK JAGADING
LELEMBUT KALAWARTI DJAKA LODANG***

SKRIPSI

Katujukaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
Pinangka Saperangan Sarat
Anggayuh Gelar Sarjana

dening
Joko Prayogo
NIM 09205244083

**PROGRAM PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA
2013**

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Setting saha Paraga Supernatural ing Rubrik Jagading
Lelembut Kalawarti Djaka Lodang* punika sampun dipunsarujuki dening
pembimbing sarta sampun samekta ing pandhadharan.

Yogyakarta, 3 September 2013

Yogyakarta, 4 September 2013

Pambimbing I,

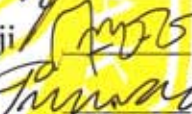
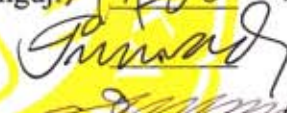

Pambimbing II,

Dr. Suwardi Endraswara, M.Hum
NIP. 19640403 199001 1 004

Afendy Widayat, M.Phill
NIP. 19620416 1999203 1 002

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Setting saha Paraga Supernatural' ing Rubrik Jagading Lelembut Kalawarti Djaka Lodang* punika sampun dipunandharaken ing pandhadharan dhateng Dewan Penguji nalika tanggal, 30 September 2013 sarta katetepaken lulus.

Asma	Jabatan	Tapakasma	Suryakaping
Drs. Hardiyanto, M. Hum.	Ketua Penguji		2 Oktober 2013
Drs. Afendy Widayat, M.Phil.	Sekretaris Penguji		2 Oktober 2013
Dr. Purwadi, M. Hum.	Penguji I		Oktober 2013
Dr. Suwardi E. M, Hum.	Penguji II		Oktober 2013

Yogyakarta, // Oktober 2013
Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M.Pd.
NIP.19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingang tandha tangan ing ngandhap punika, kula:

Nama : **Joko Prayogo**

NIM : 09205244083

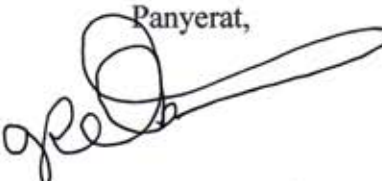
Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

ngandharaken bilih karya ilmiah menika asiling panaliten kula piyambak. Samangertos kula wosing karya ilmiah menika boten dipunserat dening tiyang sanes, kajawi namung perangan-perangan tartamtu kemawon ingkang kula pendhet pinangka dhasar panyeratan kanthi migatosaken tatacara saha paugeran nyerat karya ilmiah ingkang limrah.

Wondene ing tembe wingking wedharan kula menika boten leres, perkawis punika dados tanggel jawab kula.

Yogyakarta, 5 September 2013

Panyerat,

Joko Prayogo

SESANTI

PRASAJA,

WALAKA,

ELING LAN WASPADA.

***

Yogya/Nalika Ngenteni Sasi Pasa/2013

PISUNGSUNG

*“Karya ilmiah menika kula pisungsungaken dhateng Bapa kula
Pak Lamun saha Simbok kula Mbok Tamah ingkang sampun
ngemong sarta memuruk kula saking alit ngantos diwasa.”*

PRAWACANA

Sukorlahkamdulilah mugi konjuk ing ngarsanipun Gusti Allah kang Maha Welas Asih, ingkang sampun mapinten-pinten paring kanikmatan, kabegjan, saha kabagyan dhateng panyerat saengga skripsi kanthi irah-irahan *Setting saha Paraga Supernatural ing Rubrik Jagading Lelembut Kalawarti Djaka Lodang* punika saged kaimpun kanthi nir ing sambekala. Makaten ugi panyerat ngaturaken agunging panuwun dhateng pihak-pihak ingkang sampun paring kawruh mawarni-warni inggih ingkang murakabi tumrap panyerat saengga mujudaken skripsi punika. Awit saking menika, panyerat ngaturaken agunging panuwun dhateng:

1. Bapak Prof. Dr. Rochmat Wahab, M. Pd. MA. pinangka Rektor Universitas Negeri Yogyakarta ingkang sampun paring idin nglampahi panaliten punika,
2. Bapak Prof. Dr. Zamzani, M. Hum. pinangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta ingkang sampun paring kalodhangan nyerat skripsi,
3. Bapak Dr. Suwardi Endraswara, M. Hum. pinangka Pangarsa Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ugi pinangka pembimbing I, ingkang sampun kersa nuntun mbimbing inggih paring iguh rembag tuwin pratikel mawarni-warni,
4. Bapak Afendy Widayat, M.Phill. pinangka pembimbing II, ingkang sampun kersa nuntun mbimbing panyerat kanthi sabar inggih paring pitedah tuwin pamrayogi mawarni-warni tanpa umpami,
5. Bapak Dr. Purwadi, M. Hum. pinangka penasehat akademik ingkang sampun paring pamrayogi ngengingi perkawis-perkawis akademik anggenipun panyerat sinau ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah,
6. Bapak lan Ibu Dosen jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring pepadhang nglemu saha paring dhawuh-dhawuh ingkang sanget manpangati kangge panyerat,
7. Para kluwarga ingkang sampun paring panyengkuyung saha paring sembur-sembur adas nalika panyerat sinau ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah,
8. Kanca-kanca Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah angkatan 2009 mliginipun kanca-kanca kelas H pinangka kanca panguda rasa rikala bingah susah,

9. Afdy Yerima Putra S.H., M.Kn., Daizal Faqih Nugroho S.Pd., Tri Arif Mudhito S.Pd., saha Ibnu Nurhuda Kasendar ingkang sampun ngancani panyerat nalika manggen ing kos Klebengan D19, dhumateng Masrukhan S.Pd. maturuwun komputeripun,

10. Sedaya pihak ingkang sampun paring panyengkuyung,

Skripsi menika temtu kemawon dereng saged kawastanan sae, jengkep menapa malih sampurna. Pramila saking makaten sedaya pangandikan menapa dena panyaruwe ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep saha sampurnaning skripsi menika, tansah katampi kanthi bingahing manah saha atur agunging panuwun. Pangajeng-ajengipun panyerat, mugi-mugi skripsi punika sageda murakabi dhateng para maos. Wasana, nyuwun pangapunten saha maturuwun.

Yogyakarta, 5 September 2013

Panyerat,

Joko Prayogo

WOSING ISI

	Kaca
KACA IRAH-IRAHAN	i
KACA PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN.....	iii
KACA WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG.....	vi
PRAWACANA	vii
WOSING ISI	ix
DAFTAR TABEL	xi
DAFTAR LAMPIRAN.....	xii
SARINING PANALITEN	xiii
BAB I PURWAKA	1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	4
C. Watesaning Perkawis	4
D. Wosing Perkawis	4
E. Ancasing Panaliten	5
F. Paedahing Panaliten	5
BAB II GEGARAN TEORI	7
A. <i>Jagading Lelembut</i> ing Rubrik Kalawarti <i>Djaka Lodhang</i>	7
B. Gambaraning Lelembat Tumrap Tiyang Jawi	11
C. <i>Setting</i> ing Sastra	15
D. Paraga ing Sastra	17
E. Sastra Pinangka Gambaran Budaya.....	19
F. Sosiologi Sastra.....	21
G. Panaliten Ingkang Jumbuh.....	24

H. Panalaran Panaliten.....	25
BAB III CARA PANALITEN	27
A. Jinising Panaliten	27
B. Pendhekatan Panaliten	27
C. Data Panaliten saha Sumberipun Data.....	27
D. Cara Ngempalaken Data.....	28
E. Piranting Panaliten.....	29
F. Caranipun Nganalisis Data.....	30
G. Caranipun Ngesahaken Data.....	30
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN	32
A. Asiling Panaliten.....	32
1. Klasifikasi Data <i>Setting</i> Supernatural	32
2. Klasifikasi Data Paraga Supernatural	47
B. Pirembaganipun.....	64
1. Wujud Wewengkon Lelembat.....	64
2. Kedadosan Supernatural Lelembat saha Manungsa.....	89
BAB V PANUTUP	120
A. Dudutan	120
B. Pamrayogi	121
C. Implikasi.....	121
DAFTAR PUSTAKA	123
LAMPIRAN.....	125

DHAFTAR TABEL

	Kaca
Tabel 1 : Format Pambabar Data <i>Setting</i> Supernatural	29
Tabel 2 : Format Pambabar Data Paraga Supernatural	30
Tabel 3 : Klasifikasi Data <i>Setting</i> Supernatural	32
Tabel 4 : Klasifikasi Data Paraga Supernatural	47

DHAFTAR LAMPIRAN

		Kaca
Lampiran 1	: Data <i>setting</i> supernatural	125
Lampiran 2	: Data paraga supernatural	133

SETTING SAHA PARAGA SUPERNATURAL ING RUBRIK JAGADING LELEMBUT KALAWARTI DJAKA LODANG

**Dening: Joko Prayogo
NIM 09205244083**

SARINING PANALITEN

Jagading lelembat menika donyanipun para lelembat, inggih menika kawontenanipun alam supernatural. Sinaosa alamipun beda, nanging lelembat punika dados perangan pagesangan tiyang Jawi. Cariyos ingkang makaten punika kaewrat ing kalawarti *Djaka Lodhang* ing rubrik *Jagading Lelembut*.

Saking cariyos wedalan No.30 7/1/2012 dumugi wedalan No.5 30/6/2012 sedayanipun ngrembag pangganggunipun lelembat dhateng manungsa. Cara ngempalaken data kanthi maos sastra *Jagading Lelembut* pinangka *refleksi* masarakat. Ing kalodhangan punika mligi namung migatosaken paraga saha *setting*. Data ingkang kapendhet arupi tetembungan, frasa, ukara, saha wacana ingkang gegayutan kaliyan *setting* supernatural saha citraning paraga supernatural. Salajengipun data kasebat dipunrembag kanthi ngayutaken dhateng masarakatipun saking buku saha katrangan-katrangan ingkang sinerat. Data-data ingkang karembag kanthi sosiologi sastra punika namung saperangan kemawon. Caranipun ngesahaken data kanthi uji validitas referensial kaliyan uji reliabilitas arupi reliabilitas intrarater saha reliabilitas interrater.

Asiling panalitenipun inggih punika: *setting* supernatural saha paraga supernatural. Saking data kekalih punika lajeng dipunrembag kaliyan data sekunder, inggih punika saking pamanggihipun pakar-pakar ingkang sinerat ing buku-buku. Wujud wewengkon lelembat inggih menika: ing wit ringin ageng, ing lepen, ing wewangunan ingkang sampun dangu boten dipunenggeni, ing guwa kangge tirakat, ing sela ageng ingkang tebih saking reramen, ing sarean, ing tuk toya ingkang ageng, ing wit-witan ageng, saha ing wewangunan kina. Paraga supernatural inggih menika arupi lelembat saha manungsa. Paraga lelembat punika ngganggu manungsa ingkang sipatipun supernatural. Wondene paraga manungsa ingkang supernatural inggih menika paraga Dhukun. Pangganggunipun lelembat tumrap manungsa arupi: swanten-swanten aneh tanpa wonten wujudipun, wujud manungsa ingkang nggilani, wujud kewan ingkang nyalawadi, ngrasuki badan, damel sakit, saha nggondhol dhateng manungsa. Sinaosa kados suwau, lelembat punika ugi wonten ingkang dipunanggep manpangati tumrap manungsa kadosdene lelembat ingkang dipunsuwuni tulung pados pesugihan.

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Cariyos ingkang nyariyosaken lelembat dhateng manungsa menika sampun dangu wonten kados dene cariyos Kanjeng Ratu Kidul ingkang dumunung ing seganten kidul. Saking wontening cariyos kasebat ngantos dumugi sapriki Kraton Ngayogyakarta taksih ngawontenaken acara Labuhan. Acaranipun menika katindhakaken ing Parangkusuma amargi papan menika dipunanggep papan pepanggihanipun Panembahan Senapati kaliyan Kanjeng Ratu Kidul.

Kathah panggenan-panggenan ingaran wingit saha angker. Panggenan-kados punika taksih wonten ingkang dipunruwat kanthi slametan amargi dipunanggep minangka panggenanipun lelembat. Ing papan wingit asring wonten kedadosan supernatural utawi kedadosan ingkang boten saged dipunalar amargi saking panggodhaning lelembat ingkang ngrekta. Awit saking menika kedahipun ngatos-atos manawi ngambah menapa dene wonten ing panggenan kasebat.

Jagading lelembat menika kathah ingkang mastani donyaning para lelembat inggih menika kawontenanipun alam sanesipun alam manungsa. Sinaosa alamipun beda nanging para lelembat punika nyata, kepara dados peranganing pagesangan tiyang Jawi. Lelembat menika saged priksa dhateng manungsa nanging manungsa punika boten saged priksa dhateng donyanipun para lelembat. Wondene tiyang ingkang saged mriksani dhateng lelembat punika tiyang ingkang gadhah linuwih saengga tiyang menika malah katingalipun aneh menawi nedahaken dhateng penggenanipun lelembat.

Tiyang punika wonten ingkang ajrih dhateng lelembat ananging kosok wangsulipun wonten ugi tiyang ingkang migunakaken lelembat. Tumrap tiyang ingkang migunakaken lelembat, lelembat menika malah dados wonten paedahipun kadosta wonten lelembat ingkang dipundhawuhi njagi sawijing papan saha malah wonten ingkang ngginakaken kangge pados pesugihan. Wondene tumrapping tiyang ingkang ajrih mireng cariyosipun kemawon sampun mengkirig, menapa malih lajeng pepanggihan kaliyan lelembat inggih yektos boten purun.

Pangganggunipun lelembat menika maneka warni ngantos wonten ingkang damel repot manungsa. Boten sekedhik tiyang ingkang kuwalahan manawi nandangi lelembat. Kanthi menika tiyang asring katingal aneh nalika nuruti pakajenganipun lelembat. Punika katindakaken amargi lelembat menika wonten ingkang ngganggu saengga asring dipungusah kanthi maneka cara amrih boten ngganggu.

Lelembat menika kathah ingkang damel raos ajrih kadosdene manawi ing wanci tenggah dalu kapiyeng suwanten-suwanten tanpa wujud ingkang nimbali, mbalangi gendheng, ndhodhog-ndhodhog konten, lan sanesipun. Ingkang kados makaten menika namung arupi swanten, hlah kadospundi manawi dipunsumerepi wewujudan ingkang aneh-aneh temtunipun saged damel raos gila. Wewujudan lelembat punika damel raos gila amargi rerupanipun ingkang boten limrah.

Ngantos sapriki ing acara-acara tivi taksih nggiyaken acara-acara misteri kadosta *Masih Dunia Lain (TRANS 7)* saha *Tukul Jalan-Jalan (TRANS 7)*. Acara-acara kasebat narik kawigatosan para pamiyarsa tivi sinaosa kagiyaken

ing wanci tengah dalu. Lumantar acara kasebat kagiyaraken panggenan-panggenan ingkang angker saha kedadosanipun.

Cariyos-cariyos lelembat ing kalawarti ugi narik kawigatosan tumraping masarakat. Kathah tiyang ingkang ngraos ajirih dhateng lelembat nanging ugi wonten ingkang gadhah pepinginan mangertosi cariyos-cariyosipun. Cariyos lelembat menika taksih kababar ing rubrik kalawarti kados dene: *Jagading Lelembut (Djaka Lodang)* saha *Alaming Lelembut (Panjebar Semangat)*. Sinaosa cariyosipun menika wonten cariyos ingkang nyata nanging ugi wonten cariyos ingkang sampun dipunreka pamrihipun supados langkung narik kawigatosan pamaosipun.

Inkang narik kawigatosan saking cariyos-cariyos lelembat menika settingipun. Settingipun nedahaken dhateng gambaran panggenan-panggenan dunungipun lelembat ingkang swasananipun angker. Settingipun ngambaraken pangenan ingkang nyata nanging supernatural amargi saking lelembatipun.

Sanesipun panggenan ingkang angker temtunipun para paraganipun ingkang narik kawigatosan. Ing cariyos lelembat para paraganipun boten namung arupi lelembat kemawon ingkang supernatural nanging ugi wonten paraga manungsa. Manungsa punika dados kurbanipun pangganggunipun lelembat. Kedadosan punika asring damel ajrih amargi boten saged dipunalar.

Inggih ingkang makaten kalawau ingkang dados panggodha panaliti. Ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang* menika panaliti badhe ngudhari perangan ingkang arupi *setting* supernatural saha para paraganipun. Kalawarti *Djaka Lodang* punika dados kalawarti pioneripun kalawarti abasa Jawi

ingkang ngewrat cariyos lelembat, ingkang salajengipun dipuntulad dening kalawarti sanesipun. Rubrik *Jagading Lelembut* punika dados gambaranipun pangganganipun lelembat dhateng manungsa.

Jagading Lelembut ing rubrik kalawarti *Djaka Lodang* saben pambabaripun jangkep boten katugel-tugel, sinaosa saben-saben pambabaripun cariyosipun benten cariyos-cariyosipun menika ringkes wewangunanipun. Menggah cariyosipun punika pangriptanipun badhe mbabar pangalamanipun ngengingi sesambetanipun kaliyan lelembat.

B. Underaning Perkawis

1. Kedadosan ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*.
2. Panggangguning lelembat ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*.
3. *Setting* supernatural ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*.
4. Citraning paraga supernatural ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*.

C. Watesaning Perkawis

Panaliten menika dipunawatesi ing perkawis *setting* supernatural kaliyan citraning paraga supernatural ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*.

D. Wosing Perkawis

1. Kadospundi gambaran *setting* supernatural ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*?

2. Kadospundi citraning paraga supernatural rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*?

E. Ancasing Panaliten

Ancasing panaliten menika kangge mangertosi gambaranipun *setting* supernatural kaliyan citraning paraga supernatural ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*.

F. Paedahing Panaliten

1. Paedahing panaliten kanthi teoritis

Kanthi panaliten menika amrih mangertosi gambaranipun *setting* supernatural kaliyan citraning paraga supernatural ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*. Perkawis-perkawis suwau karembag kanthi sacara sosiologi sastra. Sosiologi sastra ingkang dipunginakaken inggih menika karya sastra pinangka dokumen refleksi situasi. Kanthi ngginakaken cara kasebat, amrih mangertosi gambaran *setting* supernatural kaliyan citraning paraga supernatural ing masarakat.

2. Paedahing panaliten kanthi praktis

a. Tumrap Mahasiswa

Amrih dados kawruh dhateng mahasiswa mliginipun para mahasiswa sastra ingkang badhe nyinau sastra menapadene ingkang saperlu ngawontenaken panaliten sosiologi sastra. Kanthi panaliten menika sabotenipun saged dipunginakaken damel katrangan dhateng panaliten-panaliten sastra ing samangke.

b. Tumrap Peneliti

Sarana mbabar kawruhipun kanthi damel panaliten sastra kanthi sosiologi sastra. Kanthi damel panaliten menika supados saged mangertosi gambaraning panggenan-panggenan supernatural saha kedadosan-kedadosan pangganguhing lelembat.

BAB II GEGARAN TEORI

A. *Jagading Lelembut ing Rubrik Kalawarti Djaka Lodang*

Pangertosan kalawarti miturut KBBI, (2005: 698-699) inggih menika:

“Majalah merupakan terbitan yang berkala yang isinya meliputi liputan jurnalistik, pandangan topik aktual yang diketahui oleh pembaca.”

Ing saben pambabaripun kalawarti menika dipunbedakaken arupi kalawarti wulanan, kalawarti tengah wulanan, saha kalawarti minggon. Wondene miturut wosipun, kalawarti menika kabedakaken arupi kalawarti olahraga, kalawarti sastra, kalawarti tetanduran, kalawarti otomotif lan sanesipun. Kalawarti *Djaka Lodang* pinangka kalawarti basa Jawi ingkang dipunadegaken dening H. Kusfandi kaliyan Drs. H. Abdullah Purwodarsono. Kalawarti *Djaka Lodhang* minangka kalawarti minggon ingkang kababar saben dinten Setu. Sinaosa kacithak ing kutha Ngayogyakarta nanging pambabaripun ngantos dumugi njaban Ngayogyakarta.

Ing kalawarti *Djaka Lodang* ngewrat maneka warni rubrik utawi irah-irahan wacan. Rubrikipun menika kadosta *Rubrik Wawasan Ironing Negara*, *Rubrik Wawasan Jaban Rangkah*, *Rubrik Sastra lan Budaya*, *Rubrik Aksara Jawa*, *Rubrik Pedhalangan*, *Rubrik Cerita Rakyat*, *Rubrik Wacan Bocah*, *Rubrik Jagading Lelembut*, lan sanesipun. Rubrik *Jagading Lelembut* menika pinangka rubrik *tetap* kalawarti *Djaka Lodhang*, tegesipun rubrik ingkang dipunewrat ing saben pambabaripun.

Miturut katranganipun saking Drs. H. Abdullah Purwodarsono pinangka pangarsa redhaksi kalawarti *Djaka Lodang* ngandharaken bilih kalawarti *Djaka Lodhang* macak rubrik *Jagading Lelembut* wiwit nalika warsa 1979 saking

pamrayoginipun Herman Pratikto, pangripta cariyos silat ingkang kondhang duk warsa 1960. Ancasipun redhaksi macak *Jagading Lelembut* kangge ngewrat cariyos-cariyos lelembat ingkang dumados masarakat.

Ngantos dumugi sapriki kalawarti-kalawarti basa Jawi taksih macak karya sastra arupi jagading lelembat. Kalawarti-kalawarti basa Jawi punika ingkang ngrembakakaken jinising karya sastra kasebat, kados miturut pamangihipun Widayat, (2011: 108) inggih menika:

Dalam khasanah sastra Jawa, jagading lelembut berkembang secara khas yakni melalui kolom-kolom atau halaman-halaman dalam rubrik majalah berbahasa Jawa dalam bentuk mirip dengan cerkak atau cerita bersambung. Pada mulanya rubrik jagading lelembut dimaksudkan untuk menampung kisah-kisah nyata yang dialami atau terjadi di masarakat. Pada perkembangannya, jagading lelembut tidak harus berisi kisah nyata, atau kisah nyata yang telah diberi berbagai tambahan yang bersifat fiktif atau lebih menarik.

Jagading Lelembut menika ngrembaka lumantar kalawarti-kalawarti basa Jawi. Blegripun cariyos jagading lelembut menika meh kados cerkak. Cariyosipun arupi cariyos nyata saha cariyos ingkang sipatipun fiktif. Kalawarti *Djaka Lodhang* pinangka kalawarti ingkang tumut ngrembakakaken cariyos lelembat kanthi irah-irahan *Jagading Lelembut* ing rubrikipun.

Cariyos jagading lelembat wonten kalawarti-kalawarti basa Jawi kaserat mawi prosa (Widayat, 2011: 95). Cariyos *Jagading Lelembut* arupi cariyos cekak utawi cerkak ingkang wetah ing saben pambabar kalawarti *Djaka Lodang* (Wasono, 2012: 2). Cariyos *Jagading Lelembut* karipta kanthi alur, *setting*, paraga, sarta tema dene blegripun ingkang dipunewrat ing kalawarti menika kados arupi cerkak (Prabowo, 1992: 53). Cariyos *Jagading Lelembut* ing *Kalawarti Djaka Lodang* menika kaserat mawi prosa dene blegripun arupi

cariyos cerkak ingkang wetah boten kasambung-sambung. Awit cariyosipun ingkang cekak amrih ringkes langkung gampil mahami tegesipun.

Cariyos jagading lelembat menika kados gadhah para pandhemen ingkang remen maos saengga ing kalawarti-kalawarti Jawi taksih ngewrat cariyos menika (Widayat, 2011: 95). Kalawarti *Djaka Lodang* ngantos dumugi sapriki taksih ngewrat rubrik *Jagading Lelembat*. Ing kalawarti kasebat namung ngewrat satunggal cariyos, saengga cariyosipun menika boten sami ing saben-saben pambabaripun.

Ing antawisipun jinising dongeng kaliyan jagading lelembat saking dawa cendhakipun kalebet cariyos cekak (Widayat, 2011: 95). Jagading lelembat, dongeng, kaliyan cerkak boten sami menggah wosipun kados miturut pamanggihipun Widayat, (2011: 95) inggih menika:

Cerkak biasanya berisi kehidupan manusia sehari-hari. Dongeng berisi cerita ngaya wara, khayal (fantastis) dengan tokoh manusia, binatang atau benda-benda tertentu. Sedangkan Jagading Lelembat, berisi cerita tentang manusia dalam hubungannya dengan dunia hantu (jagading lelembat). Namun demikian, juga terdapat jenis cerkak yang menekankan surelisme, misalnya dengan tokoh-tokoh yakni bagian-bagian tubuh manusia yang dapat berbicara sendiri-sendiri.

Saking wosing cariyos, jagading lelembat menika nyariyosaken manungsa dhateng sesambetanipun kaliyan lelembat. Cariyos jagading lelembat menika wonten tetengeripun inggih punika paraga manungsa ingkang dados kurbanipun para lelembat saha wonten paraga lelembat ingkang asring nggodha (Widayat, 2011: 96). Panggangguning saking lelembat ingkang dipunalami manungsa punika supernatural. Tegesipun supernatural inggih punika boten saged dipunalar akal utawi ajaib (Tim Penyusun Kamus, 2005: 1107).

Nama paraga arupi manungsa ing jagading lelembat asring wonten ingkang dipuncetak saha wonten ingkang dipunsebataken wetah (Prabowo, 1992: 55). Sinaosa arupi cariyos lelembat paraganipun mboten namung lelembat kemawon nanging ugi wonten paraga sanesipun inggih menungsa ingkang dipungganggu paraga lelembat. Panyerat menika asring nyekak saha nyinglonaken nama paraga manungsa ing ancasipun kangge njagi namanipun paraga manawi wonten kedadosan ing pengalamanipun dhateng lelembat wonten ingkang boten patos sae.

Setting ing jagading lelembat menika arupi *setting* panggenan ingkang angker saha *setting* wekdal kadosta dinten Jemuah Kliwon (Widayat, 2011:123). *Setting* ing cariyosipun asring nedahaken panggenan-panggenan ingkang nyata, wondene ugi asring kasebataken wekdal kedadosanipun arupi: (1) nalika wekdal siang saha ndalu, (2) nalika dinten Selasa Kliwon saha Jemuah Kliwon, (3) nyariyosaken kedadosan pengalaman dhateng bangsa lelembat ingkang sampun dangu (Prabowo, 1992: 54-55). *Setting* jagading lelembuat kangge gambaraken panggenan-panggenan dunungipun lelembat inggih punika arupi panggenan-panggenan angker. *Setting-setting* ingkang arupi papan ingkang nyata saha nyariyosaken kedadosan ingkang sampun kalampah punika nedahaken bilih cariyosipun sampun nate kedadosan ing sawijing papan.

Cariyos jagading lelembat ngrembaka lumantar kalawarti-kalawarti basa Jawi kadosta rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*. Cariyos jagading lelembat nyariyosaken sesambetanipun manungsa kaliyan lelembat ingkang kaserat mawi prosa. Kanthi makaten *Jagading Lelembut* punika badhe

kaudhar menggah cariyos cekak. Ingkang badhe kaudhar inggih menika perangan cariyos arupi *setting* supernatural saha citraning paraga supernatural.

B. Gambaraning Lelembat Tumrap Tiyang Jawi

Ngantos sapriki dereng dipunmangertosi wiwitanipun tiyang Jawi punika pitados dhateng lelembat. Lelembut utawi lelembat inggih menika samubarang arupi dhemit kadosta Jim, Peri, lan sapanunggalanipun (Poerwadarminta, 1939: 270). Tiyang Jawi punika nganggep bilih sinoasa wonten mahluk ingkang mujud ugi wonten mahluk ingkang boten mujud, makaten kalawau asring kasebat animistis. Animistis kaparahipun inggih menika manifestasi sikepipun manungsa dhateng mahluk-mahluk supernatural (Endraswara, 2012: 1-2). Awit saking kalawau, tiyang Jawi taksih ngawontenaken acara-acara ingkang arupi slametan menapa dene sesirih ing papan-papan kramat.

Papan kramat punika papan ingkang gadhah kasekten ingkang asring dipunslameti. Papan punika rumiyinipun tilas panggenanipun Ratu menapa dene Priyagung (Endraswara, 2012; 95). Ing panggenan-panggenan kramat menika asring wonten juru kuncinipun, inggih menika tiyang ingkang ngrumat papan punika saha dados ingkang nglataraken gegayuhan tiyang dhateng lelembatipun.

Wonten malih panggenan ingkang sinebat angker. Panggenan ingkang angker menika ugi sinebat panggenan ingkang wingit. Lelembat ingkang dumunung ing papan angker menika asring gadhah watak remen ngganggu (Endraswara, 2012: 99-100). Tiyang langkung nebihi papan angker awit ngraos ajrih. Manawi boten ngatos-atos menapa malih tumindak sembrana saged dipungodha kaliyan ingkang mbaureksa. Panggenan-panggenan angker menika

asring arupi wit-witan ingkang ageng, bekas-bekas wewangunan ingkang suwung, margi-margi ingkang sampun kathah kedadosan kacilakan, lan sapanunggalanipun. Ing papan angker menika asring wonten wewujudan lelembat ingkang nggilani.

Jinising lelembat punika maneka warni kadosta wonten lelembat ingaran Pundhen utawi lelembat ingkang njagi sawijing wewengkon. Lelembat Pundhen manika asring dipunormati kanthi nglaksanakaken acara slametan kados nyadran, rehning boten dipuncaosi dhahar Pundhen menika asring ngganggu kados manawi wonten ingkang gadhah damel, tiyang ingkang gadhah damel menika saged sakit (Endraswara, 2012: 149-150). Lelembat Pundhen menika pinangka lelembat ingkang dipunormati kanthi acara tradhisi.

Wonten malih lelembat ingkang arupi Memedi utawi lelembat ingkang asring nggodha manungsa kanthi rerupan ingkang nggilani. Ingkang kalebet lelembat Memedi kadosta Wewe, Gendruwo, Banaspati, Glundhung Pringis, Pocong lan sapanunggalanipun. Salajengipun wonten jinising lelembat Prewangan utawi lelembat ingkang dipundhawuhi madosi bandha pesugihan. Rehning sampun dipunndhawuhi pados pesugihan, tiyang ingkang ndhawuhi lelembat punika kedah nindakaken sarat saha pepinginan lelembat prewangan menika. Jenising lelembat sanesipun inggih menika ingkang rerupanipun kewan kadosta Bulus Putih, Gemak Melung, Codhot Ngising lan sanesipun (Endraswara, 2012: 155-170). Saking pamanggih kalawau lelembat punika maneka warni rupanipun wonten ingkang rupanipun nggilani saha wonten ingkang arupi kewan. Sanesipun lelembat ingkang rupanipun nggilani wonten lelembat ingkang dipunginakaken tumrap manungsa kangge pados pesugihan inggih punika lelembat Prewangan.

Tiyang menika kathahipun sami ajrih manawi dipungganggu lelembat. Boten namung wewujudan kemawon pangganggu lelembat sanesipun saged arupi suwanten tanpa wujudtipun, gandha-ganda aneh tanpa rupa, ngrasuki lan sanesipun. Ananging sinaosa makaten wonten ugi tiyang ingkang boten ajrih dhateng lelembat. Tiyang punika asringipun gadhah linuwih saengga saged mariksani lelembat sarta saged ngedikan saha saged nyuwun tulung dhateng lelembat. Tumrap tiyang ingkang ngraos ajrih punika wonten cara supados boten dipungganggu kaliyan lelembat kadosta ngindhari papan ingkang angker, nindhakaken ritual magis lumantar dhukun, saha nindhakaken ritual magis kanthi sesarengan (Endraswara, 2012: 42-43). Cara ingkang arupi kalawau punika asring katindakaken amargi pangganggunipun lelembat punika sipatipun supernatural. Lelembat punika gadhah kekiyatan ingkang boten saged dipunmangertosi.

Pangganggunipun lelembat asring wonten tetegeripun kadosdene wonten suwanten-suwanten aneh tanpa rupa. Sanesipun makaten ugi wonten ganda-gandha wangi menapadene ganda bacin ingkang boten wonten asalipun. Inggih arupi suwanten tanpa wujud punika asring dipunwastani kemara. Kemara menika suwanten ingkang kapiyong manawi wonten tiyang ingkang nembe seda kadosta dhukun utawi sesepuh dhusun (Purwadi, 2009: 23). Sinaosa arupi wewujudan lelembat punika asring ngganggu kanthi ganda-ganda saha suwanten ingkang tanpa wonten wujudtipun.

Usadaning amrih boten dipungganggu lelembat menika wonten ingkang nindhakaken ritual magis. Ing ritual menika kanthi maringi sajen-sajen ing panggenan-panggenan angker, inggih arupi panggenan-panggenan angker ing

salebeting nggriya menapa dene sajabaning nggriya. Ancasipun kanthi maringi sajen pinangka caos dhahar saha ngormati lelembat murih saged njagi saha boten ngganggu (Hadiatmaja, 2010: 23). Sajen-sajen menika asring arupi dupa, maneka warni sekar, dhedhaharan, lan sanesipun.

Lelembat menika saged dipundhang dening tiyang ingkang linuwih ingkang salajengipun dipunlebetaken barang menapa dene manungsa. Lelembat menika asring dipulebetaken ing badanipun tiyang sanes ugi ing badanipun dhukun prewangan piyambak. Ing acara kesenian kados Jaran Kepang, Sintren, saha Nini Thowok asring migunakaken Dhukun Prewangan kangge lelantaranipun (Hadiatmaja, 2010: 23). Dhukun Prewangan menika tiyang ingkang saged nglebetaken lelembat ing barang saha manungsa.

Tiyang Jawi menika wonten ingkang ngramataken barang-barang ingkang gadhah kasekten utawi asring kasebat pusaka. Barang-barang menika dipunruwat ing saben-saben wekdal kusus. Anggenipun ngruwat menika maneka warni, wonten ingkang dipungebyur toya sekar saha wonten ingkang kanthi sacara ritual. Ancasipun saking makaten kangge ngresiki saha lelembat ingkang tunggu barang-barang menika supados krasan (Pranoto, 2000: 113). Sanesipun wonten panggenan ingkang angker lelembat ugi manggen ing pusaka-pusaka, saengga pusaka-pusaka punika asring dipunruwat ing wekdal-wekdal tinamtu.

Kathahipun tiyang punika sami ajrih manawi dipungganggu lelembat. Pangganggunipun punika saged arupi wewujudan ingkang nggilani, suwanten saha ngrasuki badan. Saking menika masarakat asring nyuwun tulung kaliyan Dhukun saha nindakaken ritual-ritual amrih boten dipungganggu dening lelembat.

C. *Setting* ing Sastra

Karya *fiksi* kedah dumados ing salebeting panggenan saha wekdal, kados dene pagesangan inggih wonten ing salebeting ruang saha wekdal (Sayuti, 2000: 125).

Setting miturut Widayat, (2011: 122) kados makaten:

Latar memberikan pijakan cerita secara konkret dan jelas, untuk menciptakan suasana tertentu seolah-olah sungguh ada dan terjadi. Latar setidak-tidaknya dapat dipisahkan menjadi tempat (dimana lokasinya), latar waktu (kapan terjadi) dan latar suasana (bagaimana keadaanya) termasuk suasana alam, suasana masyarakat (sosial) dan suasana lahir batin tokoh cerita.

Setting menika arupi *setting* panggenan, *setting* wekdal, saha *setting* swasana. *Setting* menika nggambaraken cariyos ingkang langkung cetha dhateng pamaosipun amargi *setting* menika saged nyipta swasana kados wonten pagesangan.

Setting panggenan inggih menika *setting* ingkang tumuju wonten lokasi kedadosan (Nurgiyantoro, 2012: 227). *Setting* ingkang arupi panggenan menika nedhahaken dhateng panggenan-panggenan ingkang wonten aranipun menapa dene ingkang cekap dipungambaraken kemawon. *Setting* ingkang cekap dipungambaraken kemawon asring nedhahaken dhateng sawijing lokasi kanthi nyariyosaken kahananipun.

Sanesipun *setting* panggenan ingkang wonten aranipun, wonten ugi *setting* panggenan ingkang aranipun boten patos cetha inggih menika nedahaken dhateng kahananipun *setting* punika (Nurgiyantoro, 2012: 227). *Setting* kados makaten punika pamaos kedah ngira-ira dhateng seserepanipun kahanan panggenan punika. Wonten ing karya sastra *setting* menika saged nggambaraken

panggenan jumbuh kaliyan papan ingkang wonten. Tegesipun inggih saged nggambaraken dhaerahipun ingkang jumbuh dhateng para paraganipun saha masarakatipun.

Setting ingkang arupi *setting* wekdal, inggih menika *setting* ingkang nedahaken kapan kedadosan-kedadosan ing karya *fiksi* (Nurgiyantoro, 2012: 230). *Setting* menika arupi wekdal saking kedadosan ingkang dipunalami para paraganipun wonten karya sastra. Pamaos mangertosi *setting* wekdal kanthi dipungayutaken dhateng kedadosan wekdal ingkang nyata.

Miturut Genette (lumantar Nurgiyantoro, 2012: 231), perkawis wekdal wonten karya menika pangertosanipun arupi wekdal ingkang ngengingi cariyosipun, wekdal ngengingi panyeratanipun karya sastra menika, saha ngengingi reroncening wekdal ingkang dipuncariyosaken. Kanthi pamanggih menika ngengingi reroncening wekdal ingkang dipuncariyosaken nedhahaken dhateng wekdal kapan para paraganipun ngalami kedadosan saha kedadosan para paraganipun ingkang ingkang urut kaliyan wekdal.

Setting swasana miturut pamanggihipun Widayat, (2011: 122) kados makaten:

“... dan latar suasana (bagaimana keadaanya) termasuk suasana alam, suasana masyarakat (sosial) dan suasana lahir batin tokoh cerita.”

Setting swasana menika *setting* ingkang nggambaraken swasana para paraganipun. *Setting* swasana kadosta swasana lahir batos ingkang dipunraos para paraganipun nalika manggihi kahanan. Swasana menika kadospundi nalika menawi paraganipun ing papan-papan ingkang angker saha kedadosan-kedadosanipun dhateng panggenan menika. Gambaraning panggenan-panggenan

ugi saged arupi swasana kahananipun kemawon kadosta gambaran swasana nalika hawanipun atis.

Sanesipun menika *setting* swasana menika arupi swasana masarakatipun. *Setting* sosial inggih menika *setting* ingkang nggambaraken perkawis-perkawis ingkang sesambetan kaliyan perkawis pagesangan *sosial* masarakat (Nurgiyantoro, 2012: 233). *Setting* sosial menika ngengingi ubeng ingeripun pagesangan ing masarakat. *Setting* sosial menika jumbuh kaliyan lingkungan masarakatipun. Perkawis-perkawis wonten *setting sosial* arupi adat, tradhisi, saha kabudayan masarakatipun.

Setting menika gambaraken cariyos ingkang langkung cetha dhateng para pamaosipun, awit *setting* menika saged nyipta swasana kados ing pagesangan. *Setting* menika arupi *setting* panggenan, *setting* wekdal, saha *setting* swasana. Ingkang arupi *setting* swasana menika *setting* ingkang nggambaraken swasana para paraganipun kados swasana lahir saha batos ingkang dipunraos paraganipun dhateng kahananipun kalebet ugi swasana alam. *Setting* swasana menika saged arupi kahanan panggenan-panggenan angker.

D. Paraga ing Sastra

Paraga menika pangertosanipun dhateng para *pelaku* wonten salebeting karya sastra (Nurgiyantoro, 2012: 165). Pamanggihipun Aminudin, (1995: 79) ngenginggi paraga inggih pelaku ingkang ngemban dhateng kedadosan-kedadosan saengga kedadosan menika saged ngrembaka dados cariyos. Wonten ing cariyos para paraga menika ingkang ngandharaken temanipun kanthi boten langsung lumantar tingkah lakunipun, pamikiripun, saha kedadosan-kedadosanipun ingkang

dipunalami (Nurgiyantoro, 2012: 75). Paraga punika pelaku ing karya sastra, temanipun cariyos menika kaandharaken kaliyan para paraganipun.

Para paraga menika ingkang ngandharaken *moral*, pepenget, saha perkawis-perkawis sanesipun dhateng pamaos. Paraga menika dados gambaran wohing pamikir, sikep, saha perkawis sanesipun ingkang dipunkajengaken dening pangriptanipun (Nurgiyantoro, 2012: 165). Lumantar para paraga pangripta badhe mahyakaken pekajenganipun dhateng pamaos.

Asring para pangripta menika nggambaraken para paraganipun kanthi maneka warni. (Bulton lumantar Aminudin, 1995: 79) ngandharaken bilih paraga menika kagambaraken kaliyan pangripta kadosdene paraga ingkang wonten impen, wonten paraga ingkang semangat, wonten paraga ingkang dipungambaraken kados dene manungsa, saha paraga ingkang mentingaken dhirinipun. Dados panggambaranipun sipat para paraga ing karya sastra boten sami.

Paraganipun ing panaliten menika kjangkepi menggah kabudayanipun. Pamanggihipun Teeuw, (1984: 140) ngengingi kekiranganipun *stuktural* sastra kados makaten:

“... analisis yang menekankan otonomi karya sastra juga menghilangkan konteks dan fungsinya, sehingga karya itu dimenara-gadingkan dan kehilangan relevansi sosialnya.”

Sinaosa adhedhasar teori ngengingi paraga pinangka salah satunggaling *unsur struktur* sastra, ananging panaliten menika langkung nengenaken panaliten sosiologi sastra. Paraga-paraga ingkang ing jagading lelembat menika asring boten limrah saha boten saged dipunalar. Kanthi menika paraga ingkang arupi

bangsa lelembat kedah dipungayutaken kaliyan budaya masarakat ngengingi dhateng perkawis bangsa lelembat.

Para paraga ing jagading lelembat inggih menika wonten paraga manungsa ingkang dados kurban saking para lelembat saha para paraga lelembat ingkang asring nggodha (Widayat, 2011: 96). Para paraga menika ingkang ngemban dhateng kedadosan-kedadosan cariyosipun. Para paraga ing jagading lelembat arupi lelembat saha manungsa ingkang boten limrah, saengga kedah perlu dipunjangkepi menggah kabudayan masarakatipun.

E. Sastra Pinangka Gambaran Budaya

Wellek saha Weren (lumantar Endraswara, 2011b: 53) ngandharaken bilih asringipun ngengingi perkawis sastra saha masarakat punika sipatipun sempit saha eksternal. Masarakat sempit, dados pratandha dunia wacana punika winates. Ingkang eksternal punika ngrembag dhateng pandhangan masarakat ngengingi perkawis pagesangan. Saking kalawau menika amargi karya sastra menika pinangka asiling cipta rasa saha karsa ingkang wigatos ing salebeting pagesangan sosial. Pamanggih ingkang makaten punika Semi, (1990 : 73) ugi ngandharaken bilih sosiologi sastra punika migatosaken dhateng pirembagan sajabanipun sastra ingkang arupi aktivitas masarakat kadosdene budaya, ekonomi, politik lan sanesipun.

Miturut Burke, (lumantar Endraswara, 2011b: 57) sosiologi sastra punika dados wahana pagesangan. Pirembaganipun adhedhasar saking pagesangan. Proses kreatif ingkang arupi fakta pemikiran dipungambaraken lumantar simbol kreatif. Saking menika karya sastra dados bahan ngeningaken

kangge madosi pamikiran saha moral supados nuwuhaken pamikir ingkang positif tumrap para pamaosipun, kanthi makaten pamaosipun amrih mangertosi perkawis-perkawis ngengingi pagesangan sosial budayanipun.

Panaliten sosiologi sastra punika, sastra boten ateges otonom nanging taksih wonten sesambetanipun kaliyan kahanan panggenan sastra menika nalika dipunripta (Jabrohim, 2012: 215). Saking panggenan karya ingkang kripta temtu wonten perkawis ingkang masarakat ingkang dipungambaraken. Perkawisipun kados gambaran lingkunganipun saha pagesangan masarakatipun ingkang ngewrat kabudayan saking panggenan sastra menika nalika dipunripta.

Inkang kalawau menika kados pamanggihipun Endraswara (2011b: 69) sastra karipta adhedahasar gambaran sosial ingkang ngewrat fenomena kahananing sosial ing pirembaganipun saha sebab kedadosan sosialipun. Kahanan sosial kados arupi budaya wonten masarakat ingkang mangaribawani karya sastra. Pangripta nulad saking kahanan-kahanan sosialipun ingkang nyata ingkang dipunripta sacara imajinatif saking kasunyatanipun.

Karya sastra menika ngrembag perkawis pagesanganing manungsa. Perkawis punika kabadakaken dhateng perkawis manungsa dhateng sesami manungsa, perkawis manungsa dhanteng lingkungan alamipun, saha perkawis manungsa ing babagan sesambetanipun dhateng Gustinipun (Nurgiyantoro, 2012: 323-324). Sastra ngewrat penget budaya ingkang prelu dipunpadosi tegesipun. Budaya ing sastra punika saged kemawon karembag lumantar dialog, lumantar paraga, saha lumantar paribasan (Endraswara, 2012b: 122). Saking katrangan ing nginggil sosiologi sastra punika migatosaken dhateng pirembagan ekstrinsik karya

sastra. Ekstrinsik karya sastra punika saged arupi aktivitas masarakatipun kados dene, budaya, ekonomi, politik lan sanesipun.

F. Sosiologi Sastra

Pendekatan panaliten sastra miturut Abram lumantar Teeuw, (1984: 50) kados makaten:

- a. pendekatan yang menitikberatkan karya sastra itu sendiri; pendekatan itu disebut pendekatan obyektif ;*
- b. pendekatan yang menitikberatkan penulis, yang disebut ekspresif ;*
- c. pendekatan yang menitikberatkan semesta, yang disebut mimetik ;*
- d. pendekatan yang menitikberatkan pembaca, disebut pragmatik.*

Ingkang dipunwastani mimetik tumrap karya sastra inggih menika karya sastra minangka tetiron saha refleksi masarakat (Endraswara, 2011b: 41). Kanthi pendekatan mimetik ingkang dipunwigatosaken inggih menika karya sastra dhateng masarakatipun. Sastra menika karipta minangka saking refleksi masarakatipun. Sosiologi sastra inggih menika mangertosi karya sastra kanthi cara migatosaken dhateng perkawis-perkawis masarakatipun (Ratna, 2003: 2). Panaliten sosiologi sastra migatosaken karya sastra dhateng perkawis-perkawis masarakatipun saengga pirembaganipun sastra dipunwigatosaken dhateng masarakatipun.

Panaliten sosiologi sastra sastra boten ateges otonom nanging taksih wonten sesambetanipun kaliyan kahanan panggenan sastra menika nalika dipunripta (Jabrohim, 2012: 215). Saking panggenan karya ingkang kripta temtu wonten perkawis masarakatipun ingkang dipungambaraken. Perkawisipun kados gambaran lingkunganipun saha pagesangan masarakatipun ingkang ngewrat kabudayan saking panggenan sastra menika dipunripta.

Perkawis makaten kados pamanggihipun Endraswara, (2011b: 69) sastra karipta adhedahasar gambaran sosial ingkang ngewrat fenomena kahanan sosial ing pirembaganipun saha sebab kedadosanipun sosialipun. Kahanan sosial kados arupi budaya wonten masarakat menika mangaribawani dhateng karya sastra. Pangripta nulad saking kahanan-kahanan sosialipun ingkang nyata lajeng dipunripta sacara imajinatif saking kasunyatanipun. Ing tembenipun lumantar karyanipun pangripta badhe ngejak dhumateng pamaosipun mangertosi perkawis-perkawis lingkunganipun.

Pangripta minangka warga masarakat ngripta karyanipun ing samangke karyanipun dados waosan dhateng para masarakat. Reriptan menika temtu nggambaraken perkawis-perkawis masarakatipun jer pangripta ugi warga masarakat, saengga karya sastra menika saged mangaribawani dhateng masarakatipun (Luxemburg, 1989: 16-23). Karya sastra saged nggambaraken perkawis wonten pagesangan masarakat saha mangaribawani tumrapping masarakat.

Sesambetanipun karya sastra dhateng masarakat wonten pendhekatanipun. Prespektif sosiologi sastra miturut Laurensen dan Swingewood lumantar Endraswara, (2011a: 79) kados makaten:

(1) penelitian yang memandang karya sastra sebagai dokumen sosial yang didalamnya merupakan refleksi situasi pada masa sastra itu diciptakan. (2) penelitian yang mengungkapkan sastra sebagai cermin situasi sosial penulisnya, dan (3) penelitian yang menangkap sastra sebagai manifestasi peristiwa sejarah dan keadaan sosial budaya.

Saking prespektif karya sastra dhateng masarakatipun manika, karya sastra menika pinangka refleksi sosial. Kondisi sosial taksih wonten sesambetanipun tumrap manungsa saha kahananipun.

Ratna, (2003: 174) ngandharaken bilih karya sastra saged nulad saking masarakatipun kados makaten:

Karya sastra mampu meniru dan memindahkan secara simbolis keseluruhan unsur sosial, sehingga tokoh-tokoh, kejadian, latar, dan unsur-unsur sosial yang lain dapat dipentaskan kembali secara lebih jelas, baik secara fungsional maupun substantial.

Karya sastra minangka tetiron saking sosialipun. Karya sastra nggambaraken kahanan sosialipun ingkang asipat imajinatif. Unsur-unsur sosial ingkang dipunrembag ing karya sastra kadosta gambaran wujud saking kabudayanipun saha kadospundi gambaran panggenanipun.

Saking pamanggih-pamanggih suwau bilih sastra menika taksih wonten sesambetanipun dhateng masarakatipun. Kanthi makaten jagading lelembat temtu kemawon nggambaraken kawontenaning budaya ngengingi seserepanipun masarakat dhateng lelembat. Seserepan-seserepan menika kados ingkang arupi pangganggunipun para lelembat.

Kawruhipun tiyang Jawi dhateng ngelmu gaib boten namung arupi lisan kemawon nanging ugi karipta wonten kasusastran tradhisional ingkang ngewrat ilmu gaib Jawi ingkang sipatipun umum kadosta karipta wonten buku-buku primbon ingkang ngewrat seratan folklore ngelmu gaib (Koentjaraningrat, 1984: 415). Jagading Lelembat menika kalebet sastra ingkang nyariyosaken perkawis-perkawis gaib tiyang Jawi.

Kalawarti *Djaka Lodang* taksih macak karya sastra arupi jagading lelembat. Jagading lelembat menika arupi cariyos pangganggunipun lelembat dhateng manungsa, sinaosa para paraganipun para lelembat ananging ugi wonten paraga manungsa (Widayat, 2011: 96). Paraga wonten jagading lelembat menika

arupi lelembat saha manungsa. Cariyos jagading lelembat nyariyosaken panggangguning lelembat dhateng manungsa.

Setting wonten jagading lelembat kados dinten Jumat Kliwon saha dhateng panggenan-panggenan ingkang angker. *Setting* arupi Jumat Kliwon saha panggenan ingkang angker kados kaliyan seserepan masarakat ngengingi wekdal ingkang dipunanggep angker kaliyan masarakat saha panggenan ingkang dipunanggep dados panggenanipun lelembat. Gambaran *setting* angker menika kagambraken kados dene panggenan-panggenan ingkang swasananipun ngeri.

Ing panaliten menika perkawis lelembat ing masarakat, namung dipunawatesi dhateng *setting-setting* supernatural saha paraga supernatural arupi lelembat kaliyan manungsa. Pangganggunipun lelembat dhateng manungsa kados arupi wewujudan, suwanten, dipungondhol lan sanesipun. Kedadosan-kedadosan ingkang kados kalawau temtu boten saged dipunalar, nanging masarakat nganggep panci inggih kados makaten.

G. Panaliten Ingkang Jumbuh

Panaliten ingkang jumbuh inggih menika panaliten *Para Lelembut Perempuan dalam Alaming Lelembut* ingkang dipungarap dening Sunu Wasono duk warsa 2012. Sinaosa sami ngrembag perkawis lelembat nanging wonten bedanipun. Bedanipun inggih menika obyek panalitenipun ingkang namung migatosaken dhateng cariyos-cariyos jinising lelembat putri saking rubrik *Alaming Lelembut* kalawarti *Panjebar Semangat*.

Ing pirembaganipun arupi gambaran panggangguning lelembat putri dhateng manungsa adhedhasar saking tema ing saben-saben cariyos. Panaliten menika dipunudhar adhedhasar saking intinsik karya sastranipun, boten kanthi

cara sosiologi sastra. Ingkang dipunrembag saking pangangguning lelembat putri menika arupi pesugihan, gentayagan, saha penculikan. Awit namung langkung migatosaken dhateng paraganipun ingkang arupi *setting* punika dereng dipundhudhah.

Panaliten menika jumbuh amargi sami-sami ngrembag paraga ing karya sastra arupi jagading lelembat. Kedadosan arupi pangangguning paraga lelembat putri dhateng paraga manungsa menika boten saged dipunalar saengga paraga manungsa dados kurban.

Awit saking makaten ing panaliten menika boten namung ngrembag ingkang arupi para paraga lelembat kemawon, nanging ugi dipunjangkepi kaliyan pirembagan paraga-paraga supernatural saha settingipun, amargi *setting* menika taksih wonten sesambetanipun kaliyan paraganipun. *Setting* menika dados supernatural amargi dados panggenan pangganggunipun lelembat dhateng manungsa. Panggenan-panggenan supernatural saha kedadosan-kedadosan supernatural lelembat kaliyan manungsa dipunrembag menggah masarakatipun.

H. Panalaran Panaliten

Panaliten menika ngginakaken metode sosiologi sastra. Sosiologi sastra inggih menika mangertosi karya sastra kanthi sacara migatosaken dhateng perkawis-perkawis masarakatipun. Analisis sosiologi sastra menika kanthi migatosaken dhateng fungsi sastra. *Jagading Lelembut* menika minangka dokumen ingkang nggambaraken refleksi situasi sosial kabudayan masarakatipun.

Dados menggah cara kalawau sastra boten dipunmangertosi ngantos sedayanipun, namung migatosaken dhateng cariyosipun tanpa migatosaken

struktur sedayanipun. Kanthi cara makaten, anggenipun madosi datanipun kanthi madosi settingipun ingkang supernatural saha paraga supernatural. Sasampunipun mendhet data-data ingkang arupi kalawau salejengipun dipunrembag menggah masarakatipun.

BAB III CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Jinising panaliten menika kagarap kanthi panaliten deskriptif. Panaliten menika nggambaraken *setting* supernatural saha citraning paraga supernatural ing rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang*.

B. Pendhekatan Panaliten

Pendhekatan panaliten arupi wengkon panaliten ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang badhe karembag ing panaliten menika. Pendhekatan menika badhe dados wengkuning panaliten (Endraswara, 2011a: 8). Kanthi makaten, pendhekatan asring dipunwastani modhel panaliten. Pendhekatan ingkang dipunginakaken ing panaliten menika kanthi sosiologi sastra.

Sosiologi sastra inggih menika ngrembag karya sastra kanthi cara migatosaken dhateng perkawis-perkawis masarakatipun (Ratna, 2003: 2). Analisis sosiologi sastranipun migatosaken dhateng fungsipun sastra inggih punika karya sastra minangka dokumen sosial ingkang ngewrat refleksi sosial budaya saking jagading lelembat, kadospundi refleksi masarakatipun dhateng babagan lelembat.

C. Data saha Sumberipun Data

Sumberipun data panaliten menika kapendhet saking teks rubrik *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodang* wedalan No.30 7/1/2012 ngantos dumugi wedalan No.5 30/6/2012. Cacahing cariyos saking wedalan *Djaka Lodang* kalawau wonten 26 cariyos. Data ingkang kapendhet arupi *setting* supernatural saha paraga supernatural saking kalawarti menika dados data primer.

Salajengipun data sekunderipun arupi data ingkang dipunpendhet saking buku saha seratan-seratan ingkang wonten sesambetanipun kaliyan pirembagan panaliten menika. Ingkang damel rujukan dhateng data sekunder inggih menika buku-buku saha seratan-seratan ingkang ngewrat perkawis-perkawis cariyos-cariyos lelembat ing masarakat.

D. Caranipun Ngempalaken Data

Panaliten menika ngginakaken metode sosiologi sastra inggih menika mangertosi karya sastra kanthi cara migatosaken dhateng perkawis-perkawis masarakatipun (Ratna, 2003: 2). Ingkang dipunrembag saking analisis sosiologi sastra miturut Laurenson dan Swingewood lumantar Endraswara (2011a: 79), kanthi ngrembag karya sastra pinangka dokumen ingkang ngewrat refleksi sosial budaya. Refleksi situasinipun inggih menika budaya masarakatipun. Kanthi menika karya sastra boten dipunmangertosi ngantos sedayanipun namung migatosaken dhateng cariyosipun boten migatosaken struktur pambangunipun. Mligi paraganipun saha settingipun kemawon.

Menggah cara suwau data ingkang kapados arupi *setting* supernatural saha citraning para paraga supernatural. Anggenipun ngempalaken data-datanipun menika kasarengan ugi kaliyan mengertosi perkawis-perkawis *setting-setting* supernatural saha gambaranipun lelembat dhateng manungsa. Perkawis-perkawis ngengingi *setting* supernatural saha citraning paraga supernatural lajeng kalebetaken ing kretu data.

Data ingkang kapendhet arupi tetembungan, frasa, ukara, saha wacana ingkang gegayutan kaliyan *setting* supernatural saha citraning paraga

supernatural. Salajengipun data dipunrembag kanthi gayutaken dhateng masarakatipun. Ngrembagkipun inggih punika saking buku saha katrangan-katrangan ingkang sinerat.

E. Pirantining Panaliten

Panaliten menika ngginakaken kertu analisa data. Kertu data menika kangge sarana pambiyantu nyerat data-data ingkang dipunprelokaken kangge bahan panaliten. Peneliti wonten panaliten menika mangertosi realitas supernatural ingkang nyengkuyung dhateng perkawis menika. Wonten panaliten kualitatif, peneliti ngginakaken kaprigelanipun, saha kaprigelan ngempalaken datanipun, sarta nyerat sadaya perkawis ingkang dipuntliti (Semi, 1993: 24). Dados ingkang ngempaleken data, nafsiraken data, nganalisis saha nglapuraken asiling panaliten inggih peneliti.

Asiling ngempalaken data arupi *setting* supernatural saha paraga supernatural saking *Jagading Lelembut* kalawarti *Djaka Lodhang* lajeng dipunserat ing alat pambiyantu panaliten ingkang arupi format pambabar ingkang awujud tabel. Kanthi cara kados suwau amrih urut, lajeng langkung gampil dipunklarifikasi saha dipunkategori kanthi sistematis. Blegripun format pambabar asiling panaliten kados makaten:

Tabel 1: Format Pambabar Data *Setting* Supernatural

No.	Irah- irahan	Gambaran <i>setting</i> supernatural		No. Data
		Indikator	Katrangan	

Tabel 2: Format Pambabar Data Paraga Supernatural

No.	Irah- irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	

F. Caranipun Nganalisis Data

Analisis data katindhakaken kaping kalih. Ingkang kaping sepisan data ingkang arupi tetembungan, frasa, ukara saha wacana dipunpahami tegesipun kanthi wetah, menapa dene simbolik ingkang adhedhasar saking *Jagading Lelembut* menika. Menggah pamanggihipun Laurenson dan Swingewood lumantar Endraswara (2011a: 79), bilih karya sastra pinangka dokumen ingkang ngewrat refleksi sosial budaya. Perkawis-perkawis *setting* supernatural saha citra paraganipun boten dipungayutaken kaliyan tema sedayanipun saben-saben cariyos ingkang ateges saking *kebulatan* makna saben-saben cariyos. Kanthi makaten *setting* supernatural saha citra paraganipun sipatipun wetah.

Saking cara analisis ingkang kaping sepisan menika dados gegambaran *setting* supernatural saha citra paraganipun. Salajengipun ingkang kaping kalih teges ingkang kapendhet menggah perkawis menika, lajeng dipungayutaken kaliyan katrangan-katrangan ingkang ngewrat *setting* supernatural saha citraning lelembat dhateng manungsa saking buku-buku saha katrangan ingkang sinerat. Kanthi kalawau amrih mangertosi gambaran cariyos-cariyos menika dhateng realitas *setting* supernatural saha citraning lelembat ing masarakat.

G. Caranipun Ngesahaken Data

Caranipun ngesahaken data wonten panaliten menika kanthi uji validitas saha uji reliabilitas data. Uji validitas wonten panaliten menika kangge njajagi,

trep menapa dereng data panaliten menika kaliyan katrangan-katrangan saking sanesipun karya sastra ingkang sinerat.

Data menika dipunuji ngginakaken validitas referensial. Uji validitas referensial migunakaken rujukan-rujukan saking sanesipun karya sastra *Jagading Lelembut* ingkang sinerat saha ingkang taksih gegayutan. Ancasipun kangge mangertosi realitas *setting* supernatural saha citraning lelembat ing masarakat.

Salajengipun data dipunuji reliabilitas ing ancasipun kangge nliti malih data ingkang valid suwau amrih dados konsiten saha leres. Uji reliabilitas arupi reliabilitas intrarater saha reliabilitas interrater. Uji reliabilitas intrarater kanthi peneliti maos ngantos paham sarta dipunambali malih amrih pikantuk data ingkang leres. Uji reliabilitas interrater kanthi ngrembag data dhateng dhosen pembimbing saha kanca-kanca sesami mahasiswa Program Pendidikan Bahasa Jawa ingkang sami-sami nliti sastra kanthi panaliten sosiologi sastra.

BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN

A. Asiling Panaliten

Data-data ingkang gegayutan kaliyan perkawis-perkawis supernatural punika asring dipunwuwuhi kaliyan data aslinipun ingkang arupi data logis, saengga data-data supernatural menika pinangka pangrembakanipun saking data ingkang logis. Asiling data ingkang kados kalawau punika lajeng dipunserat mawi tabel ingkang kados makaten:

Tabel 3: Klasifikasi Data *Setting* Supernatural

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
1.	Ing Gunung Tugel, ana juru kunci sing bakal nglantarake apa sing dadi gegayuhan wong-wong kang padha sesirih. Ing pucuk gunung kasebut ana watu gedhe lan leter kanggo nyenyuwun. Miturut kabare, saben malem Jemuah mesthi ditekani wewujudan kenya sulistya, iya danyange Gunung Tugel.	Ing Gunung Tugel, ana juru kunci ...	... sing bakal nglantarake apa sing dadi gegayuhan wong-wong kang padha sesirih. Ing pucuk gunung kasebut ana watu gedhe lan leter kanggo nyenyuwun. Miturut kabare, saben malem Jemuah mesthi ditekani wewujudan kenya sulistya, iya danyange Gunung Tugel.	1a
	Nganti Budi lan Sabar jeleh anggone nggugah Giyarto, nanging dheweke tetep semandhe nang ngisor wit ringin lan ngerti-ngerti ora ana embuh alihan ngendi.	Nganti Budi lan Sabar jeleh anggone nggugah Giyarto, nanging dheweke tetep semandhe nang ngisor wit ringin...	...lan ngerti-ngerti ora ana embuh alihan ngendi.	1b

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
2.	<p>Ngepasi ing tengah bulak, lha kok udan riwis-riwis, mula Bu Nan sing lagi bobot sepuh kuwi, dening Pak Juri digandheng semu digeret ben banter lakune. Ora suwe tekan gardhu sing sok kanggo pos rondha neng pinggir dalan, wong loro ayem atine. Apa maneh ing gerdhu kono ana wong wadon tuwa sing ngeyub luwih dhisik. Bareng wis ana gardhu, pak Juri lan garwane crita gayeng karo wong wadon tuwa kanca ngeyub kuwi. Bareng wong wadon tuwa kuwi ngerti yen bu Nan bobot sepuh, njur kandha “Nak, kajenge njing nek nglairake bayi niku gampil, sampean nedha (nguntal) endhog kampung niku nggih!” “Wangsulane bu Nan sumungguh, Inggih mbah! Bareng grimise wis terang, pak Juri lan wong tuwa mau padha sowang-sowang nerusake laku sing beda, ngulon karo ngetan. Lagi wae rampung pamitan, entuk pirang jangkah ditoleh, wong mau wis ora ana.</p>	<p>Ngepasi ing tengah bulak, lha kok udan riwis-riwis, mula Bu Nan sing lagi bobot sepuh kuwi, dening Pak Juri digandheng semu digeret ben banter lakune. Ora suwe tekan gardhu sing sok kanggo pos rondha neng pinggir dalan, wong loro ayem atine. Apa maneh ing gerdhu kono ana wong wadon tuwa sing ngeyub luwih dhisik. Bareng wis ana gardhu, pak Juri lan garwane crita gayeng karo wong wadon tuwa kanca ngeyub kuwi. Bareng wong wadon tuwa kuwi ngerti yen bu Nan bobot sepuh, njur kandha “Nak, kajenge njing nek nglairake bayi niku gampil, sampean nedha (nguntal) endhog kampung niku nggih!” “Wangsulane bu Nan sumungguh, Inggih mbah! Bareng grimise wis terang, pak Juri lan wong tuwa mau padha sowang-sowang nerusake laku sing beda, ngulon karo ngetan.</p>	<p>Lagi wae rampung pamitan, entuk pirang jangkah ditoleh, wong mau wis ora ana.</p>	2
3.	<p>Nalika desa Jrangkah padha ditekani mahasiswa saka Kalimantan sing padha KKN, uga ana kedadean sing nyalawadi. Yaiku ana mahasiswa sing ilang nalika adus neng kali</p>	<p>Nalika desa Jrangkah padha ditekani mahasiswa saka Kalimantan sing padha KKN, uga ana kedadean sing nyalawadi.</p>	<p>Yaiku ana mahasiswa sing ilang nalika adus neng kali Priman Ana sing kandha, jare digondhol gendruwo. Dene sing digondhol</p>	3

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
3.	Priman. Ana sing kandha, jare digondhol gendruwo. Dene sing digondhol gendruwo mau malah mahasiswi sing paling ayu dhewe. Sadurunge ilang, kanca-kanca padha cerita, ana wewujudan aneh sing ndhelik lan nginjen dheweke nang cedhak dhapuran pring.		gendruwo mau malah mahasiswi sing paling ayu dhewe. Sadurunge ilang, kanca-kanca padha cerita, ana wewujudan aneh sing ndhelik lan nginjen dheweke nang cedhak dhapuran pring.	3
4.	Mas Poniran ngupaya ngetog daya sarosane kareben mobil sing disurung bisa lumaku lan urip mesine. Kaya-kaya daya kekuatane Mas Poniran wis entek. Awake lemes. Mas Poniran banjur lungguh ndheprok ana ing saburine mobil. Nalika Mas Poniran ndheprok ana ing lemah, keprungu swara aneh, kang ora ana liya ya guyu Ngikike wanita ana ing sajeron mobil. Mas Poniran rumangsa keweden. Dheweke kepingin mlayu lan ninggalake papan kono. Nanging dheweke kaya-kaya wis kentekan daya. Arep bengok-bengok njaluk tulung, tutuke ora bisa nyuwara. Untunge dheweke isih bisa nyebut Sateruse dheweke eling utawa sadhar menawa sing diadhepi lan maune sing disurung iku arupa tembok jembatan pengkuh saka beton.	Mas Poniran ngupaya ngetog daya sarosane kareben mobil sing disurung bisa lumaku lan urip mesine. Kaya-kaya daya kekuatane Mas Poniran wis entek. Awake lemes. Mas Poniran banjur lungguh ndheprok ana ing saburine mobil. Nalika Mas Poniran ndheprok ana ing lemah, ...	..., keprungu swara aneh, kang ora ana liya ya guyu ngikike wanita ana ing sajeron mobil. Mas Poniran rumangsa keweden. Dheweke kepingin mlayu lan ninggalake papan kono. Nanging dheweke kaya-kaya wis kentekan daya. Arep bengok-bengok njaluk tulung, tutuke ora bisa nyuwara. Untunge dheweke isih bisa nyebut Asmane Gusti Alloh. Sateruse dheweke eling utawa sadhar menawa sing diadhepi lan maune sing disurung iku arupa tembok jembatan pengkuh saka beton.	4

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
5.	Karo isih mangku Ratna, budhene keturon ana Rumah Sakit, Nalika semana, lagi jam 8 bengi Lan kahanan rada sepi. Kanthi sadhar lan ora, arwahe Rubi teka lan kandha marang mbakyune supaya gelem ngopeni Ratna kaya anake dhewe. Arwahe Rubi mau sadurunge ilang sakeplasan uga kandha,"Mbak yen gendhuk pipis apa ek-ek mengko wawikana lan salinana, aku titip gendhuk ya mbak!" Bareng mripate mbak Mul iya budhene Ratna mau diuceg-uceg arwahe Rubi wis ora katon.	Karo isih mangku Ratna, budhene keturon ana Rumah Sakit, Nalika semana, lagi jam 8 bengi lan kahanan rada sepi. Kanthi sadhar lan ora, ...	... arwahe Rubi teka lan kandha marang mbakyune supaya gelem ngopeni Ratna kaya anake dhewe. Arwahe Rubi mau sadurunge ilang sakeplasan uga kandha,"Mbak yen gendhuk pipis apa ek-ek mengko wawikana lan salinana, aku titip gendhuk ya mbak!" Bareng mripate mbak Mul iya budhene Ratna mau diuceg-uceg arwahe Rubi wis ora katon	5
6.	Wanci bengi udakara jam 12, mbah Waliyoto nyedhaki papan sing wingit ing ngisor kreteg pinggir kali Parangan, kono ana kremel yakuwi plengkungan sing bisa kanggo ngeyub saben wong. Ning nek ngeyup tenan, wong lumrah ora ana sing wani, jalaran ing kono pancen dienggoni gendruwo. Mbah Waliyoto tanpa duwe rasa wedi babar pisan malah sakabehing lelembut kaya kancane wae, mlebu kremel kanthi uluk salam nlesih bab nggonku njaluk tulung. Gendruwo kuwi lagi lungguh jegang madhep dhuwit pirang-pirang lembar.	Wanci bengi udakara jam 12, mbah Waliyoto nyedhaki papan sing wingit ing ngisor kreteg pinggir kali Parangan, kono ana kremel yakuwi plengkungan sing bisa kanggo ngeyub saben wong. Ning nek ngeyup tenan, wong lumrah ora ana sing wani, ...	... jalaran ing kono pancen dienggoni gendruwo. Mbah Waliyoto tanpa duwe rasa wedi babar pisan malah sakabehing lelembut kaya kancane wae, mlebu kremel kanthi uluk salam nlesih bab nggonku njaluk tulung. Gendruwo kuwi lagi lungguh jegang madhep dhuwit pirang-pirang lembar.	6

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
7.	<p>Mung kanca-kancane Darsan wiwit bekah-bekuh merga keju anggone sila lan dikoyok lemut.</p> <p>Kahanan kang sepi mau dumadakan dikagetake swarane manuk gagak kang kaok-kaok karo swiwine kekeblak kaya arep mabur. Kanca-kancane Darsan maune arep padha alok nanging banjur meneng kelingan kelingan welinge Darsan. Antarane eling lan ora Darsan rumangsa weruh ana kebul kang metu saka uruping geni lilin, saya suwe saya gedhe nganti dhuwure sak pengadeg wong dhewasa. Kebul mau mawujud wong ngadeng maune lambat-lambat. Suwe-suwe saya cetha rereupan nggilani, awake sakujur kebak uler wulu pating krunteg.</p>	<p>Mung kanca-kancane Darsan wiwit bekah-bekuh merga keju anggone sila lan dikoyok lemut.</p> <p>Kahanan kang sepi mau dumadakan dikagetake swarane manuk gagak kang kaok-kaok karo swiwine kekeblak kaya arep mabur. Kanca-kancane Darsan maune arep padha alok nanging banjur meneng kelingan kelingan welinge Darsan.</p>	<p>Antarane eling lan ora Darsan rumangsa weruh ana kebul kang metu saka uruping geni lilin, saya suwe saya gedhe nganti dhuwure sak pengadeg wong dhewasa. Kebul mau mawujud wong ngadeng maune lambat-lambat. Suwe-suwe saya cetha rereupan nggilani, awake sakujur kebak uler wulu pating krunteg.</p>	7
8.	<p>Sarinem kudu sowan simbah saben selapan dina pisan. Jarene Tinah, saben selapan dina pisan dheweke kudu gelem ngladeni simbah. Sarinem, ora nggagas, laden sing kepiye. Ngertine ya mung laden dhaharan kanggo simbah. Kamangka kaya sing uwis-uwis, saben selapan dina pisan, Tinah ngladeni simbah kaya lumrahe bojo. Gandheng sing diladeni mau bangsane lelembut, mesthi wae tenagane ngedhap-ngedhapi. unjukan apadene</p>	<p>Sarinem kudu sowan simbah saben selapan dina pisan. Jarene Tinah, saben selapan dina pisan dheweke kudu gelem ngladeni simbah. Sarinem, ora nggagas, laden sing kepiye. Ngertine ya mung laden unjukan apadene dhaharan kanggo simbah.</p>	<p>Kamangka kaya sing uwis-uwis, saben selapan dina pisan, Tinah ngladeni simbah kaya lumrahe bojo. Gandheng sing diladeni mau bangsane lelembut, mesthi wae tenagane ngedhap-ngedhapi.</p>	8

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
9.	<p>Dwi mung dhewekan ing kios. Udan ngriwis kawit awan mau ndadekake kahanan sepi nyeyet, wong-wong pilih ana ing jero ngomah.</p> <p>Dumadakan ing kios teka wong lanang gedhe dhuwur. Wong lanang kuwi ngetokake ktp cacah telu. “Mas, saben siji iki difotocopy limang lembar.” Guneme karo ngulungake ktp. Karo Dwi ktp ditampa banjur difotokopi. Bareng rampung, ktp banjur diwenehke maneh marang pawongan mau. Kertas fotokopi dietung. Balik! Dwi kaget jebul fotokopi limang lembar kuwi padha kabeh gambare. “Niki klentu boten?” pitakone dwi nyakinake “Ora kleru.” Jawabe pawongan kuwi cekak. Dwi isih durung percaya ktp telu kok gambare fotone padha kabeh. Kamangka gambar fotokopi ktp kuwi awujud foto wanita sing ora duwe rai.</p>	<p>Dwi mung dhewekan ing kios. Udan ngriwis kawit awan mau ndadekake kahanan sepi nyeyet, wong-wong pilih ana ing jero ngomah.</p> <p>Dumadakan ing kios teka wong lanang gedhe dhuwur. Wong lanang kuwi ngetokake ktp cacah telu. “Mas, saben siji iki difotocopy limang lembar.” Guneme karo ngulungake ktp. Karo Dwi ktp ditampa banjur difotokopi. Bareng rampung, ktp banjur diwenehke maneh marang pawongan mau. Kertas fotokopi dietung. Balik! Dwi kaget...</p>	<p>...jebul fotokopi limang lembar kuwi padha kabeh gambare. “Niki klentu boten?” pitakone dwi nyakinake “Ora kleru.” Jawabe pawongan kuwi cekak. Dwi isih durung percaya ktp telu kok gambare fotone padha kabeh. Kamangka gambar fotokopi ktp kuwi awujud foto wanita sing ora duwe rai.</p>	9
10.	<p>Wusana Pak Bagyo banjur maculi sakubenging watu kuwi supaya gampang didhongkel. Banjur wis rinasa gampang banjur dioglek-oglek dhewe. Ning gandheng saking gedhene watu sidane ya ora bisa. Wusanane banjur njaluk tulung</p>	<p>Wusana Pak Bagyo banjur maculi sakubenging watu kuwi supaya gampang didhongkel. Banjur wis rinasa gampang banjur dioglek-oglek dhewe. Ning gandheng</p>	<p>Bengine Pak Bagyo ngimpi kaya ditemoni wong tuwa sing nyandhang menganggone cara kejawen jangkep. Wong mau kandha, ‘Wah kowe kuwi ngganggu papan</p>	10

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
10.	<p>wong papat ndhongkel watu kuwi, ning ya ora kuwat.</p> <p>Bengine Pak Bagyo ngimpi kaya ditemoni wong tuwa sing nyandhang menganggone cara kejawen jangkep.</p> <p>Wong mau kandha, ‘Wah kowe kuwi ngganggu papan dolanane bocah-bocah, sing saiki njur padha rewel. Hara nek saiki njur padha nempuhke eyang ngene iki piye ?’ Pak Bagyo takon: “Panjenegen punika sinten lan dalemipun pundi?”</p> <p>“O ... yen kowe arep ngerti, sebuten wae aku eyang Sarip, omahku ing kidul bendhungan kuwi. Nek kowe arep mindhah watu kae, becike rak taren dhisik, dadi ora gawe gelane bocah-bocah, wong kae papan dolane.</p> <p>Pak Bagyo njur krasa yen ditekani lembut, wonge ngaku omahe kidul mbendhungan, mangka ing kana ana wit pule gedhe.</p>	<p>saking gedhene watu sidane ya ora bisa.</p> <p>Wusanane banjur njaluk tulung wong papat ndhongkel watu kuwi, ning ya ora kuwat.</p>	<p>dolanane bocah-bocah, sing saiki njur padha rewel. Hara nek saiki njur padha nempuhke eyang ngene iki piye ?”</p> <p>Pak Bagyo takon: “Panjenegen punika sinten lan dalemipun pundi?”</p> <p>“O ... yen kowe arep ngerti, sebuten wae aku eyang Sarip, omahku ing kidul bendhungan kuwi. Nek kowe arep mindhah watu kae, becike rak taren dhisik, dadi ora gawe gelane bocah-bocah, wong kae papan dolane.</p> <p>Pak Bagyo njur krasa yen ditekani lembut, wonge ngaku omahe kidul mbendhungan, mangka ing kana ana wit pule gedhe.</p>	10
11.	<p>Wong tuwa sing arep disraya “mimpin” adicara mau uga wis cumepak.</p> <p>Keluwarga lan tangga cepak diundang uga.</p> <p>Ning apa kedadeyane?</p> <p>Kandhutane sing ana wetenge Bu Warsi ilang.</p> <p>Menyang endi musnane si jabang bayi?! Ora ana sing ngerti babar pisan.</p>	<p>Wong tuwa sing arep disraya “mimpin” adicara mau uga wis cumepak.</p> <p>Keluwarga lan tangga cepak diundang uga.</p> <p>Ning apa kedadeyane?</p>	<p>Kandhutane sing ana wetenge Bu Warsi ilang.</p> <p>Menyang endi musnane si jabang bayi?! Ora ana sing ngerti babar pisan.</p>	11a

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
11.	Kanggo kanca-kanca sing dumunung sakiwa-tengen Gunung Budheg, kususe desa Tanggung, Pucungkidul, Ngranti, Sanggrahan lan liyane sing manggon pereng gunung kono, mesthi wis tau munggah guwa Tritis. Guwa kono, asring ditekani wong kang ngalap berkah. Golek srana kanggo ngalacarke tujuwan uripe, ana sing golek gaman, ana sing nepi, ana sing ngasah ilmu tuwa. Ing wektu-wektu tinamtu akeh wong sing nindhakake ngasah spiritual mau. Neng sisih lor saka guwa Tritis ana watu legok lan padusan sing yen wayah udan kebak banyu. Watu legok kang pas nggo kungkum wong siji jarene duk jaman kawuri minangka nggo panggonan semedi. Semedi kang ancasa supaya mujan anak bisa klakon.	Kanggo kanca-kanca sing dumunung sakiwa-tengen Gunung Budheg, kususe desa Tanggung, Pucungkidul, Ngranti, Sanggrahan lan liyane sing manggon pereng gunung kono, mesthi wis tau munggah guwa Tritis.	Guwa kono, asring ditekani wong kang ngalap berkah. Golek srana kanggo ngalacarke tujuwan uripe, ana sing golek gaman, ana sing nepi, ana sing ngasah ilmu tuwa. Ing wektu-wektu tinamtu akeh wong sing nindhakake ngasah spiritual mau. Neng sisih lor saka guwa Tritis ana watu legok lan padusan sing yen wayah udan kebak banyu. Watu legok kang pas nggo kungkum wong siji jarene duk jaman kawuri minangka nggo panggonan semedi. Semedi kang ancasa supaya mujan anak bisa klakon.	11b
12.	Temen sawise mangerteni tamune iku nandang lelara, Acong namung nempelake gelas plastik isi wedang putih (banyu mineral) kang digawa wiwit saka makame Fanny mau ing wetenge tamu kasebut.	Temen sawise mangerteni tamune iku nandang lelara, Acong namung nempelake gelas plastik isi wedang putih (banyu mineral) kang digawa wiwit saka	Kedadeyan bacute, ing njero gelas ana sesawangan kang aneh, ana dom lan paku kang wus teyengen cacah telu mlebu.	12

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
12.	Kedadayan bacute, ing njero gelas ana sesawangan kang aneh, ana dom lan paku kang wus teyengen cacah telu mlebu.	makame Fanny mau ing wetenge tamu kasebut.		12
13.	Kacilakan iku wis kedaden rong taun kepungkur. Wektu iku ibune bubar blanja karo adhine ragil. Nalika arep mulih saka blanja, pit motor kang ditumpaki wong loro mau disrempet truk saka mburi kang lakune banter banget. Adhine langsung tilar donya sirahe ajur. Dene ibune kang uga parah diplayokake ing rumah sakit cedhak pasar, nanging durung nganti tekan UGD wis ora ketulungan. Nalika paklike wis sadhar saka semapute, banjur crita yen wektu manten putri dipondhong wong tuwane, ibune kandhung uga melu mondhong ing saburine manten putri. Melu mlaku anggone manten putri arep temon.	Kacilakan iku wis kedaden rong taun kepungkur. Wektu iku ibune bubar blanja karo adhine ragil. Nalika arep mulih saka blanja, pit motor kang ditumpaki wong loro mau disrempet truk saka mburi kang lakune banter banget. Dene ibune kang uga parah diplayokake ing rumah sakit cedhak pasar, nanging durung nganti tekan UGD wis ora ketulungan. Nalika paklike wis sadhar saka semapute banjur crita ...	... yen wektu manten putri dipondhong wong tuwane ibune kandhung uga melu mondhong ing saburine manten putri. Melu mlaku anggone manten putri arep temon.	13
14.	Banyu sing bening kinclong-kinclong iku luberane kanggo ngocori sawah. Dene ing papan sumbere digawe padusan utawa siraman. Padusan kasebut ingaran “Kali Song Bajul”, merga ujaring kandha	Banyu sing bening kinclong-kinclong iku luberane kanggo ngocori sawah. Dene ing papan sumbere digawe padusan utawa siraman. Padusan kasebut ingaran “Kali Song	...uga ana bajul sing ora nyata. Bajul sing ora nyata rupane putih, mula ingaran Siluman Bajul Putih.	14

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
14.	sadurunge digawe padusan, ing jero guwa sacedhake sumber kasebut ana bajule. Kejaba bajul sing nyata uga ana bajul sing ora nyata. Bajul sing ora nyata rupane putih, mula ingaran Siluman Bajul Putih.	Bajul”, merga ujar ing kandha sadurunge digawe padusan, ing jero guwa sacedhake sumber kasebut ana bajule. Kejaba bajul sing nyata...		14
15.	Tanpa ana sing ngerti saka ngendi asale, ujug-ujug ana angin gedhe lan langsung udan deres banget. Para peserta banjur mlayu ngeyup ing jero tendha, nanging malah kabeh tendha padha ambruk, kejaba tendhane Pak Pur lan Pak Bambang kang tetep ngadeg jejeg ora melu ambruk. Ora mung kuwi, api unggun kang disoki bensin nanging ora murup kuwi mau, murup kena banyu udan. Iku kedadean aneh kang ora bisa dinalar.	Tanpa ana sing ngerti saka ngendi asale, ujug-ujug ana angin gedhe lan langsung udan deres banget. Para peserta banjur mlayu ngeyup ing jero tendha, nanging malah kabeh tendha padha ambruk ,...	..., kejaba tendhane Pak Pur lan Pak Bambang kang tetep ngadeg jejeg ora melu ambruk. Ora mung kuwi, api unggun kang disoki bensin nanging ora murup kuwi mau, murup kena banyu udan. Iku kedadean aneh kang ora bisa dinalar.	15
16.	Cerak WC mau ana watu gedhe sing durung kober didhongkel. Lagi wae aku arep menyang buri, saka kadohan aku weruh wewujudan wong tuwa, rupane ala, rambute klengsreh lemah lagi dhidhis golek tuma, lungguh slonjor ing dhuwur watu gedhe. Bengi kuwi pancen padhang bulan, mula	Cerak WC mau ana watu gedhe sing durung kober didhongkel. Lagi wae aku arep menyang buri, ...	..., saka kadohan aku weruh wewujudan wong tuwa, rupane ala, rambute klengsreh lemah lagi dhidhis golek tuma, lungguh slonjor ing dhuwur watu gedhe. Bengi kuwi pancen padhang bulan,	16

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
16.	senjan buri omahku akeh wit pring, ora katon peteng. Lan cetha banget aku weruh wewujudan kasebut.		mula senjan buri omahku akeh wit pring, ora katon peteng. Lan cetha banget aku weruh wewujudan kasebut.	16
17.	Anggone wiridan dilakoni ing jero senthong kang peteng lelimengan, merga kabeh listrik ing omahe dipateni. Wayahe diangkah pas malem Selasa Kliwon, sak bakdane salat Ngisak. Sauntara suwe ora ana kedadean apa-apa, ngati dumadakan ing anggane Bambang krasa tumiyup angin sumribit kang mahanani githoke mrinding. Tumiyuping angin tansaya suwe krasa tan saya banter lan mbulet mubeng kaya lesus. Sabanjure ubengan angin mau kaya nglumpuk lan mbentuk dadi wewujudan mahluk cilik kang tansaya suwe dadi tansaya gedhe. Wewujudan mau cendhek dhuwure kaya manungsa salumrah, nanging praupane kasar, raine gedhe semu pesagi, lan rambute cepak. Mahluk mau banjur uluk salam lan ngenalke yen jenenge “Jin Hadirin”.	Anggone wiridan dilakoni ing jero senthong kang peteng lelimengan, merga kabeh listrik ing omahe dipateni Wayahe diangkah pas malem Selasa Kliwon, sak bakdane salat Ngisak. Sauntara suwe ora ana kedadean apa-apa, ngati dumadakan ing anggane Bambang krasa tumiyup angin sumribit kang mahanani githoke mrinding. Tumiyuping angin tansaya suwe krasa tan saya banter lan mbulet mubeng kaya lesus.	Sabanjure ubengan angin mau kaya nglumpuk lan mbentuk dadi wewujudan mahluk cilik kang tansaya suwe dadi ansaya gedhe. Wewujudan mau cendhek dhuwure kaya manungsa salumrah, nanging praupane kasar, raine gedhe semu pesagi, lan rambute cepak. Mahluk mau banjur uluk salam lan ngenalke yen jenenge “Jin Hadirin”.	17

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
18.	Nanging sawise diintrogasi dening Mas Rais, jebule wong nom-noman mau pancen arep maune arep nyolong, nanging diwurungke amarga weruh ana bocah cilik landa, lagi main piyul ana ruang musik. Kamangka ruang musik mau wis dikunci dening Mas Rais.	Nanging sawise diintrogasi dening Mas Rais, jebule wong nom-noman mau pancen arep maune arep nyolong, nanging diwurungke...	... amarga weruh ana bocah cilik landa, lagi main piyul ana ruang musik. Kamangka ruang musik mau wis dikunci dening Mas Rais.	18
19.	Mula karo wong sa-kampung banjur digoleki, ning ora ketemu. Bocah wedok kasebut nate kerja bakul bakso ana saelore pepet daleme Pak Djumadi. Mula karo Pak Djumadi banjur ditilpunake marang lelembut.	Mula karo wong sa-kampung banjur digoleki, ning ora ketemu. Bocah wedok kasebut nate kerja bakul bakso ana saelore pepet daleme Pak Djumadi.	Mula karo Pak Djumadi banjur ditilpunake marang lelembut.	19
20.	Mula kahanane panjenengan bisa mbayangake, manggon ing perumahan anyar, tipak sawah, adoh desa, adoh tangga, merga akeh-akehe omah isih suwung utawa durung dadi, kathik sacerake ana kuburan cilik sajake kuburan kuna. Wektu kuwi Mas Dayat, lan iya tangga-tangga sakiwa tengene sing wis wiwit manggon, yen bengi asring krungu swara tanpa rupa.	Mula kahanane panjenengan bisa mbayangake, manggon ing perumahan anyar, tipak sawah, adoh desa, adoh tangga, merga akeh-akehe omah isih suwung utawa durung dadi, katik sacerake ana kuburan cilik sajake kuburan kuna.	Wektu kuwi Mas Dayat, lan iya tangga-tangga sakiwa tengene sing wis wiwit manggon, yen bengi asring krungu swara tanpa rupa.	20a
	Sawise mrikasani kahanane ing sakiwa tengene omahe Mas Dayat, lan ngeningake cipta ing papan kono,	Sawise mrikasani kahanane ing sakiwa tengene omahe Mas Dayat, lan ngeningake cipta ing	“Mas Dayat, bener putrimu iki asring diganggu lelembut ana ing sacerake	20b

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
20.	Kyai kuwi banjur ngendika. “Mas Dayat, bener putrimu iki asring diganggu lelembut ana ing sacerake perumahan kene. Pancen kene iki mujudake perkampungane lelembut.	papan kono, Kyai kuwi banjur ngendika.	perumahan kene. Pancen kene iki mujudake perkampungane lelembut.	20b
21.	Ora let suwe maneh mesthine iki mengko wis tekan pertelon gedhong bioskup Wijaya. Suara rame-rame wong ewuh mau plasss wis ora keprungu babar pisan. Mangka isih sawetara jangkah anggone mikul. Koeslan kaget!!! Noleh mangidul jebul kuburan Tamanan. Koeslan ngoplok! Koeslan mikul arep nekakake gedhung bioskup Wijaya wae kaya ra teka-teka-a.	Ora let suwe maneh mesthine iki mengko wis tekan pertelon gedhong bioskup Wijaya. Suara rame-rame wong ewuh mau plasss wis ora keprungu babar pisan.	Mangka isih sawetara jangkah anggone mikul. Koeslan kaget!!! Noleh mangidul jebul kuburan Tamanan. Koeslan ngoplok! Koeslan mikul arep nekakake gedhung bioskup Wijaya wae kaya ra teka-teka-a.	21
22.	Rampung wudhu lan ndonga sacukupe, aku nglirik jam kang tememplek ana tembok ruangan tengah. “Rolas kurang seprapat”, batinku. Meh tengah wengi durung klakon shalat, dumadakan Siska mbengok-mbengok sak kayange karo bola-bali kemucap “aja...!!! aja...!!! emoh...!!!, lunga kana!!!” Nggumunke maneh, tenagane kang metu saka awake Siska rosa banget.	Rampung wudhu lan ndonga sacukupe, aku nglirik jam kang tememplek ana tembok ruangan tengah. “Rolas kurang seprapat”, batinku. Meh tengah wengi durung klakon shalat, ...	,... dumadakan Siska mbengok-mbengok sak kayange karo bola-bali kemucap “aja...!!! aja...!!! emoh...!!!, lunga kana!!!” Nggumunke maneh, tenagane kang metu saka awake Siska rosa banget.	22

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
23.	<p>“Lha wong piyayi sepuh, dhahar bakmi panas-panas mesthine yo alon-alon, didamoni dhisik ben adhem, lagi dhisendhoki. Apa maneh sing dhahar disambi maca koran utawa maca buku cerita wis mesthi suuuuwiiii.... banget,” grenege Sariman jroning batin. Kesuwen anggone nunggu, apa meneh dhasare awak kesel bola-bali masak, Sariman anggone leyeh-leyeh nganti keturon. Ngerti-Ngerti esuk padhang, sorot srengenge nylomot kulite. Mak gragap... Sariman tangi digugah Mbah Mento Kinjeng juru kunci makam. Jebule Sariman ora turu ning emper Panti Jompo nanging turu ing ngisor wit semboja satengahe kuburan.</p>	<p>“Lha wong piyayi sepuh, dhahar bakmi panas-panas mesthine yo alon-alon, didamoni dhisik ben adhem, lagi dhisendhoki. Apa maneh sing dhahar disambi maca koran utawa maca buku cerita wis mesthi suuuuwiiii.... banget,” grenege Sariman jroning batin. Kesuwen anggone nunggu, apa meneh dhasare awak kesel bola-bali masak, Sariman anggone leyeh-leyeh nganti keturon. Ngerti-Ngerti esuk padhang, sorot srengenge nylomot kulite. Mak gragap... Sariman tangi digugah Mbah Mento Kinjeng juru kunci makam.</p>	<p>Jebule Sariman ora turu ning emper Panti Jompo nanging turu ing ngisor wit semboja satengahe kuburan.</p>	23
24.	<p>“Nggih kalih oyak-oyakan. Terus ngelak mimik es jeruk sangune Yudis. Bar mimik kula pipis enten kidula ara-ara. “Kamto dadi bisa ngudarasa. Mbokmenawa kanthi ora sengaja utawa ora dijarag dening Masril, sing mbaureksa kena uyuhe Masril. Mula banjur nesu lan ora trima. Mulane thithit-e Masril abuh mbededeg. Ayake dipuntir karo sing mbaureksa Ara-Ara Bunder.</p>	<p>“Nggih kalih oyak-oyakan. Terus ngelak mimik es jeruk sangune Yudis. Bar mimik kula pipis enten kidula ara-ara.</p>	<p>“Kamto dadi bisa ngudarasa. Mbokmenawa kanthi ora sengaja utawa ora dijarag dening Masril, sing mbaureksa kena uyuhe Masril. Mula banjur nesu lan ora trima. Mulane thithit-e Masril abuh mbededeg. Ayake dipuntir karo sing mbaureksa Ara-Ara Bunder.</p>	24

Lajenganipun Tabel 3:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
25.	<p>“Nak Supo iki jelas nonton ledhek lelembut. Merti desa Malang kene isih malem selasa esuk. Saiki lagi dina setu,” guneme pawongan sing nganggo caping, sajake sing disepuhke ing desa Malang.</p> <p>“Wingi sonten kula mireng gamelan....” ature Supo groyok.</p> <p>“Pancen swara iku bisa dikrungu ing jaban desa, anaging wong-wong ing desa kena malah ora krungu,” wong tuwa kuwi mbacutake katrangane.</p>	<p>“Nak Supo iki jelas nonton ledhek lelembut. Merti desa Malang kene isih malem selasa esuk. Saiki lagi dina setu,” guneme pawongan sing nganggo caping, sajake sing disepuhke ing desa Malang.</p> <p>“Wingi sonten kula mireng gamelan....” ature Supo groyok.</p>	<p>“Pancen swara iku bisa dikrungu ing jaban desa, anaging wong-wong ing desa kena malah ora krungu,” wong tuwa kuwi mbacutake katrangane.</p>	25
26.	<p>Maklum wayahe wis peteng, tukang tambal ban mesthi wis padha sholat menyang masjid utawa wis padha mulih. Aku leren sedhela lan lungguhan ana ing ngisor wit maoni. Awaku lungkrah sawise nuntun pit montor dohe kira-kira 200 meter. Lagi enak-enake leren ning ngisor uwit maoni, saka kadohan ana barang cumlorot kaya oncor mubyar-mubyar cacahe loro.</p>	<p>Maklum wayahe wis peteng, tukang tambal ban mesthi wis padha sholat menyang masjid utawa wis padha mulih. Aku leren sedhela lan lungguhan ana ing ngisor wit maoni. Awaku lungkrah sawise nuntun pit montor dohe kira-kira 200 meter. Lagi enak-enake leren ning ngisor uwit maoni,...</p>	<p>..., saka kadohan ana barang cumlorot kaya oncor mubyar-mubyar cacahe loro.</p>	26

Tabel 4: Klasifikasi Data Paraga Supernatural

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
1.	Satlerman mbah Sontong pancen medeni, nanging satemene becik. Piyambake kagungan kewan kewan klangenan macan putih sing bisa memba-memba kenya sulistya.	Satlerman mbah Sontong pancen medeni, nanging satemene becik.	Piyambake kagungan kewan klangenan macan putih sing bisa memba-memba kenya sulistya.	1a
	Kamangka ngendikane mbah Sontog, sasapaa wae sing ora kuwat nglakoni apa sing dadi welinge, bakal wurung apa sing dadi gegayuhane. Nalika keturon nang ngisor wit ringin gedhe mau, rumangsane Giyarto dheweke ditekani kenya sulistya sing ngajak andhum asmara. Mesti wae dheweke manut nalika kenya sulistiya mau ngajak sumingkir nang papan sing dikarepake. Bareng wis parak esuk, Giyarto ditemokake Budi lan Sabar keturon ning kalen sangisore Gunung Tugel, tanpa awer-awer.	Kamangka ngendikane mbah Sontong, sasapaa wae sing ora kuwat nglakoni apa sing dadi welinge, bakal wurung apa sing dadi gegayuhane. Nalika keturon nang ngisor wit ringin gedhe mau, ...	..., rumangsane Giyarto dheweke ditekani kenya sulistya sing ngajak andhum asmara. Mesti wae dheweke manut nalika kenya sulistiya mau ngajak sumingkir nang papan sing dikarepake. Bareng wis parak esuk, Giyarto ditemokake Budi lan Sabar keturon ning kalen sangisore Gunung Tugel, tanpa awer-awer.	1b
2.	Bareng wong wadon tuwa kuwi ngerti yen bu Nan bobot sepuh, njur kandha “Nak, kajenge njing nek nglairake bayi niku gampil, sampean nedha (nguntal) endhog kampung niku nggih!” Wangsulane bu Nan sumungguh, “Inggih	Bareng wong wadon tuwa kuwi ngerti yen bu Nan bobot sepuh, njur kandha “Nak, kajenge njing nek nglairake bayi niku gampil, sampean nedha (nguntal) endhog kampung niku nggih!”	..., wong mau wis ora ana. Jare wong loro githoke njur mbegigrik krasa wedi.	2

Lajenganipun Tabel 4:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
2.	mbah! Bareng grimise wis terang, pak Juri lan wong tuwa mau padha sowang-sowang nerusake laku sing beda, ngulon karo ngetan. Lagi wae rampung pamitan, entuk pirang jangkah ditoleh, wong mau wis ora ana. Jare wong loro githoke njur mbegigrik krasa wedi.	Wangsulane bu Nan sumungguh, “Inggih mbah! Bareng grimise wis terang, pak Juri lan wong tuwa mau padha sowang-sowang nerusake laku sing beda, ngulon karo ngetan. Lagi wae rampung pamitan, entuk pirang jangkah ditoleh, ...		2
3.	Mripate diuceg-uceg supaya luwih awas lan cetha. Mbok menawa wewujudan aneh kasebut mung godhong gedhang garing sing coklek lan klengsreh lemah. Najan kahanane rada peteng, Sumini cetha banget weruh rambute sing dhiwat-dhiwut karo untune sing sapongge-pongge mringis medeni Sumini banjur nyaut andhuk lan mlayu sipat kuping.	Mripate diuceg-uceg supaya luwih awas lan cetha. Mbok menawa wewujudan aneh kasebut mung godhong gedhang garing sing coklek lan klengsreh lemah.	Najan kahanane rada peteng Sumini cetha banget weruh rambute sing dhiwat-dhiwut karo untune sing sapongge-pongge mringis medeni Sumini banjur nyaut andhuk lan mlayu sipat kuping.	3a
	Yu Mini uga tu crita, nalika lagi umbah-umbah nang kali Priman sadurunge Subuh, dheweke weruh gendruwo sing lagi geyongan nang pucuk wit pring. Dhasar yu Mini ora jirih, dheweke punnguh ngumbahi lan maca donga sabisa-bisane. Bareng noleh mendhuwur, gendruwo sing lagi gleyongan mau wis ora ana.	Yu Mini uga tu crita, nalika lagi umbah-umbah nang kali Priman sadurunge Subuh, dheweke weruh	... gendruwo sing lagi geyongan nang pucuk wit pring. Dhasar yu Mini ora jirih, dheweke punnguh ngumbahi lan maca donga sabisa-bisane. Bareng noleh mendhuwur, gendruwo sing lagi gleyongan mau wis ora ana.	3b

Lajenganipun Tabel 4:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
3.	Sadurunge ilang, kanca-kancane padha cerita, ana wewujudan aneh sing ndhelik lan nginjen dheweke nang cedhak dhapuran pring. Para mahasiswi mau ora padha nggargas yen sing nginjen mau jebul gendruwo, awit kahanane rada wis peteng. Mula nalika padha lenggah, kancane sing ayu dhewe banjur digondhol lunga. Ngerti-ngerti mahasisiwi sing digondhol mau wis temangsang ana nggon uwit ringin cerak kali Priman.	Sadurunge ilang, kanca-kancane padha cerita, ana wewujudan aneh sing ndhelik lan nginjen dheweke nang cedhak dhapuran pring. Para mahasiswi mau ora padha nggargas yen sing nginjen ...	... mau jebul gendruwo, awit kahanane rada wis peteng. Mula nalika padha lenggah, kancane sing ayu dhewe banjur digondhol lunga. Ngerti-ngerti mahasisiwi sing digondhol mau wis temangsang ana nggon uwit ringin cerak kali Priman.	3c
4.	Mas Poniran ngupaya ngetog daya surasane kareben mobil sing disurung bisa lumaku lan urip mesine. Kaya-kaya daya kekuwatane Mas Poniran wis entek. Awake lemes. Mas Poniran banjur lungguh ndheprok ana ing saburine mobil. Nalika Mas Poniran ndheprok ana ing lemah, keprungu swara aneh, kang ora ana liya ya guyu ngikike wanita ana ing sajeron mobil. Mas Poniran rumangsa keweden. Dheweke kepingin ngguyu lan ninggalake papan kono. Nanging dheweke kaya-kaya ora kentekan daya.	Mas Poniran ngupaya ngetog daya surasane kareben mobil sing disurung bisa lumaku lan urip mesine. Kaya-kaya daya kekuwatane Mas Poniran wis entek. Awake lemes. Mas Poniran banjur lungguh ndheprok ana ing saburine mobil. Nalika Mas Poniran ndheprok ana ing lemah, ...	..., keprungu swara aneh, kang ora ana liya ya guyu ngikike wanita ana ing sajeron mobil. Mas Poniran rumangsa keweden. Dheweke kepingin mlayu lan ninggalake papan kono. Nanging dheweke kaya-kaya ora kentekan daya.	4a

Lajenganipun Tabel 4:

No	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
4.	Tangane tanpa sadhar nggegem dhuwit satus ewu rupiyah kang ditampa saka wanita sing maune numpak mobil. Bareng tekan ing salah sawijining papan kang dianggep aman, dhuwit kang dingegem diwaspadakake. Gandrik! Jebul sing digengem dudu duwit, nanging arupa klaras godhong gedhang garing.	Tangane tanpa sadhar nggegem dhuwit satus ewu rupiyah kang ditampa saka wanita sing maune numpak mobil. Bareng tekan ing salah sawijining papan kang dianggep aman, dhuwit kang dingegem diwaspadakake.	Gandrik! Jebul sing digengem dudu duwit, nanging arupa klaras godhong gedhang garing.	4b
5.	Nalika tangga-tanggane padha mbeda lan takon marang Ratna ngenani simboke sing wis ora ana, dheweke kanthi teteh kandha yen simboke saiki wis bobuk ana ing sareyan lan jarene siRatna wis duwe simbok anyar iya budhe Mul. Nalika ngepasi satus dina lungane si Rubi, arwahe Rubi uga nglendhang lik Tari tanggane. Arwahe Rubi ngadheg ana ngarep omahe Tari kanthi mesem dheweke meling. “Yen gendhuk rene dolanan ya lik, aku titip gendhuk!” Nanging durung nganti disemauri, ngerti-ngerti arwahe Rubi wis ilang ngono wae.	Nalika tangga-tanggane padha mbeda lan takon marang Ratna ngenani simboke sing wis ora ana, dheweke kanthi teteh kandha yen simboke saiki wis bobuk ana ing sareyan lan jarene siRatna wis duwe simbok anyar iya budhe Mul.	Nalika ngepasi satus dina lungane si Rubi, arwahe Rubi uga nglendhang lik Tari tanggane. Arwahe Rubi ngadheg ana ngarep omahe Tari kanthi mesem dheweke meling. “Yen gendhuk rene dolanan ya lik, aku titip gendhuk!” Nanging durung nganti disemauri, ngerti-ngerti arwahe Rubi wis ilang ngono wae.	5
6.	Sabanjure yuyu sepasang kuwi ditampa dening mbah Waliyoto, dikencang benang kaya lumrahe nyencang kebo gedhe, banjur njujug papan panggonane	Sabanjure yuyu sepasang kuwi ditampa dening mbah Waliyoto, dikencang benang kaya lumrahe nyencang kebo	Nanging gendruwo iku pancen aleman tur kurangngajar tenan, dipethuk wae ora gelem mlaku dhewe,	6

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
6.	gendruwo ing kramel ngisor kreteg kali Parangan ing tlatah kecamatan Candimulyo Kabupaten Magelang. Nanging gendruwo iku pancen aleman tur kurangngajar tenan, dipethuk wae ora gelem mlaku dhewe, nanging ana syarat tambahan maneh, yakuwi gelem waton digendhong. Mbah Yoto nuruti nggendhong gendruwo, kanthi umak-umik maca mantram, saengga ora rumangsa kabotan.	gedhe, banjur njujug papan panggonane gendruwo ing kramel ngisor kreteg kali Parangan ing tlatah kecamatan Candimulyo Kabupaten Magelang.	nanging ana syarat tambahan maneh, yakuwi gelem waton digendhong. Mbah Yoto nuruti nggendhong gendruwo, kanthi umak-umik maca mantram, saengga ora rumangsa kabotan.	6
7.	Mung kanca-kancane Darsan wiwit bekah-bekuh merga keju anggane sila lan dikoyok lemut. Kahanan kang sepi mau dumadakan dikagetake swarane manuk gagak kang kaok-kaok karo swiwine kekeblak kaya arep mabur. Kanca-kancane Darsan maune arep padha alok nanging banjur meneng kelingan welinge Darsan. Antarane eling lan ora Darsan rumangsa weruh ana kebul kang metu saka uruping geni lilin, saya suwe saya gedhe nganti dhuwure sak pengadeg wong dhewasa. Kebul mau mawujud wong ngadeng maune lambat-lambat. Suwe-suwe saya cetha rereupan nggilani, awake sakujur kebak uler wulu pating krunteg.	Mung kanca-kancane Darsan wiwit bekah-bekuh merga keju anggane sila lan dikoyok lemut. Kahanan kang sepi mau dumadakan dikagetake swarane manuk gagak kang kaok-kaok karo swiwine kekeblak kaya arep mabur. Kanca-kancane Darsan maune arep padha alok nanging banjur meneng kelingan kelingan welinge Darsan. Antarane eling lan ora Darsan rumangsa weruh ana kebul kang metu saka uruping geni lilin, ...	..., saya suwe saya gedhe nganti dhuwure sak pengadeg wong dhewasa. Kebul mau mawujud wong ngadeng maune lambat-lambat. Suwe-suwe saya cetha rereupan nggilani, awake sakujur kebak uler wulu pating krunteg.	7

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
8.	Ora gantalan suwe, Sarinem dadi juragan gedhe. Ora mung bakul tempe cilik-cilikan, nanging malah wis gawe kios sapirang-pirang. Omahe gedhe magrong-magrong lan anake lima wis dicekeli pit motor dhewe-dhewe. Wis bola-bali bojone ngelengake amrih Sarinem enggal tobat lan ora nerusake tumindhake sing dosa gedhe ngurbanake sedulur lan tangga teparo.	Ora gantalan suwe, Sarinem dadi juragan gedhe. Ora mung bakul tempe cilik-cilikan, nanging malah wis gawe kios sapirang-pirang. Omahe gedhe magrong-magrong lan anake lima wis dicekeli pit motor dhewe-dhewe.	Wis bola-bali bojone ngelengake amrih Sarinem enggal tobat lan ora nerusake tumindhake sing dosa gedhe ngurbanake sedulur lan tangga teparo.	8a
	Anggone tilar donya mau jalaran mung sepele, kepleset lan tiba nalika bubar adus menyang kali cerak omahe. Tekan omah Marni dadi rubungan wong akeh merga nyawane ora ketutupan. Arwahe Warni isih klambrangan merga matine ora ana sebabe. Arwah sing klambrangan mau ngeslupi Gunadi ponakane sing isih jaka cilik. Gunadi mau ngomyang ora karu-karuan. Swarane persis jebeles kaya Warni suwargi.	Anggone tilar donya mau jalaran mung sepele, kepleset lan tiba nalika bubar adus menyang kali cerak omahe. Tekan omah Marni dadi rubungan wong akeh merga nyawane ora ketutupan.	Arwahe Warni isih klambrangan merga matine ora ana sebabe. Arwah sing klambrangan mau ngeslupi Gunadi ponakane sing isih jaka cilik. Swarane persis jebeles kaya Warni suwargi.	8b
9.	“Anu, kula badhe tumbas matere, nanging kok kiose sampean sajak ora bukak,” jawabe pawongan mau. “Kula wau pancen wonten mriki kawit wau	“Anu, kula badhe tumbas matere, nanging kok kiose sampean sajak ora bukak,” jawabe pawongan mau.	“Kula wau pancen wonten mriki kawit wau enjang lan sumerep panjengan wiri-wiri wonten	9

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
9.	<p>enjang lan sumerep panjengan wiri-wiri wonten ngajeng kios,” jawabe Dwi “Kula wau pancen madosi kiose sampean ning wau niku kios sampean tutup.” Dheg! Dwi banjur mikir, ora pisan pindho wong kok alok kiose tutup, kamangka sajane bukak</p>		<p>ngajeng kios,” jawabe Dwi “Kula wau pancen madosi kiose sampean ning wau niku kios sampean tutup.”Dheg! Dwi banjur mikir, ora pisan pindho wong kok alok kiose tutup, kamangka sajake bukak.</p>	9
10.	<p>Anak buahe karawitan lan kethoprak uga padha ngerti, mula ya ilir padha tilik. Emane Pak Bagyo ora kandha apa-apa. Bareng ditiliki kancane penulis, ya sing nyritatake lelekon iki, pak Bagyo kok njur njaluk ditangekekake lan lungguh. Kancane penulis mau sing jenenge Daliman (singlon) njur matur. “Ingkang dipun raosaken punapa, pak?” “Aja ngandang aku pak, ning aku iki eyang Sarip sing nunut mapan ing awake pak Bagyo.” Ngono suwarane sing metu saka lesane pak Bagyo. Swarane mau kaya swarane mbah Suto penyiari kanca tani, sing bisa gawe penasarane wong akeh, sing durung padha priksa).</p>	<p>Anak buahe karawitan lan kethoprak uga padha ngerti, mula ya ilir padha tilik. Emane Pak Bagyo ora kandha apa-apa. Bareng ditiliki kancane penulis, ya sing nyritatake lelekon iki, pak Bagyo kok njur njaluk ditangekekake lan lungguh. Kancane penulis mau sing jenenge Daliman (singlon) njur matur. “Ingkang dipun raosaken punapa, pak?”...</p>	<p>... “Aja ngandang aku pak, ning aku iki eyang Sarip sing nunut mapan ing awake pak Bagyo.” Ngono suwarane sing metu saka lesane pak Bagyo. Swarane mau kaya swarane mbah Suto penyiari kanca tani, sing bisa gawe penasarane wong akeh, sing durung padha priksa).</p>	10a
	<p>Bareng wis rampung, dilap, banjur didandani manten, dilungguhake madhep sajen, lan pangaggone manten putri</p>	<p>Bareng wis rampung, dilap, banjur didandani manten, dilungguhake madhep sajen, lan</p>	<p>Sawise mesam-mesem sedhela, eyang Sarip banjur kandha, “Kowe kabeh</p>	10b

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
10.	wis di sedhiyakake ing sandhinge kono. Sawise mesam-mesem sedhela, eyang Sarip banjur kandha, “Kowe kabeh kuwi wong becik-becik, wis ya aku saiki ndhak bali!” Kandha ngono pak Bagyo njaluk dilawani ngadheg. Sikile banjur tumapak mlaku metu saka sajeroné ngomah. Bareng anggongé mlaku wis tekan ngarep wates pekarangan, awake pak Bagyo banjur mak kleprek ambruk, tinampan ing anak buahe sing tansah siaga padha ngampingi.	pangaggongé manten putri wis di sedhiyakake ing sandhinge kono.	kuwi wong becik-becik, wis ya aku saiki ndhak bali!” Kandha ngono pak Bagyo njaluk dilawani ngadheg. Sikile banjur tumapak mlaku metu saka sajeroné ngomah. Bareng anggongé mlaku wis tekan ngarep wates pekarangan, awake pak Bagyo banjur mak kleprek ambruk, tinampan ing anak buahe sing tansah siaga padha ngampingi.	10b
11.	“Ya ora ana. Ning iki takjaluk peksa. Kowe kudu nglilani, Ndhuk.” “Lajeng?” “Ana wong sing ora bisa duwe turun. Mula bayimu bakal tak pindhah menyang wong wadon mau, Ndhuk,” “Panjenengan niku kados pundi, Mbah. Nyenengake lintu ning nyusahake kula.” “Wis, ta. Lalinana wae. Kowe ben akeh amale, Ndhuk.” “Ah. Mbah. Nggih boten saged, no.” Bu Warsi ngotot. “Ora penting, Ndhuk. Lila ora lila takjaluk.” Akhire tenan. Esuke	“Ya ora ana. Ning iki takjaluk peksa. Kowe kudu nglilani, Ndhuk.” “Lajeng?” “Ana wong sing ora bisa duwe turun. Mula bayimu bakal tak pindhah menyang wong wadon mau, Ndhuk,” “Panjenengan niku kados pundi, Mbah. Nyenengake lintu ning nyusahake kula.” “Wis, ta. Lalinana wae. Kowe ben akeh amale, Ndhuk.” “Ah. Mbah. Nggih boten saged, no.” Bu Warsi ngotot. “Ora penting, Ndhuk. Lila ora lila takjaluk.”	Akhire tenan. Esuke wetenge Bu Warsi kempes-pes. Calon anake sing digadhang-gadhang rina-wengi “kesaut” mahluk liya <i>penghuni alam raya iki.</i>	11

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
11.	wetenge Bu Warsi kempes-pes. Calon anake sing digadhang-gadhang rina-wengi “kesaut” mahluk liya <i>penghuni alam raya iki</i> .			11
12.	Berita bacute ora mung winates ing Dhusun Cacaban, nanging wis sumebar saantero Tegal, malah wus anjarah ing jaban rangkah. Berita koran lokal uga wus kasil ngliput profile Acong. Bakune dudu nyambut gawe nanging awèh pitulungan krana sesambate Fanny kang mbutuhke badan wadange Acong kanggo lelentaran.	Berita bacute ora mung winates ing Dhusun Cacaban, nanging wis sumebar saantero Tegal, malah wus anjarah ing jaban rangkah. Berita koran lokal uga wus kasil ngliput profile Acong.	Bakune dudu nyambut gawe nanging awèh pitulungan krana sesambate Fanny kang mbutuhke badan wadange Acong kanggo lelentaran.	12
13.	Kacilakan iku wis kedaden rong taun kepungkur. Wektu iku ibune bubar blanja karo adhine ragil. Nalika arep mulih saka blanja, pit motor kang ditumpaki wong loro mau disrempet truk saka mburi kang lakune banter banget. Adhine langsung tilar donya sirahe ajur. Dene ibune kang uga parah diplayokake ing rumah sakit cedhak pasar, nanging durung nganti tekan UGD wis ora ketulungan. Nalika paklike wis sadhar saka semapute, banjur crita yen wektu manten putri dipondhong wong tuwane, ibune kandhung uga melu mondhong ing saburine manten putri. Melu mlaku anggone manten putri arep temon.	Kacilakan iku wis kedaden rong taun kepungkur. Wektu iku ibune bubar blanja karo adhine ragil. Nalika arep mulih saka blanja, pit motor kang ditumpaki wong loro mau disrempet truk saka mburi kang lakune banter banget. Adhine langsung tilar donya sirahe ajur. Dene ibune kang uga parah diplayokake ing rumah sakit cedhak pasar, nanging durung nganti tekan UGD wis ora ketulungan. Nalika paklike wis sadhar saka semapute, banjur crita ...	... yen wektu manten putri dipondhong wong tuwane, ibune kandhung uga melu mondhong ing saburine manten putri. Melu mlaku anggone manten putri arep temon.	13

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
14.	Kamangka sadurunge proyek kedhuk wedhi diliwati ya wis slametan dhisik. Ning ya kuwi amarga ngelih tapel wates sing mbaureksa Kali Pancer banjur ngamuk. Ora mung nggereti dhisel-dhisel, ning uga nggereti pralon-pralon sing kanggo nyedhoti wedhi ireng. Pungkasane, aktivitas ngedhuki wedhi ireng banjur kandheg sawetara.	Kamangka sadurunge proyek kedhuk wedhi diliwati ya wis slametan dhisik.	Ning ya kuwi amarga ngelih tapel wates sing mbaureksa Kali Pancer banjur ngamuk. Ora mung nggereti dhisel-dhisel, ning uga nggereti pralon-pralon sing kanggo nyedhoti wedhi ireng. Pungkasane, aktivitas ngedhuki wedhi ireng banjur kandheg sawetara.	14
15.	Para peserta banjur mlayu ngeyup ing jero tendha, nanging malah kabeh tendha padha ambruk, kejaba tendane Pak Pur lan Pak Bambang kang tetep ngadeg jejeg ora melu ambruk. Ora mung kuwi, api unggun kang disoki bensin nanging ora murup kuwi mau, murup kena banyu udan.	Para peserta banjur mlayu ngeyup ing jero tendha, nanging malah kabeh tendha padha ambruk, ...	..., kejaba tendhane Pak Pur lan Pak Bambang kang tetep ngadeg jejeg ora melu ambruk. Ora mung kuwi, api unggun kang disoki bensin nanging ora murup kuwi mau, murup kena banyu udan.	15
16.	Nalika aku mulih saka sinau, aku keget merga adhiku lanang nangis kekejer jare mentas diweruhi wong tuwa rambute dawa lungguh ning watu gedhe cedhak dhapuran pring. Nalika disuwunake pirsara marang wong pinter sing aran mbah Pujo, pancen bener adhiku mentas diganggu bangsane lelembut sing tunggu	Nalika aku mulih saka sinau, aku keged merga adhiku lanang nangis kekejer jare mentas diweruhi wong tuwa rambute dawa lungguh ning watu gedhe cedhak dhapuran pring. Nalika disuwunake pirsara marang wong pinter sing aran mbah Pujo, ...	... pancen bener adhiku mentas diganggu bangsane lelembut sing tunggu watu gedhe buri omahku, wujud wewe lempoh, ora alihan enggon, ora lunga saka papan kasebut. Mung wae ora	16a

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
16.	watu gedhe buri omahku, wujud wewe lempoh, ora alihan enggon, ora lunga saka papan kasebut. Mung wae ora sengaja, adhiku lanang mipisi watu gedhe mau lan sakal thithite dadi abuh.		sengaja, adhiku lanang mipisi watu gedhe mau lan sakal thithite dadi abuh.	16a
	Lagi entuk rong uwit wae bapakku tiba semaput merga perangan gegere kebrukan wit pring. Bapaku dadi rubungan wong akeh merga wis rong jam anggone semaput mesa durung eling. Sawise ngunjuk banyu putih bapaku banjur cerita menawa nalika negor wit pring mau ora sengaja ngidak sikile wewe lempoh sing tunggu watu gedhe cerak dhapuran pring.	Lagi entuk rong uwit wae bapakku tiba semaput merga perangan gegere kebrukan wit pring. Bapaku dadi rubungan wong akeh merga wis rong jam anggone semaput mesa durung eling. Sawise ngunjuk banyu putih bapaku banjur cerita menawa nalika negor wit pring...	... mau ora sengaja ngidak sikile wewe lempoh sing tunggu watu gedhe cerak dhapuran pring.	16b
17.	Blakasuta yen Bambang kepingin sugih bandha donya. Jin Hadirin saguh mratelakake yen saguh paring pambiyantu, nanging Bambang kudu gelem nindakake sarat sing abot, lan resikone bisa edan. Jalaran sarate abot, Bambang kabotan lan banjur njugarke karepe. Kajiman Jin Hadirin kasebut dikon bali menyang asal usule kanthi diwacakake ayat-ayat suci. Jim Hadirin bali kanthi cara ngubengke awake, kawuwuhan angin sing	Blakasuta yen Bambang kepingin sugih bandha donya. Jin Hadirin saguh mratelakake yen saguh paring pambiyantu, nanging Bambang kudu gelem nindakake sarat sing abot, lan resikone bisa edan. Jalaran sarate abot, Bambang kabotan lan banjur njugarke karepe. Kajiman Jin Hadirin kasebut dikon bali menyang asal usule kanthi diwacakake ayat-ayat suci.	Jim Hadirin bali kanthi cara ngubengke awake, kawuwuhan angin sing tumiyup banter, kajiman mau ilang kakedhepake. Mung wae wujud sing jumedhul mung perangan sirah thok. Wujudtipun gedhe nggegirisi dhuwure sirah udakara rong meter.	17a

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
17	tumiyup banter, kajiman mau ilang kakedhepake. Mung wae wujud sing jumedhul mung perangan sirah thok. Wujudtipun gedhe nggegirisi dhuwure sirah udakara rong meter.			17a
	Bambang banjur eling marang dhiri pribadine, sarta banjur donga nyebut “laila ha Illallah” makaping-kaping tanpa kendhat. Krungu pandongane Bambang, Jin Nasibin banjur narik ilate lan mingkem, sarta nguntal mas, inten, lan gepokan dhuwit kertas kang katon ing jero tenggak. Sabanjure Jin Nasibin ngubengake sirahe kaya ubenge gangsingan, saya suwe tan saya gangsret, lan saya cilik wujud, wusanane musna ilang sakedhepan.	Bambang banjur eling marang dhiri pribadine, sarta banjur donga nyebut “laila ha Illallah” makaping-kaping tanpa kendhat.	Krungu pandongane Bambang, Jin Nasibin banjur narik ilate lan mingkem, sarta nguntal mas, inten, lan gepokan dhuwit kertas kang katon ing jero tenggak. Sabanjure Jin Nasibin ngubengake sirahe kaya ubenge gangsingan, saya suwe tan saya gangsret, lan saya cilik wujud, wusanane musna ilang sakedhepan.	17b
18.	Nanging sawise diintrogasi dening Mas Rais, jebule wong nom-noman mau pancen maune arep nyolong, nanging diwurungke amarga weruh ana bocah cilik landa, lagi main piyul ana ruang musik. Kamangka ruang musik mau wis dikunci dening Mas Rais. Bocah cilik landa rambute pirang mau ngawaske tajam banget. Mulane wong mau banjur mlayu sipat kuping lan ora sida maling.	Nanging sawise diintrogasi dening Mas Rais, jebule wong nom-noman mau pancen arep maune arep nyolong, nanging diwurungke amarga weruh ana bocah cilik landa, lagi main piyul ana ruang musik.	Kamangka ruang musik mau wis dikunci dening Mas Rais. Bocah cilik landa rambute pirang mau ngawaske tajam banget. Mulane wong mau banjur mlayu sipat kuping lan ora sida maling.	18

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
19.	Nalika garwane Pak Djumadi kena masalah, merga majikane kereng. Mula banjur nilpun ngomah, supaya wektu kuwi kudu sabar, lan asring maca shalawat. Ndilalah nalika nilpun garwane sing nampa malah lelembut kasebut “Aku ora kenal karo Suyanti,” kandhane.	Nalika garwane Pak Djumadi kena masalah, merga majikane kereng. Mula banjur nilpun ngomah, supaya wektu kuwi kudu sabar, lan asring maca shalawat.	Ndilalah nalika nilpun garwane sing nampa malah lelembut kasebut “Aku ora kenal karo Suyanti,” kandhane.	19a
	Mula karo wong sa-kampung banjur digoleki, ning ora ketemu. Bocah wedok kasebut nate kerja bakul bakso ana saelore pepet daleme Pak Djumadi. Mula karo Pak Djumadi banjur ditilpunake marang lelembut.	Ndilalah ing sawijing dina ana bocah wedok kesurupan nganti ilang. Mula karo wong sa-kampung banjur digoleki, ning ora ketemu. Bocah wedok kasebut nate kerja bakul bakso ana saelore pepet daleme Pak Djumadi.	Mula karo Pak Djumadi banjur ditilpunake marang lelembut.	19b
20.	Pak Kyai karo ndhudhuk lemah kuburan sawetara nanggo pacul sing mau wis disiapke Mas Dayat kaya dhawuhe Pak Kyai. Dhudhukan kuwi banjur diurugi meneh kepara diunthuk-unthuk. “Inggih Pak Kyai, badhe kula esthokaken dhawuh Penjenengan,” ature Mas Dayat nyaguhi. Wong loro banjur bali nyang perumahan. Tekan omahe Mas Dayat, Pak	Pak Kyai karo ndhudhuk lemah kuburan sawetara nanggo pacul sing mau wis disiapke Mas Dayat kaya dhawuhe Pak Kyai. Dhudhukan kuwi banjur diurugi meneh kepara diunthuk-unthuk. “Inggih Pak Kyai, badhe kula esthokaken dhawuh Penjenengan,” ature	..., Pak Kyai ngendika: “Kowe ngerti apa ora, bocah kae mau tak jak lunga supaya ora ngganggu putramu meneh, gelem. Nanging dheweke njaluk digawekake omah sing becik. Sing kerumat kanthi becik uga. Lan dheweke	20

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
20.	Kyai ngendika: “Kowe ngerti apa ora, bocah kae mau tak jak lunga supaya ora ngganggu putramu meneh, gelem. Nanging dheweke njaluk digawekake omah sing becik. Sing kerumat kanthi becik uga. Lan dheweke kandha luwe, pengin njaluk mangan. Mula banjur tak tuntun nyang warung angkringan pinggir dalan kono. Tak kon mangan sakwarege.	Mas Dayat nyaguhi. Wong loro banjur bali nyang perumahan. Tekan omahe Mas Dayat,...	kandha luwe, pengin njaluk mangan. Mula banjur tak tuntun nyang warung angkringan pinggir dalan kono. Tak kon mangan sakwarege.	20
21.	Sadurunge mapan turu, karepe arep nggembol utawa nyingidake aslie dodolan luwih dhisik. Sapa ngerti nalika ditinggal turu, asile dodolan njur dirayang sawijing durjana? Ngiras mbaleni ngetung olehe-olehe mau. Bareng slorokan dibukak, Koeslan kaget! Haaa,,, jebul, krikill!!!! Koeslan sanalika ndremimil maca takbir, tahlil, tahmid, ayat kursi lan wacan surat apa wae sing dielingi.	Sadurunge mapan turu, karepe arep nggembol utawa nyingidake asile dodolan luwih dhisik. Sapa ngerti nalika ditinggal turu, asile dodolan njur dirayang sawijing durjana? Ngiras mbaleni ngetung olehe-olehe mau.	Bareng slorokan dibukak, Koeslan kaget! Haaa,,, jebul, krikill!!!! Koeslan sanalika ndremimil maca takbir, tahlil, tahmid, ayat kursi lan wacan surat apa wae sing dielingi.	21
22.	Karo Pak Sentika mung didemok banthuke nggo tangan diwalik, tegese nggo geger tangan, ping telu. Banjur disebul kaping pisan ana ing kupinge tengen	Karo Pak Sentika mung didemok banthuke nggo tangan diwalik, tegese nggo geger tangan, ping telu Banjur disebul.	Dheweke ngandharke lamun Siska wis mari.	22

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
22.	lan kiwa. Pungkasane epek-epek tangane dipijet kira-kira telung menit suwene. Rampung mangkono, Pak Sentika banjur pamit. Dheweke ngandharke lamun Siska wis mari.	kaping pisan ana ing kupinge tengen lan kiwa. Pungkasane epek-epek tangane dipijet kira-kira telung menit suwene. Rampung mangkono, Pak Sentika banjur pamit.		22
23.	“Dadi wong enom ki mbokya sing sopan! Ditakoni kok ora gelem ngingeti. Delengen iki lho, ilatku iki mlonyoh apa ora?” pitakone piyayi sepuh luwi marang Sariman sajak srengen merga disepelake. Ngerti disengeni Sariman mengo. Nanging saeba kagete Sariman, bareng nyawang ilate piyayi sepuh sing nukoni bakmine. Ilat kuwi melet mak tlolor dawa banget ngati klangsrak lemah. Semono uga ilate anake, uga mak tleler tekan lemah. Sariman dadi kaget lan keweden.	“Dadi wong enom ki mbokya sing sopan! Ditakoni kok ora gelem ngingeti. Delengen iki lho, ilatku iki mlonyoh apa ora?” pitakone piyayi sepuh luwi marang Sariman sajak srengen merga disepelake. Ngerti disengeni Sariman mengo. Nanging saeba kagete Sariman, bareng nyawang ilate piyayi sepuh sing nukoni bakmine.	Ilat kuwi melet mak tlolor dawa banget ngati klangsrak lemah. Semono uga ilate anake, uga mak tleler tekan lemah. Sariman dadi kaget lan keweden.	23
24.	Kamto wis lungguh sila ana tengah Ara-Ara Bunder. Dheweke komat-kamit ngrupal mantra sing wis diajarke dening Mbah Soma. Swaise rampung anggone komat-kamit, dumadakan ana swara kaya mercon mbledhos ing iring kidul Ara-Ara Bunder, karo ana keluk tipis metu saka lemah, nanging mung metu sakeclapan.	Kamto wis lungguh sila ana tengah Ara-Ara Bunder. Dheweke komat-kamit ngrupal mantra sing wis diajarke dening Mbah Soma.	Swaise rampung anggone komat-kamit dumadakan ana swara kaya mercon mbledhos ing iring kidul Ara-Ara Bunder, karo ana keluk tipis metu saka lemah, nanging mung metu sakeclapan	24a

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
24.	<p>Terus mimik es jeruk sangune Yudis. Bar mimik kula pipis enten kidul ara-ara.</p> <p>Mbokmenawa kanthi ora sengaja utawa ora dijarag dening Masril, sing mbaureksa kena uyuhe Masril. Mula banjur nesu lan ora trima. Mulane thithit-e Masril abuh mbededeg. Ayake dipuntir karo sing mbaureksa Ara-Ara Bunder.</p>	<p>Terus mimik es jeruk sangune Yudis. Bar mimik kula pipis enten kidul ara-ara.</p>	<p>Mbokmenawa kanthi ora sengaja utawa ora dijarag dening Masril, sing mbaureksa kena uyuhe Masril. Mula banjur nesu lan ora trima. Mulane thithit-e Masril abuh mbededeg. Ayake dipuntir karo sing mbaureksa Ara-Ara Bunder.</p>	24b
25.	<p>Sinambi ndheleng kenya ayu njoget, Supo uga incang-incang kahanan kiwa tengen. Kawit mau ana kang diras ngowah-ngowahi adat. Biasane saben nonton ledhek mesthi akeh wong-wong desa Malang kang dikenali. Malah kepara ana uga tangga teparo sing ora kangsenan ananging padha olehe nonton. Ananging iki mau kawit dheweke teka tekan saiki ora ana siji-sijia wong sing dikenali. Durung nganti entuk jawaban, dumadakan ing gulune Supo wis dikalungi slendhang ijo malik dadi ula gedhe. Endhase ngenggel-ngenggel arep nyembur. Supa njenggirat. Tanpa kandha apa-apa dheweke nggeblas, mlayu ngedohi ula gedhe mau.</p>	<p>Sinambi ndheleng kenya ayu njoget, Supo uga incang-incang kahanan kiwa tengen. Kawit mau ana kang diras ngowah-ngowahi adat. Biasane saben nonton ledhek mesthi akeh wong-wong desa Malang kang dikenali. Malah kepara ana uga tangga teparo sing ora kangsenan ananging padha olehe nonton. Ananging iki mau kawit dheweke teka tekan saiki ora ana siji-sijia wong sing dikenali.</p>	<p>Durung nganti entuk jawaban, dumadakan ing gulune Supo wis dikalungi slendhang ijo malik dadi ula gedhe. Endhase ngenggel-ngenggel arep nyembur. Supa njenggirat. Tanpa kandha apa-apa dheweke nggeblas, mlayu ngedohi ula gedhe mau. Dumadakan wong-wong ing cedhake kang uga mau nonton ledhek malik dados ula sapirang-pirang.</p>	25

Lajenganipun Tabel 4:

No.	Indikator Jangkepipun	Indikator ingkang Logis	Indikator ingkang Supernatural	No. Data
25.	Dumadakan wong-wong ing cedhake kang uga mau nonton ledhek malik dados ula sapirang-pirang.			25
26.	Lagi enak-enake leren ning ngisor uwit maoni, saka kadohan ana barang cumlorot kaya oncor mubyar-mubyar cacah loro. Oncor mau katone mlaku turut laren iring-iringan marep ngarep buri. Mbok menawa kuwi oncor sing digawa warga kono sing budhal menyang sawah arep nyurong welut karo yuyu kanggo pakan bebek. Nanging aneh, bareng wis tak waspadakake barang sing cumlorot kaya oncor jebul wujud uwong mlaku njungkir, sirahe eneng ngisor. Padhang-padhang saka kadohan cumlorot mau jebul sirah kanthi rambut geni mubyar-mubyar. Sanajan sirahe mau njungkir, aku weruh mripate satutup gelas mencereng karo siyunge dawa-dawa kaya buta, medeni. Wewujudan aneh mau malaku njungkir ngarep ngarep buri.	Lagi enak-enake leren ning ngisor uwit maoni, saka kadohan ana barang cumlorot kaya oncor mubyar-mubyar cacah loro. Oncor mau katone mlaku turut laren iring-iringan marep ngarep buri. Mbok menawa kuwi oncor sing digawa warga kono sing budhal menyang sawah arep nyurong welut karo yuyu kanggo pakan bebek.	Nanging aneh, bareng wis tak waspadakake barang sing cumlorot kaya oncor jebul wujud uwong mlaku njungkir, sirahe eneng ngisor. Padhang-padhang saka kadohan cumlorot mau jebul sirah kanthi rambut geni mubyar-mubyar. Sanajan sirahe mau njungkir, aku weruh mripate satutup gelas mencereng karo siyunge dawa-dawa kaya buta, medeni. Wewujudan aneh mau malaku njungkir ngarep ngarep buri.	26

B. Pirembaganipun

1. Wujud Wewengkon Lelembat

Ing pirembagan *setting* menika saperangan data badhe karembag kanthi ngandharaken gegayutanipun kaliyan data sekunder, inggih punika pamanggihipun pakar-pakar ingkang sinerat ing buku-buku.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dhanyange Gunung Tugel* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Ing Gunung Tugel, ana juru kunci sing bakal nglantarake apa sing dadi gegayuhan wong-wong kang padha sesirih. Ing pucuk gunung kasebut ana watu gedhe lan leter kanggo nyenyuwun. Miturut kabare, saben malem Jemuah mesthi ditekani wewujudan kenya sulistya, iya danyange Gunung Tugel.” (No. Data 1a)

“Nganti Budi lan Sabar jeleh anggone nggugah Giyarto, nanging dheweke tetep semandhe nang ngisor wit ringin lan ngerti-ngerti ora ana embuh alihan ngendi.” (No. Data 1b)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken ing Gunung Tugel kabupaten Boyolali wonten papan kangge sesirih arupi sela ageng ingkang leter. Manawi sesirih ing papan kasebat kedah nindakaken siyam, pantanganipun boten sare, saha ampun ngantos kagodha dening wanita ing papan punika, manawi nglanggar sarat kados suwau ingkang dados gegayuhan saged wurung. Nalika Giyarto, Budi, kaliyan Sabar sampun dumugi dalu ingkang pungkasan anggenipun sesirih Giyarto ngraos sanget ngantuk saengga kanthi boten sengaja sare, beda kaliyan Sabar saha Budi ingkang taksih betah boten sare.

Saking cuplikan ing nginggil ing Gunung Tugel menika wonten Juru kunci ingkang saged nglantaraken gegayuhanipun tiyang ingkang sami sesirih sarta ing pucukipun gunung, panggenanipun sesirih wonten Dhanyang ingkang

awujud kenya sulistya ingkang remen nggodha nalika malem Jemuah dhateng tiyang ingkang nindakaken sesirih ing papan kasebat. Nalika Giyarto keturon ing sangandhaping wit ringin Gunung Tugel dumadakan ical, ngantos ing wanci enjingipun Giyarto dipuntemokaken Budi kaliyan Sabar sampun alihan enggen ing kalen alit sangandhaping Gunung Tugel tanpa awer-awer busana.

Perangan ingkang supernatural inggih menika ing Gunung Tugel wonten Juru kunci ingkang saged nglantaraken gegayuhanipun tiyang ingkang sami sesirih sarta wonten Dhanyangipun ingkang remen nggodha. Ing sangandhaping wit ringin Gunung Tugel Giyarto ical alihan enggen ing kalen alit sangandhaping Gunung Tugel amargi keturon nalika nindhakaken sesirih. Inkang arupi wit ringin punika asring dipunpanggeni kaliyan bangsa lelembat kados pamaggihipun Tony lumantar Endraswara, (2004: 102) amargi wit ringin punika runkut, katingalipun serem saha kathah oyot-oyotipun ingkang pating slawer. Ing oyot ingkang pating gantung punika dados pangenanipun lelembat ingkang sami dolanan.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Bola-Bali Nemoni Kaanehan* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Ngepasi ing tengah bulak, lha kok udan riwis-riwis, mula Bu Nan sing lagi bobot sepuh kuwi, dening Pak Juri digandheng semu digeret ben banter lakune. Ora suwe tekan gardhu sing sok kanggo pos rondha neng pinggir dalan, wong loro ayem atine. Apa maneh ing gerdhu kono ana wong wadon tuwa sing ngeyub luwih dhisik. Bareng wis ana gardhu, pak Juri lan garwane crita gayeng karo wong wadon tuwa kanca ngeyub kuwi. Bareng wong wadon tuwa kuwi ngerti yen bu Nan bobot sepuh, njur kandha
 “Nak, kajenge njing nek nglairake bayi niku gampil, sampean nedha (nguntal) endhog kampung niku nggih!”
 “Wangsulane bu Nan sumungguh, Inggih mbah! Bareng grimise wis terang,

pak Juri lan wong tuwa mau padha sowang-sowang nerusake laku sing beda, ngulon karo ngetan. Lagi wae rampung pamitan, entuk pirang jangkah ditoleh, wong mau wis ora ana. Jare wong loro githoke njur mbegigrik krasa wedi.” (No. Data 2)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken sinaosa sampun manggeni griya enggalipun ngantos setunggal taun Bu Nan menika taksih remen mlampah-mlampah mriksani kahanan sakiwa tengenipun. Kados adatipun, ing sawijing sonten Bu Nan mlampah-mlampah kaliyan Pak Juri garwanipun. Saking cuplikan ing nginggil nalika Bu Nan kaliyan Pak Juri mlampah-mlampah dumugi bulak dumadakan jawah riwis-riwis. Awit saking jawah menika Bu Nan saha Pak Juri ngeyup gerdhu wonten bulak menika. Nalika sami ngeyup ing gerdhu sampun wonten priyantun putri sepuh lajeng kekalihipun sami ngendikan.

Sareng jawahipun sampun terang Bu Nan kaliyan Pak Juri sami pamitan kaliyan priyantun sepuh kalawau. Nembe kemawon dipunpamiti priyantun sepuh menika sampun ical, boten wonten malih ing gerdhu. Perangan ingkang supernatural inggih menika nalika jawah riwis-riwis wanci sonten ing gerdhu tengah bulak wonten wewujudan lelembat arupi priyantun putri. Panggenan ingkang awis-awis dipunsaba dening manungsa kados dene alas menika minangka panggenan ingkang dipunremeni lelembat (Endraswara, 2004: 95-96).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Diinjen Gendruwo* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Nalika desa Jrangkah padha ditekani mahasiswa saka Kalimantan sing padha KKN, uga ana kedadean sing nyalawadi. Yaiku ana mahasiswa sing ilang nalika adus neng kali Priman. Ana sing kandha, jare digondhol gendruwo. Dene sing digondhol gendruwo mau malah mahasiswi sing paling ayu dhewe. Sadurunge ilang, kanca-kancane padha cerita, ana

wewujudan aneh sing ndhelik lan nginjen dheweke nang cedhak dhapuran pring.” (No. Data 3)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih lepen Priman punika swasananipun endah toyanipun bening saengga manawi dinten Setu kaliyan Minggu kathah mudha-mudhi sami pacangan. Para warga saben dintenipun ugi taksih umah-umbah saha siram ing lepen punika. Ing lepen Priman punika para warga asring dipungganggu dening Gendruwo.

Saking cuplikan ing nginggil nalika mahasiswa sami siram ing lepen Priman wonten ingkang ical dipungondhol Gendruwo. Saderengipun dipungondhol, wonten wewujudan aneh ingkang nginjeni mahasiswa ingkang sami siram saking dhapuran pring. Perangan ingkang supernatural inggih menika ing lepen Priman wonten Gendruwo ingkang ngganggu warga nalika sami siram saha wonten kedadosan mahasiswa dipungondhol Gendruwo ngatos temangsang ing wit ringin. Ngengingi panggenan ingkang arupi lepen ingkang taksih kathah wit-witanipun ageng Endraswara, (2004: 155) ngandhareken bilih panggenan makaten punika asring dados panggenanipun Gendruwo ingkang remen nggodha dhateng tiyang putri ingkang saweg wonten papan punika.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dijaluki Tulung Nyurung Mobile sing Tunggu* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Mas Poniran ngupaya ngetog daya sarosane kareben mobil sing disurung bisa lumaku lan urip mesine. Kaya-kaya daya kekuatane Mas Poniran wis entek. Awake lemes. Mas Poniran banjur lungguh ndheprok ana ing saburine mobil.

Nalika Mas Poniran ndheprok ana ing lemah, keprungu swara aneh, kang ora ana liya ya guyu ngikike wanita ana ing sajeron mobil. Mas Poniran

rumangsa keweden. Dheweke kepingin mlayu lan ninggalake papan kono. Nanging dheweke kaya-kaya wis kentekan daya. Arep bengok-bengok njaluk tulung, tutuke ora bisa nyuwara.

Untunge dheweke isih bisa nyebut Asmane Gusti Alloh. Sateruse dheweke eling utawa sadhar menawa sing diadhepi lan maune sing disurung iku arupa tembok jembatan pengkuh saka beton.” (No. Data 4)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Mas Poniran menika nalika malem Minggu saweg nginjeni tiyang ingkang sami pacangan ing Kreteg Jurug lepen Bengawan Solo. Ing dalu punika jawahipun riwis-riwis. Awit jawah grimis menika lajeng Mas Poniran ngeyup ing sangandhaping Kreteg Jurug.

Saking cuplikan ing nginggil nalika Mas Poniran saweg ngeyup wonten mobil sedhan weton enggal ingkang macet. Ngraos melas saking sambat pambengokipun tiyang putri saking jeron mobil Mas Poniran lajeng paring pitulungan kanthi nyurung mobil wanita kasebat. Nalika Mas Poniran ngupaya nyurung mobil kalawau jebul ingkang dipunsurung arupi beton jembatan. Perangan ingkang supernatural inggih menika nalika Mas Poniran nyurung mobil macet ing Kreteg Jurug lepen Bengawan Solo ngertos-ngertos ingkang dipunsurung arupi beton jembatan.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dikledhangi Arwahe Rubi* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural.

Cuplikanipun kados punika:

“Karo isih mangku Ratna, budhene keturon ana Rumah Sakit, Nalika semana, lagi jam 8 bengi lan kahanan rada sepi. Kanthi sadhar lan ora, arwahe Rubi teka lan kandha marang mbakyune supaya gelem ngopeni Ratna kaya anake dhewe. Arwahe Rubi mau sadurunge ilang sakeplasan uga kandha,”Mbak yen gendhuk pipis apa ek-ek mengko wawikana lan salinana, aku titip gendhuk ya mbak!” Bareng mripate mbak Mul iya budhene Ratna mau diuceg-uceg arwahe Rubi wis ora katon.”(No. Data 5)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken sasampunipun Rubi menika seda putrinipun lajeng dipunupakara dening Bu Dhenipun. Awit nembe kemawon

dipuntilar seda ibunipun, Ratna menika asring rewel saengga boten saged uwal saking gendhongan Bu Dhenipun. Ing pundi-pundi Ratna boten purun ndherek sanesipun kajawi kaliyan Bu Dhenipun. Awit saking makaten nalika Bu Dhenipun nengga seduluripun ingkang mondhok ing Rumah Sakit Ratna dipunajak.

Saking cuplikan ing nginggil ing Rumah Sakit rikala jam wolu dalu kahananipun tinrim, saengga Budhenipun Ratna keturon sinambi mangku Ratna. Nalikaning wekdal punika ing sacedhakipun lawang ingkang lampunipun pejah Budhenipun dipunparani kaliyan arwahipun Rubi. Arwahipun Rubi punika ngendika supados purun ngupakara Ratna, sampun rampung anggenipun ngendika kados suwau arwahipun Rubi punika lajeng ical sakeplasan. Perangan ingkang supernatural inggih menika rikala wanci dalu ing kamar Rumah Sakit Budhenipun dipunparani kaliyan arwahipun Rubi.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Gendruwo Nyolongi Dhuwit* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Wanci bengi udakara jam 12, mbah Waliyoto nyedhaki papan sing wingit ing ngisor kreteg pinggir kali Parangan, kono ana kremel yakuwi plengkungan sing bisa kanggo ngeyub saben wong. Ning nek ngeyup tenan, wong lumrah ora ana sing wani, jalaran ing kono pancen dienggoni gendruwo. Mbah Waliyoto tanpa duwe rasa wedi babar pisan malah sakabehing lelembut kaya kancane wae, mlebu kremel kanthi uluk salam nlesih bab nggonku njaluk tulung. Gendruwo kuwi lagi lungguh jegang madhep dhuwit pirang-pirang lembar.” (No. Data 6)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken ibunipun paraga asring kelangan artanipun, pangarinanipun mbok manawi wonten lare alit ingkang clemer. Saking kedadosan punika paraga lajeng nyuwun tulung dhateng paranormal ingkang saged nggusah dhemit. Paranormal menika lajeng nlesih ing pelengkung kremel

sangandhaping kretek Kali Parangan Kecamatan Candimulyo Kabupaten Magelang.

Saking cuplikan ing nginggil ing sangandhaping kretag Lepen Parangan wonten kremel arupi plengkungan ingkang damel ngeyup. Kathah tiyang ingkang boten wantun ngeyup ing kremel punika jalaran wingit. Nalika Mbah Waliyoto mlebet plengkung menika wonten Gendruwo ingkang lungguh jegang madhep ing arta pirang-pirang lembar. Perangan ingkang supernatural inggih ing sangandhapipun kretag pinggir Lepen Parangan Kecamatan Candimulyo Kabupaten Magelang manggen Gendruwo ingkang asring nyolongi arta.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dhemit Uler Wulu* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Mung kanca-kancane Darsan wiwit bekah-bekuh merga keju anggone sila lan dikoyok lemut.

Kahanan kang sepi mau dumadakan dikagetake swarane manuk gagak kang kaok-kaok karo swiwine kekeblak kaya arep mabur. Kanca-kancane Darsan maune arep padha alok nanging banjur meneng kelingan kelingan welinge Darsan.

Antarane eling lan ora Darsan rumangsa weruh ana kebul kang metu saka uruping geni lilin, saya suwe saya gedhe nganti dhuwure sak pengadeg wong dhewasa. Kebul mau mawujud wong ngadeng maune lamat-lamat. Suwe-suwe saya cetha rereupan nggilani, awake sakujur kebak uler wulu pating krunteg.”(No. Data 7)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bekas tilas pabrik Gula Bedana punika bekas wewangunan pabrik jaman Walandi. Nalika jaman Jepang pabrik kasebat dados markas tentara Jepang. Kahanipun wewangunanipun samenika sampun rusak saperangan namung arupi tembok kemawon tanpa payon, sinaosa makaten wonten ingkang taksih wetah inggih punika ruangan sisih tengah tilas

kamar tamu. Ing wanci jam kalih welas dalu Darsan sakanca nindakaken ritual ing pabrik menika saperlu nggusah lelembatipun. Kahananipun peteng sarta jawah riwis-riwis saha kapireng lamat-lamat suwanten manuk Kolik.

Saking cuplikan ing nginggil nalika Darsan sakanca nindakaken ritual nggusah lelembat ing ruangan sisih tengah bekas ruang tamu ingkang peteng, saking keluk lilinipun dados wewujudan manungsa ingkang nggilani. Wujud menika arupi manungsa nanging ing badanipun kathah uler ingkang pating krunteg. Perangan ingkang supernatural inggih menika wanci dalu ing tilas pabrik Gula Bedono wontening wewujudan lelembat arupi manungsa ingkang badanipun katah uleripun nalika Darsan sakanca nindakaken ritual. Ing bekas wewangunan ingkang swasananipun peteng saha singup dados papan ingkang dipunremeni lelembat (Endraswara, 2004: 90).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Tumbal Pesugihane Sarinem* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Sarinem kudu sowan simbah saben selapan dina pisan. Jarene Tinah, saben selapan dina pisan dheweke kudu gelem ngladeni simbah. Sarinem, ora nggagas, laden sing kepiye. Ngertine ya mung laden unjukan apadene dhaharan kanggo simbah. Kamangka kaya sing uwis-uwis, saben selapan dina pisan, Tinah ngladeni simbah kaya lumrahe bojo. Gandheng sing diladeni mau bangsane lelembut, mesthi wae tenagane ngedhap-ngedhapi.” (No. Data 8)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih Sarinem punika kepingin sugih ndadak. Awit saking pepinginan ingkang makaten, Tinah kancanipun lajeng ngejak Sarinem sowan dhateng Dhukun ing tlatah Parangtritis saha sakaliyan sowan dhateng Simbah utawi aran lelembat prewangan. Sampun dumugi dhateng guwa panggenanipun Simbah lajeng sami rembugan kaliyan kuncenipun.

Saking cuplikan ing kalawau manawi pados pesugihan ing guwa ing Parangtritis kedah nindakaken sawijing sarat. Saratipun punika arupi ngladeni lelembat ingkang sampun dipunsuwuni pados pesugihan. Ingkang sinebat ngladeni punika tegesipun ngladeni kados dene garwanipun ing guwa menika.

Perangan ingkang supernatural inggih menika ing guwa tlatah Parangtritis wonten lelembat ingaran Simbah. Manawi wonten tiyang pados pesugihan ing guwa tlatah Parangtritis menika kedah nindakaken sarat arupi ngladeni lelembat ingaran Simbah kados dene garwanipun ing guwa kasebat. Tiyang pados pesugihan dhateng lelembat menika kedah nindakaken ingkang dados saratipun kados pamaggihipun pakar supernatural Pranoto, (2000: 64) bilih sarat pesugihan punika wonten ingkang nindakaken saresmi ing petilasan, kanthi makaten supados ing samangke daganganipun cepet laris.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Foto Wanita Ora Duwe Rai* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Dwi mung dhewekan ing kios. Udan ngriwis kawit awan mau ndadekake kahanan sepi nyeyet, wong-wong pilih ana ing jero ngomah. Dumadakan ing kios teka wong lanang gedhe dhuwur. Wong lanang kuwi ngetokake ktp cacah telu. “Mas, saben siji iki difotocopy limang lembar.” Guneme karo ngulungake ktp. Karo Dwi ktp ditampa banjur difotokopi. Bareng rampung, ktp banjur diwenekke maneh marang pawongan mau. Kertas fotokopi dietung. Balik! Dwi kaget jebul fotokopi limang lembar kuwi padha kabeh gambare. “Niki klentu boten?” pitakone Dwi nyakinake “Ora kleru”. Jawabe pawongan kuwi cekak. Dwi isih durung percaya ktp telu kok gambare fotone padha kabeh. Kamangka gambar fotokopi ktp kuwi awujud foto wanita sing ora duwe rai.” (No. Data 9)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Dwi menika manggeni kios fotokopi enggal. Ngatos tigang wulan manggeni kiosipun, fotokopianipun laris

sanget. Dwi menika nglayani para pelangganipun saking enjing ngantos dumugi dalu. Nalika jawah riwis-riwis ingkang kahananipun sepi malem Jumat Kliwon Dwi ugi taksih mbikak kiosipun.

Saking cuplikan ing nginggil nalika malem Jumat Kliwon wonten priyantun kakung gedhe dhuwur ingkang badhe ngersakaken motokopi KTP. Dwi punika boten ngraos curiga kaliyan priyantun kasebat. Bibar KTP sampun dipunfotokopi, Dwi ngaros kaget awit KTP ingkang dipunfotokopi sedayanipun lembar punika fotonipun awujud foto wanita ingkang boten gadhah rai. Priyantun kakung menika lajeng ngendika bilih foto kopi punika leres.

Perangan ingkang supernatural inggih menika nalika jawah riwis-riwis malem Jemuah Kliwon ingkang kahananipun sepi ing kiosipun Dwi wonten wewujudan priyantun kakung nyalawadi ingkang ngersakaken motokopi KTP. Sampun dipunfotocopi jebul ingkang dipunfotocopi Dwi arupi KTP ingkang fotonipun boten wonten rainipun. Wonten ing panggenan-panggenan kusus nalika wanci malem Jemuah Kliwon saha Selasa Kliwon dipunanggep wekdal ingkang sae tumraping tiyang Jawi kangge nindakaken tirakat supados pikantuk dhawuh-dhawuh gaib (Endraswara, 2004: 19).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Disilih Ragane* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Wusana Pak Bagyo banjur maculi sakubenging watu kuwi supaya gampang didhongkel. Banjur wis rinasa gampang banjur dioglek-oglek dhewe. Ning gandheng saking gedhene watu sidane ya ora bisa. Wusanane banjur njaluk tulung wong papat ndhongkel watu kuwi, ning ya ora kuwat.

Bengine Pak Bagyo ngimpi kaya ditemoni wong tuwa sing nyandhang menganggone cara kejawen jangkep. Wong mau kandha, ‘Wah kowe kuwi

ngganggu papan dolanane bocah-bocah, sing saiki njur padha rewel. Hara nek saiki njur padha nempuhke eyang ngene iki piye ?” Pak Bagyo takon: “Panjenegen punika sinten lan dalemipun pundi?”

“O ... yen kowe arep ngerti, sebuten wae aku eyang Sarip, omahku ing kidul bendhungan kuwi. Nek kowe arep mindhah watu kae, becike rak taren dhisek, dadi ora gawe gelane bocah-bocah, wong kae papan dolane.

Pak Bagyo njur krasa yen ditekani lembut, wonge ngaku omahe kidul mbendhungan, mangka ing kana ana wit pule gedhe.” (No. Data 10)

Ing konteks saderengipun nalika Pak Bagyo saweg maculi swahipun tuwuh pangraos manawi sela ing tegah sabinipun saumpami dipundhongkel dados langkung gampil anggenipun macul. Anggenipun ndhongkel sela kasebat Pak Bagyo rumaos eweh lajeng nyuwun tulung dhateng tiyang sekawan, sinaosa makaten sela punika ugi boten saged dipundhongkel.

Saking cuplikan ing nginggil ing wanci dalunipun nalika Pak Bagyo sare dipuntekani lembut ingaran Eyang Sarip ing impenipun. Eyang Sarip punika lembut ingkang tunggu wit pule sacaketipun bendhungan. Ngendikanipun Eyang Sarip inggih menika prayogi saderengipun ndhongkel sela punika kedahipun taren rumiyin awit sela punika dados papan dolanipun lembut. Perangan ingkang supernatural inggih menika awit saking pak Bagyo badhe ndhongkel sela ageng ing sabinipun, ndalunipun nyumpana dipuntekani wewujudan lembut ingkang tunggu wit pule sacaketipun bendhungan ingaran Eyang Sarip.

Ing sela ageng menika pinangka panggenan ingkang dipunremeni lembut kados pamanggihipun Endraswara, (2004: 103) ing sela ageng ingkang tebih saking reramen punika panggenan ingkang dipunremeni lembut. Ingkang makaten punika asring boten dipunmangertosi kaliyan tiyang anem. Manawi ing panggenan punika boten kepareng sembarana amargi manawi tumindak sembrana

saged ketempelan ingkang tunggu, saumpami wonten kedadosan makaten punika kedah nyuwun nganpunte kaliyan ingkang tunggu.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Musna Sajeroning Weteng* wonten ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Wong tuwa sing arep disraya “mimpin” adicara mau uga wis cumepak. Keluwarga lan tangga cepak diundang uga. Ning apa kedadeyane? Kandhutane sing ana wetenge Bu Warsi ilang. Menyang endi musnane si jabang bayi?! Ora ana sing ngerti babar pisan.” (No. Data 11a)

“Kanggo kanca-kanca sing dumunung sakiwa-tengen Gunung Budheg, kususe desa Tanggung, Pucungkidul, Ngranti, Sanggrahan lan liyane sing manggon pereng gunung kono, mesthi wis tau munggah guwa Tritis. Guwa kono, asring ditekani wong kang ngalap berkah. Golek srana kanggo ngalacarke tujuwan uripe, ana sing golek gaman, ana sing nepi, ana sing ngasah ilmu tuwa. Ing wektu-wektu tinamtu akeh wong sing nindhakake ngasah spiritual mau. Neng sisih lor saka guwa Tritis ana watu legok lan padusan sing yen wayah udan kebak banyu. Watu legok kang pas nggo kungkum wong siji jarene duk jaman kawuri minangka nggo panggonan semedi. Semedi kang ancane supaya muja anak bisa klakon.” (No. Data 11b)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken nalika acara mitoni kandhutanipun Bu Warsi, sedaya sampun cumawis kalebet para kluwarganipun. Para tangganipun ugi sampun dipunundhang nanging acara mitoni punika dados wurung. Saking cuplikan ing nginggil nalika badhe acara mitoni, kandhutanipun Bu Warsi ical. Kedadosan makaten duk jaman rumiyin panci wonten. Ing desa Tanggung, Pucungkidul, Ngranti, Sanggrahan wonten guwa ingaran Guwa Tritis. Guwa Tritis ing Gunung Budheg punika pinangka papan kangge ngasah sepirtual saha papan semedi muja anak. Panggenanipun semedi arupi sela legok iring ler Guwa Tritis. Ing mangsa udan sela legok punika kebak toyanipun saengga semedinipun kanthi sacara kungkum.

Perangan ingkang supernatural inggih menika ing guwa Tritis Gunung Budheg wonten panggenan kangge tirakat muja anak. Ing dhusun sacaketing guwa kasebat wonten kedadosan tiyang ingkang kandhutanipun ical. Ing gunung ingkang nalika jaman rumiyinipun damel panggenan tirakat pinangka dados panggenan pusatipun lelembat saeangga ing wekadat tinamatu asring dipunangge damel papan nindakaken tirakat (Endraswara, 2004: 17).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Fanny Lelembut kang Setya Mitulungi* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Temen sawise mangerteni tamune iku nandang lelara, Acong namung nempelake gelas plastik isi wedang putih (banyu mineral) kang digawa wiwit saka makame Fanny mau ing wetenge tamu kasebut. Kedadeyan bacute, ing njero gelas ana sesawangan kang aneh, ana dom lan paku kang wus teyengen cacah telu mlebu.” (No. Data 12)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih Acong menika tepang kaliyan prawan ingkang naminipun Fanny lumantar tilpun. Acong badhe pepanggihan kaliyan Fanny ing warung kopi cedhak SMA 2, nanging dereng ngantos sami wawan rembag Fanny sampun tindak. Saking kalawau Acong namung saged maspadakaken manawani Fanny gadhah rupa ingkang ayu, salajengipun Acong kaliyan Fanny namung ngendikan lumantar telpun malih.

Nalika Acong sampun sumerep kaliyan Fanny, Fanny ngandharaken bilih panjenenganipun sampun almarhumah. Fanny ugi ngedika bilih panjenenganipun dipunsarekaken ing Sasana Banjaran. Saking katrangan Fanny suwau, Acong lajeng ziarah dhateng sareanipun. Saking cuplikan ing nginggil nalika Acong nambani tiyang sakit namung nempelaken gelas plastik isi wedang putih ingkang

dipunbekta saking sareanipun Fanny ing padharanipun tamu sakit menika. Nalika Acong nempelaken gelas punika, ing njeron gelas wonten sesawangan arupi dom kaliyan paku. Perangan ingkang supernatural inggih menika toya ingkang dipunbekta saking sareanipun Fany punika gadhah kasiyat damel nambani.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dipondhong Ibu Kandhunge* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Kacilakan iku wis kedaden rong taun kepungkur. Wektu iku ibune bubar blanja karo adhine ragil. Nalika arep mulih saka blanja, pit motor kang ditumpaki wong loro mau disrempet truk saka mburi kang lakune banter banget. Adhine langsung tilar donya siraha ajur. Dene ibune kang uga parah diplayokake ing rumah sakit cedhak pasar, nanging durung nganti tekan UGD wis ora ketulungan.

Nalika paklike wis sadhar saka semapute, banjur crita yen wektu manten putri dipondhong wong tuwane, ibune kandhung uga melu mondhong ing saburine manten putri. Melu mlaku anggone manten putri arep temon.” (No. Data 13)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken wonten ing acara temon temanten dipunsetel Gendhing Kodhok Ngorek. Nalika dipunsetel iringan Gendhing kasebat swasana dados trenyuh boten sekedhik para tamu ingkang mrebes mili. Ing acara punika Pak Likipun saha Bu Likipun ingkang nggantos tiyang sepuhipun temanten putri. Saking cuplikan ing nginggil bilih Ibunipun temanten putri menika sampun seda amargi kacilakan kalih taun kapengker, saengga ing acara pondhongan ingkang nggantos mondhong inggih menika Pak Likipun saha Bu Likipun. Nalika Pak Likipun saweg mondhong temanten dumadakan semaput, amargi sumerep almarhum ibunipun temanten putri ingkang sampun seda ugi tumut mondhong. Perangan ingkang supernatural inggih menika nalika acara pondhongan temanten Pak Likipun semaput amargi sumerep wewujudan arwah ibunipun temanten ingkang tumut mondhong.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Direridhu Lelembut Kali Pancer* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural.

Cuplikanipun kados punika:

“Banyu sing bening kinclong-kinclong iku luberane kanggo ngocori sawah. Dene ing papan sumbere digawe padusan utawa siraman. Padusan kasebut ingaran “Kali Song Bajul”, merga ujaring kandha sadurunge digawe padusan, ing jero guwa sacedhake sumber kasebut ana bajule. Kejaba bajul sing nyata uga ana bajul sing ora nyata. Bajul sing ora nyata rupane putih, mula ingaran Siluman Bajul Putih” (No. Data 14)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken ing Dhusun Dlodo, Desa Panggungkalak, Kecamatan Pucanglaban, Kabupaten Tulungagung wonten lepen mumpal-mumpal ageng toyanipun, mila dening warga dipunsebat Kali Pancer. Toyanipun kinclong-kinclong ingga kangge ngaliri sabin. Ing sumbering toya menika asring damel padusan saha siraman.

Saking cuplikan ing nginggil ing sumber lepen Song Bajul punika wonten guwa. Guwa kasebat wonten ingkang tunggu ingaran Siluman Bajul Putih, wujudipun arupi kewan Bajul ingkang boten saged dipunsawang. Perangan ingkang supernatural inggih menika ing guwa lepen Song Bajul wonten lelembat ingkang tunggu ingaran Siluman Bajul Putih. Lelembat ingaran Siluman punika remen manggen ing papan ingkang kusus kadosta arupi tuk lepen (Endraswara 2004: 154).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Kayu Unggun kang Bisa Nyalawadi* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Tanpa ana sing ngerti saka ngendi asale, ujug-ujug ana angin gedhe lan langsung udan deres banget. Para peserta banjur mlayu ngeyup ing jero tendha, nanging malah kabeh tendha padha ambruk, kejaba tendhane Pak

Pur lan Pak Bambang kang tetep ngadeg jejeg ora melu ambruk. Ora mung kuwi, api unggun kang disoki bensin nanging ora murup kuwi mau, murup kena banyu udan. Iku kedadean aneh kang ora bisa dinalar.”(No. Data 15)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken ing sacedhakipun bumi perkemahan wonten alas ingaran alas terlarang. Ing bumi perkemahan punika Pak Pur, Pak Bambang, saha muridipun sami ngawontenaken acara kemah.

Ing wiwitan acara kemah punika Pak Bambang maringi wara-wara ingkang surasanipun manawi sami kemah boten pareng mlebet menapa malih mendhet ingkang arupi menapa kemawon ing alas terlarang punika. Kangge njagi-njagi lajeng juru kunci alas terlarang masang wewates amrih para siswa boten mlebet ing alas terlarang kasebat.

Saking cuplikan ing nginggil nalika acara api unggun ing sacaketipun alas terlarang wonten kadosan jawah sarta angin ageng ingga ndadosaken tendha-tendha sami ambruk kajawi tendhanipun Pak Pur saha Pak Bambang. Kajeng api unggun ingkang boten saged murup dipunsoki bensin sanalika murub piyambak kasiram jawah. Perangan ingkang supernatural inggih menika nalika kemah ing alas terlarang wonten kadosan arupi kajeng api unggun saged murub piyambak amargi kasiram toya jawah.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Diweruhi Wewe Dhidhis* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural.

Cuplikanipun kados punika:

“Cerak WC mau ana watu gedhe sing durung kober didhongkel. Lagi wae aku arep menyang buri, saka kadohan aku weruh wewujudan wong tuwa, rupane ala, rambute klengsreh lemah lagi dhidhis golek tuma, lungguh slonjor ing dhuwur watu gedhe. Bengi kuwi pancen padhang bulan, mula senjan buri omahku akeh wit pring, ora katon peteng. Lan cetha banget aku weruh wewujudan kasebut.”(No. Data 16)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken ing wingking nggriyanipun paraga taksih arupi kebon pring, ing sangandhaping wit-wit pring punika wonten sela ingkang ageng dereng dipundhongkel. Sacaketipun sela menika wonten kakusipun. Kahananipun manawi dalu peteng amargi ing sangandhaping kebon pring.

Saking cuplikan ing nginggil nalika wayah padhang bulan paraga badhe bebucal ing kakus menika sumerep wewujudan Wewe ing sela punika. Wewe menika awujud tiyang sepuh slonjor ing sela sinambi dhidhis. Paraga sumerep kanthi cetha wewujudan menika, amargi kasorot padhang bulan. Perangan ingkang supernatural inggih menika ing sela sangandhaping kebon pring wingking nggriyanipun paraga wontening wewujudan Wewe ingkang dhidhis. Ing wit-witan ingkang rungkut saha swasananipun peteng menika dados panggenan ingkang dipunremeni lelembat (Hadiatmaja, 22: 2010).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Ngundang Jim* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Anggone wiridan dilakoni ing jero senthong kang peteng lelimengan, merga kabeh listrik ing omahe dipateni. Wayahe diangkah pas malem Selasa Kliwon, sak bakdane salat Ngisak. Sauntara suwe ora ana kedadean apa-apa, nganti dumadakan ing anggane Bambang krasa tumiyup angin sumribit kang mahanani githoke mrinding. Tumiyuping angin tansaya suwe krasa tan saya banter lan mbulet mubeng kaya lesus. Sabanjure ubengan angin mau kaya nglumpuk lan mbentuk dadi wewujudan mahluk cilik kang tansaya suwe dadi tansaya gedhe. Wewujudan mau cendhek dhuwure kaya manungsa salumrah, nanging praupane kasar, raine gedhe semu pesagi, lan rambute cepak.

Mahluk mau banjur uluk salam lan ngenalke yen jenenge “Jin Hadirin”. (No. Data 17)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih Bambang manika gadhah pakajengan supados gesangipun langkung kepenak. Usadanipun inggih menika

kanthi cara pados pesugihan kaliyan Jin. Saking pakajenganipun kalawau Bambang lajeng nindakaken wiridan ing senthong ingkang peteng saperlu ngundang Jin.

Saking cuplikan ing nginggil anggenipun ngundang Jin punika kaangkah malem Selasa Kliwon ing senthong ingkang peteng lelimengan. Nalika Bambang nindakaken wiridan wonten angin ingkang tumiyup ingkang damel githok mrinding. Salajengipun angin punika dados wewujudan mahluk ingkang saya dangu tansaya ageng.

Wewujudan punika awujud manungsa nanging praupanipun kasar, rainipun ageng semu pesagi, saha rikmnipun cepak. Mahluk kasebat lajeng nepangaken asmanipun Jin Hadirin. Perangan ingkang supernatural inggih menika nalika Bambang nindhakaken wiridan malem Selasa Kliwon ing senthong ingkang peteng wontening wewujudan ingaran Jin Hadirin. Wanci malem Selasa Kliwon punika asring dipundamel petangan kangge ngalap berkah saha pados dhawuh-dhawuh ghaib saking lelembat tumraping tiyang ingkang nindakaken ritual (Endraswara, 2004: 19).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Diweruhi Sinyo Main Piyul* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Nanging sawise diintrogasi dening Mas Rais, jebule wong nom-noman mau pancen arep maune arep nyolong, nanging diwurungke amarga weruh ana bocah cilik landa, lagi main piyul ana ruang musik. Kamangka ruang musik mau wis dikunci dening Mas Rais.”(No. Data 18)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken wonten sekolahan ingkang arupi wewengunan tilas jaman Walandi ingkang katingal serem. Ing sawijing wanci

dalunipun ing sekolah kasebat wonten acara persami. Nalika Bu Ari saha Pak Rais ngontrol saben-saben ruang sekolah swasanipun tintrim sarta kapiyeng panjegoging segawon ingkang ndadosaken githok mrinding.

Saking cuplikan ing nginggil nalika Bu Ari saha Pak Rais ngontrol saben-seben ruangan wonten lare anem ingkang badhe nyolong, nanging dipunwurungaken amargi nembe sumerep wewujudan arupi lare Walandi ing ruang musik. Ruang punika kamangka saderengipun sampun dipunkunci dening Mas Rais. Perangan ingkang supernatural inggih menika wanci dalu ing wewangunan tilas jaman Walandi wonten wewujudan lelembat arupi lare Walandi ing ruang musik ingkang sampun dipunkunci.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Pak Djumadi Bisa Omong-Omongan Karo Lelembut* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Mula karo wong sa-kampung banjur digoleki, ning ora ketemu. Bocah wedok kasebut nate kerja bakul bakso ana saelore pepet daleme Pak Djumadi. Mula karo Pak Djumadi banjur ditilpunake marang lelembut.”
(No. Data 19)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Dhusun Gondang, Desa Sukodono, Kecamatan Karangrejo, Kabupaten Tulungagung pinangka dhusun ingkang wingit. Sinaosa boten sedayanipun warga sumerep wujudipun lelembat ingkang asring nilpuni warga, nanging sampun kathah para warga ingkang sampun dipuntilpuni kaliyan lelembat punika. Lelembat kalawau manggen ing sawingking dalemipun Pak Djumadi.

Saking cuplikan ing nginggil ing desanipun Pak Djumadi wonten tiyang ical ngantos dipunpadosi kaliyan warga kampung. Tiyang punika nate sadean ing

saeler dalememipun Pak Djumadi. Manggihi kedadosan ingkang kalawau lajeng Pak Djumadi nilpun lelembat. Perangan ingkang supernatural inggih menika ing sawingking dalemipun Pak Djumadi wonten lelembatipun ingkang asring nilpuni warga saha Pak Djumadi.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dikanca Lelembut Merga Dianggep Loma* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Mula kahanane panjenengan bisa mbayangake, manggon ing perumahan anyar, tipak sawah, adoh desa, adoh tangga, merga akeh-akehe omah isih suwung utawa durung dadi, kathik sacerake ana kuburan cilik sajake kuburan kuna. Wektu kuwi Mas Dayat, lan iya tangga-tangga sakiwa tengene sing wis wiwit manggon, yen bengi asring krungu swara tanpa rupa.”(No. Data 20a)

“Sawise mrikasani kahanan ing sakiwa tengene omahe Mas Dayat, lan ngeningake cipta ing papan kono, Kyai kuwi banjur ngendika.
“Mas Dayat, bener putrimu iki asring diganggu lelembut ana ing sacerake perumahan kene. Pancen kene iki mujudake perkampungane lelembut.”
(No. Data 20b)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih Dhokteripun saha Mas Dayat sampun manggeni perumahan ing pinggiran kutha Klathen wiwit saking nalika nembe dipunwangun. Nalikaning wekdal punika griya-griya sanesipun taksih kosong kepara malah wonten ingkang taksih dipunwangun. Ing perumahan enggal punika dereng patosa kathah tiyang ingkang ngenggeni.

Saking cuplikan ing nginggil perumahan punika manggen ing tengahing sabin ingkang tebih saking dhusun saha tebih saking tangga. Sacaketipun perumahan punika wonten sarean kina. Nalika rumiyin Mas Dayat saha tangganipun asring mireng swanten tanpa wujud. Saking cuplikan ingkang lajengipun bilih putrinipun Mas Dayat asring dipungganggu kaliyan lelembat.

Sasampunipun Pak Kyai mriksani dhateng sakiwa tengen griyanipun Mas Dayat, pranyata ing sacaketipun perumahan punika wonten perkampunganipun lelembat. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening suwanten tanpa wujud ing perumahanipun Mas Dayat saha putrinipun asring dipungganggu kaliyan lelembat amargi ing sacaketipun perumahan punika wonten perkampunganipun lelembat.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Doborong Priyayi Landa* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Ora let suwe maneh mesthine iki mengko wis tekan pertelon gedhong bioskup Wijaya. Suara rame-rame wong ewuh mau plasss wis ora keprungu babar pisan. Mangka isih sawetara jangkah anggane mikul. Koeslan kaget!!! Noleh mangidul jebul kuburan Tamanan. Koeslan ngoplok! Koeslan mikul arep nekakake gedhung bioskup Wijaya wae kaya ra teka-teka-a.”(No. Data 21)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih Koeslan menika saweg sadean sate. Nanging ngantos wanci jam setunggal welas dalu satenipun dereng pajeng, kamangka kahanan sampun sepi nyenyet namung keprungu kewan-kewan wengi sarta grimis pating pletik. Ing swasana menika ndilalah wonten piyayi Walandi ingkang saweg nanggap tayup kangge pawiwahan mantu. Tiyang Walandi ingkang nyalawadi punika lajeng lajeng mborong sedaya satenipun Koeslan.

Saking cuplikan ing nginggil, awit daganganipun sampun telas dipuntumbasi dening Walandi punika, Koeslan lajeng mikul rombongan tumuju bioskup Wijaya. Swanten reramen tiyang wonten tayup menika dumadakan ical boten kapireng, kamangka nembe kemawon pirang jangkah

anggenipun Koeslan mikul saking acara Tayub punika. Nalika Koeslan mengo mangidul jebul sampun dumugi kuburan Tamanan, awit saking raos mengkirig anggenipun mlampah tumuju ing gedhung bioskup Wijaya Koeslan ngraos boten dugi-dugi. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening acara Tayub ingkang nyalawadi amargi rame swanten acara punika ical nalika nembe dipuntilar pirang jangkah.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Golek Dhuwit Nganggo Dhemit* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural.

Cuplikanipun kados punika:

“Rampung wudhu lan ndonga sacukupe, aku nglirik jam kang tememplek ana tembok ruangan tengah. “Rolas kurang seprapat”, batinku. Meh tengoh wengi durung klakon shalat, dumadakan Siska mbengok-mbengok sak kayange karo bola-bali kemucap “aja...!!! aja...!!! emoh...!!!, lunga kana!!!” Nggumunke maneh, tenagane kang metu saka awake Siska rosa banget.”(No. Data 22)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih paraga nembe kemawon dumugi Ciamis. Saking Yogya dumugi Ciamis paraga punika numpak sepur saengga badanipun kesel nanging sinaosa makaten paraga dereng kraos ngantuk. Ing wanci ndalu kahanan griyanipun menika sepi kelap-kelip amargi taksih ngginakaken lampu teplok.

Saking cuplikan ing nginggil nalika wanci jam kalih welas kirang seprapat nalika paraga badhe wudhu kapiyeng pambengokipun Siska ingkang saking kamaripun. Ing kamaripun menika Siska pranyata dipunrasuki dening lelembat. Tenagaipun Siska dados rosa sanget ingga kluwarga ingkang nulungi sami kuwalahan. Perangan ingkang supernatural nalika wanci jam kalih welas kirang seprapat dalu ing kamaripun, Siska dipunrasuki lelembat ingga tenagaipun malih dados rosa sanget.

Ing Jagading Lelembut kanthi irah-irahan *Bakmine Diborong Lelembut*

wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural.

Cuplikanipun kados punika:

“Lha wong piyayi sepuh, dhahar bakmi panas-panas mesthine yo alon-alon, didamoni dhisik ben adhem, lagi dhisindhoki. Apa maneh sing dhahar disambi maca koran utawa maca buku cerita wis mesthi suuuuwiiii.... banget,” grenege Sariman jroning batin. Kesuwen anggone nunggu, apa meneh dhasare awak kesel bola-bali masak, Sariman anggone leyeh-leyeh nganti keturon.

Ngerti-Ngerti esuk padhang, sorot srengenge nylomot kulite. Mak gragap... Sariman tangi digugah Mbah Mento Kinjeng juru kunci makam. Jebule Sariman ora turu ning emper Panti Jompo nanging turu ing ngisor wit semboja satengahe kuburan.”(No. Data 23)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Sariman punika ider bakminipun mubeg desa. Nalika Sariman nyurung ngrobagkipun, saking kadohan wonten ingkang undang-undang perlunipun tiyang punika badhe numbasi bakminipun. Sariman lajeng nyedhak dhateng tiyang kalawau. Nggriyanipun tiyang menika ageng sarta lampunipun kencar-kencar. Sariman ngraos gumun amargi tiyang-tiyang ingkang wonten nggriya punika sedayanipun arupi tiyang sepuh. Salah satunggaling tiyang ing mriku lajeng ngandharaken bilih griya punika Panti Jompo. Sampun aggenipun mangsuli pangandikanipun, Sariman lajeng masak ngedoli tiyang-tiyang sepuh ingkang sami pesen.

Saking cuplikan ing nginggil Sariman ngangluh awit nengga tiyang-tiyang sepuh ing Panti Jompo punika sanget dangu anggenipun dhahar. Sariman ugi ngraos kesel awit sampun makaping-kaping anggenipun masak, saengga Sariman leyeh-leyeh ing sangajenging Panti Jompo punika ngantos keturon. Nalika Sariman tangi ngertos-ngertos sampun wonten kuburan. Perangan ingkang supernatural inggih menika ing Panti Jompo ingkang lampunipun kencar-kencar

kathah tiyang-tiyang sepuh ingkang numbasi bakminipun Sariman. Nalika Sariman keturon ing Panti Jompo kasebat ngertos-ngertos sampun alihan enggen ing kuburan.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Ara-Ara Bunder* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Nggih kalih oyak-oyakan. Terus ngelak mimik es jeruk sangune Yudis. Bar mimik kula pipis enten kidula ara-ara. “Kamto dadi bisa ngudarasa. Mbokmenawa kanthi ora sengaja utawa ora dijarag dening Masril, sing mbaureksa kena uyuhe Masril. Mula banjur nesu lan ora trima. Mulane thithit-e Masril abuh mbededeg. Ayake dipuntir karo sing mbaureksa Ara-Ara Bunder.”(No. Data 24)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken ing sisih wetan desa Karanglor, Kecamatan Manyaran, Kabupaten Wonogiri wonten papan ingaran Ara-Ara Bunder. Miturut cariyos papan punika nate kangge ngubur Walandi duk jaman penjajahan rumiyin. Ara-ara punika wujudipun bunder saengga dipunwastani Ara-Ara Bunder.

Saking cuplikan ing nginggil nalika Masril nguyuh ing Ara-Ara Bunder thithitipun dados abuh mbededeg amargi dipunpuntir kaliyan ingkang mbaureksa. Anggenipun masril nguyuh, mbok mawawi ngenani ingkang mbaureksa. Perangan ingkang supernatural inggih menika ing Ara-Ara Bunder Kabupaten Wonogiri wonten lelembat ingkang tunggu, sasampunipun Masril nguyuh ing papan kasebat thithitipun dados abuh. Ing panggenan-panggenan angker menika wonten lelembat ingkang boten purun dipungganggu saengga manawi wonten ing papan menika kedah njagi sikepipun. Akibat boten njagi sikap kanthi tumindak ingkang boten sopan ing papan kalawau tiyang menika saged sakit saha ketempelan ingkang mbaureksa (Endraswara, 2004: 103).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Nonton Ledhek Ngisor Serut*

wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural.

Cuplikanipun kados punika:

“Nak Supo iki jelas nonton ledhek lelembut. Merti desa Malang kene isih malem selasa esuk. Saiki lagi dina setu,” guneme pawongan sing nganggo caping, sajake sing disepuhke ing desa Malang.

“Wingi sonten kula mireng gamelan....” ature Supo groyok.

“Pancen swara iku bisa dikrungu ing jaban desa, anaging wong-wong ing desa kena malah ora krungu,” wong tuwa kuwi mbacutake katrangane.”(No. Data 25)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih dalunipun Supo nembe nonton Ledhek ing Dhusun Malang. Ing acara Ledhek menika Supo jejogedan kaliyan wanita-wanita ayu ingkang panganggenipun sarwa ijo lumut, nanging Supo ngraos gumun amargi ing acara Ledhek menika boten wonten tiyang Malang saha tangga tepalihipun ingkang sami nonton. Nalika Supo jejogedan, dening wanita-wanita kasebat dipunkalungi slendhang ingkang malih dados ula. Awit saking ngraos kamigilan Supo mlayu ngantos nabrak wit serut ingga semaput.

Saking cuplikan ing nginggil ing wanci enjingipun nalika Supo semaput ing sabin dipuntulungi dening tiyang ingkang badhe tindak sabin. Saking kedadosan menika Supo lajeng cariyos bilih nalika dalunipun nembe nonton Ledhek. Supo ugi cariyos saderengipun badhe nonton Ledhek kasebat mireng gangsa ingkang arahipun saking dhusun Malang. Miturut pangandikan Sesepuh Dhusun, bilih suwanten gangsa punika asring kepireng saking jaban desa Malang, nanging tiyang-tiyang Malang malah boten mireng. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening Ledhek nyalawadi ing tengah sabin

ingkang suwanten gangsanipun saged kapi reng saking jaban Dhusun Malang, nanging warga Dhusun Malang malah boten kapi reng.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Banaspati Cacah Loro* wonten *setting* ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Maklum wayahe wis peteng, tukang tambal ban mesthi wis padha sholat menyang masjid utawa wis padha mulih. Aku leren sedhela lan lungguhan ana ing ngisor wit maoni. Awaku lungkrah sawise nuntun pit montor dohe kira-kira 200 meter. Lagi enak-enake leren ning ngisor uwit maoni, saka kadohan ana barang cumlorot kaya oncor mubyar-mubyar cacah loro”(No. Data 26)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken ing wanci jam enem sonten paraga badhe ndugekaken pesenan, nanging dumugi Kreteg Gandhul ban motoripun bocor. Saking cuplikan ing nginggil amargi sampun wayah mahrib tukang tambal ban mesthinipun saweg sami Sholat kepara sampun wonten ingkang sampun kondur. Awit saking kalawau paraga lajeng leren ing sangandhaping wit mahoni pinggir margi. Nalika paraga leren sumerep barang cumlorot kados oncor mubyar-mubyar kalih cacahipun. Perangan Ingkang Supernatural inggih menika ing sacaketipun Kreteg Gandhul wanci jam enem sonten paraga sumerep wewujudan Banaspati ingkang cumlorot kados oncor mubyar-mubyar.

2. Kedadosan Supernatural Lelembat saha Manungsa

Ing pirembagan paraga menika saperangan data badhe karembag kanthi ngandharaken gegayutanipun kaliyan data sekunder, inggih punika pamanggihipun pakar-pakar ingkang sinerat ing buku-buku.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dhanyange Gunung Tugel*

wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural.

Cuplikanipun kados punika:

“Satlerman mbah Sontong pancen medeni, nanging satemene becik. Piyambake kagungan kewan kewan klangenan macan putih sing bisa memba-memba kenya sulistya.” (No. Data 1a)

“Kamangka ngendikane mbah Sontog, sasapaa wae sing ora kuwat nglakoni apa sing dadi welinge, bakal wurung apa sing dadi gegayuhane.

Nalika keturon nang ngisor wit ringan gedhe mau, rumangsane Giyarto dheweke ditekani kenya sulistya sing ngajak andhum asmara. Mesti wae dheweke manut nalika kenya sulistya mau ngajak sumingkir nang papan sing dikarepake. Bareng wis parak esuk, Giyarto ditemokake Budi lan Sabar keturon ning kalen sangisore Gunung Tugel, tanpa awer-awer”. (No. Data 1b)

Ing konteks saderengipun bilih Mbah Sontong menika Juru kunci Gunung Tugel ingkang saged nglantaraken gegayuhaning tiyang kanthi nindakaken sesirih rumiyin. Anggenipun sesirih menika kedah nindakaken siyam, pantanganipun boten sare, saha ampun ngantos kagodha dening wanita ing papan punika, manawi nglanggar sarat kalawau ingkang dados gegayuhan saged wurung. Nalika Giyarto, Budi, kaliyan Sabar sampun dumugi ndalu ingkang pungkasan anggenipun sesirih Giyarto ngraos sanget ngantuk saengga kanthi boten sengaja sare.

Saking cuplikan ing nginggil ing Gunung Tugel wonten Dhanyang arupi wewujudan kenya sulistya ingkang remen nggodha nalika malem Jemuah dhateng tiyang ingkang sami nindakaken sesirih. Dhanyang ingkang arupi kenya sulistya kalawau sajatosipun arupi macan putih kewan klangenanipun Mbah Sontong. Saking cuplikan ingkang salajengipun amargi anggenipun sesirih Giyarto nglanggar pantangan ingkang arupi sare, Giyarto rumaos dipuntekani kenya sulistya ingkang ngejak andum asmara kanthi sumingkir ing panggenan ingkang

dipunkajengaken. Ngantos dumugi wanci enjing punika Giyarto dipuntemokaken Budi kaliyan Sabar sampun alihan enggen ing kalen alit kanthi tanpa awer-awer busana.

Perangan ingkang supernatural inggih menika Mbah Sontong punika gadhah kewan klangenan arupi Dhanyang macan putih ingkang saged memba-memba dados kenya sulistya. Amargi Giyarto nglanggar pantangan tirakat arupi sare, Giyarto dipuntekani Dhanyang menika ingkang ngejak andum asmara ngantos alihan enggen ing kalen alit. Miturut pamanggihipun Endraswara, (2004: 53) Dhukun menika wonten ingkang kagungan kewan-kewan ingkang sakti saha gadhah wewengkon supernatural. Dhukun ingkang makaten menika ingaran Dhukun Tiban. Tirakat kanthi cara punika salah satunggaling sarat nalika nindakaken ritual nyuwun tulung kaliyan ingkang baureksa (Endraswara, 2004: 19).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Bola-Bali Nemoni Kaanehan* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Bareng wong wadon tuwa kuwi ngerti yen bu Nan bobot sepuh, njur kandha.

“Nak, kajenge njing nek nglairake bayi niku gampil, sampean nedha (nguntal) endhog kampung niku nggih!”

“Wangsulane bu Nan sumungguh, Inggih mbah! Bareng grimise wis terang, pak Juri lan wong tuwa mau padha sowang-sowang nerusake laku sing beda, ngulon karo ngetan. Lagi wae rampung pamitan, entuk pirang jangkah ditoleh, wong mau wis ora ana. Jare wong loro githoke njur mbegigrik krasa wedi.” (No. Data 2)

Ing konteks saderengipun nalika Pak Juri kaliyan Bun Nan mlampah-mlampah ngantos dumugi tegah bulak dumadakan jawah. Manggihi wonten gerdhu ing tengah bulak punika Pak Juri kaliyan Bun Nan badhe ngeyup, nanging

ing gardhu kasebat sampun wonten priyantun sepuh putri. Saking cuplikan ing nginggil nalika sami ngeyup priyantun sepuh menika lajeng ngendika kaliyan Bu Nan ingkang saweg ngandhut. Priyantun putri menika ndhawuhi supadosipun gampil anggenipun nglairaken prayogi nedha endhog kampung kalih. Sareng jawahipun sampun terang Bu Nan kaliyan Pak Juri lajeng sami pamitan kaliyan tiyang sepuh punika. Nalika nembe pirang jangkah saking pamitan tiyang sepuh menika ical. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening wewujudan lelembat priyantun sepuh putri ingkang ndhawuhi supadosipun gampil anggenipun nglairaken prayogi nedha endhog kampung kalih dhateng Bu Nan. Wewujudan priyantun sepuh punika lajeng ical nalika dipuntilar Bu Nan kaliyan Pak Juri pirang jangkah.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Diijen Gendruwo* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Mripate diuceg-uceg supaya luwih awas lan cetha. Mbok menawa wewujudan aneh kasebut mung godhong gedhang garing sing coklek lan klengsreh lemah. Najan kahanane rada peteng, Sumini cetha banget weruh rambute sing dhiwat-dhiwut karo untune sing sapongge-pongge mringis medeni Sumini banjur nyaut andhuk lan mlayu sipat kuping.” (No. Data 3a)

“Yu Mini uga tu crita, nalika lagi umbah-ubah nang kali Priman sadurunge Subuh, dheweke weruh gendruwo sing lagi geyongan nang pucuk wit pring. Dhasar yu Mini ora jirih, dheweke pungguh ngumbahi lan maca donga sabisa-bisane. Bareng noleh mendhuwur, gendruwo sing lagi gleyongan mau wis ora ana.” (No. Data 3b)

“Sadurunge ilang, kanca-kancane padha cerita, ana wewujudan aneh sing ndhelik lan nginjen dheweke nang cedhak dhapuran pring. Para mahasiswa mau ora padha nggagas yen sing nginjen mau jebul gendruwo, awit kahanane rada wis peteng. Mula nalika padha lenggah, kancane sing ayu dhewe banjur digondhol lunga. Ngerti-ngerti mahasiswa sing digondhol mau wis temangsang ana nggon uwit ringin cerak kali Priman.” (No. Data 3c)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih ing lepen Priman punika saben dintenipun dipunginakaken warga kangge umbah-umbah saha siram. Liripun para warga, mahasiswa ingkang saweg KKN ugi siram wonten ing lepen kasebat. Anggenipun siram menika ugi ing wayah surup. Saking cuplikan ing nginggil sampun kathah para warga ingkang nate sumerep Gendruwo ingkang tunggu lepen menika. Wujudipun Gendruwo punika rikmanipun dhiwat-dhiwut saha wajanipun ageng sapongge-pongge. Yu Mini nalika ngumbahi ugi sumerep Gendruwo kasebat ingkang geyongan ing wit pring nanging nalika dipunwaspadakaken ical. Mahasiswi ingkang saweg sami siram ugi sami dipungganggu.

Nalika saweg siram para mahasiswa sumerep wonten wewujudan aneh ingkang ndhelik saha nginjeni saking dhapuran pring. Sasampunipun sami siram tanpa kenjana nyana kancanipun ingkang paling ayu ical dipungondhol Gendruwo lepen Priman ngantos temangsang ing wit ringin. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening wewujudan Gendruwo lepen Priman ingkang nggilani ingkang ngganggu warga saha nggondhol mahasiswa ingkang paling ayu ngantos temangsang ing wit ringin. Gendruwo punika asringipun ngganggu kaliyan tiyang putri amargi Gendruwo punika remenipun nggodha tiyang putri, menapa malih taksih prawan sarta ayu. Boten namung nggodha kemawon nanging Gendruwo punika ugi remen nggondhol kaliyan prawan ing wit-witan (Endraswara, 2004: 156-157).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dijaluki Tulung Nyurung Mobile sing Tunggu* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori

supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Mas Poniran ngupaya ngetog daya surasane kareben mobil sing disurung bisa lumaku lan urip mesine. Kaya-kaya daya kekuwatane Mas Poniran wis entek. Awake lemes. Mas Poniran banjur lungguh ndheprok ana ing saburine mobil.

Nalika Mas Poniran ndheprok ana ing lemah, keprungu swara aneh, kang ora ana liya ya guyu ngikike wanita ana ing sajeron mobil. Mas Poniran rumangsa keweden. Dheweke kepingin mlayu lan ninggalake papan kono. Nanging dheweke kaya-kaya ora kentekan daya.” (No. Data 4a)

“Tangane tanpa sadhar nggegem dhuwit satus ewu rupiyah kang ditampa saka wanita sing maune numpak mobil. Bareng tekan ing salah sawijining papan kang dianggep aman, dhuwit kang dingegem diwaspadakake.

Gandrik! Jebul sing digengem dudu dhuwit, nanging arupa klaras godhong gedhang garing.” (No. Data 4b)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken nalika grimis wanci dalu ing Kreteg Jurug wonten mobil sedhan taun enggal ingkang mogok. Kapiyeng kaliyan sambat wanita saking lebeting mobil Mas Poniran lajeng nulungi kanthi nyurung mobilipun. Wanita ing mobil kasebat gadhah rupa ayu.

Saking cupilkan ing nginggil nalika Mas Poniran kraosan ngupaya nyurung mobil kapiyeng suwanten guyu ngikik saking jeron mobil ingga damel mrinding. Kapiyeng suwanten ingkang makaten Mas Poniran lajeng mlayu ngantos kentekan dayanipun. Saking cuplikan lajengipun saderengipun Mas Poniran nyurung mobilipun, wanita ayu punika maringi opah arta satunggaltus ewu nanging sawetawis wekdal arta kasebat malih dados ron gedhang garing.

Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening wewujudan lelembat ingkang memba-memba dados kenya ayu nyupir mobil saha arta opah ingkang dipuntampi Mas Poniran saking wanita kasebat malih dados klaras. Lelembat ingaran Peri punika remen nggodha dhateng priyantun kakung ing panggenan sepi kanthi wewujudan kenya ayu kados wanita ing diskotik, nalika

sampun nggodha Peri punika asring ngguyu nyekikik saengga ingkang dipungodha dados mengkirig (Endraswara, 2004: 163).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dikledhangi Arwahe Rubi* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Nalika tangga-tanggane padha mbeda lan takon marang Ratna ngenani simboke sing wis ora ana, dheweke kanthi teteh kandha yen simboke saiki wis bobuk ana ing sareyan lan jarene siRatna wis duwe simbok anyar iya budhe Mul.

Nalika ngepasi satus dina lungane si Rubi, arwahe Rubi uga nglendhangi lik Tari tanggane. Arwahe Rubi ngadheg ana ngarep omahe Tari kanthi mesem dheweke meling. “Yen gendhuk rene dolanan ya lik, aku titip gendhuk!”

Nanging durung nganti disemaui, ngerti-ngerti arwahe Rubi wis ilang ngono wae.” (No. Data 5)

Ing konteks saderengipun Ratna menika nembe kemawon dipuntilar donya kaliyan Ibunipun, awit saking punika lajeng dipunupakara kaliyan Budhenipun. Saya dangu dipuntilar donya Ibunipun, Ratna lajeng sampun purun dolan kaliyan kanca-kancanipun. Tangga-tangganipun ugi sampun beda kaliyan Ratna. Sawetawis dinten saking sedanipun ibunipun kalawau arwahipun Rubi nglendhangi Bu Dhenipun supados purun ngupakara Ratna.

Saking cuplikan ing nginggil arwahipun Rubi ugi nglendhangi Lik Tari. Sami kados nalika nglendhangi Bu Dhenipun, Rubi ugi masrahaken putrinipun kaliyan lik Tari amrih kersa njagi saumpami dolan ing dalemipun. Nalika Lik Tari badhe nyumauri pangandikanipun arwahipun Rubi sampun ical. Perangan ingkang supernatural inggih menika arwahipun Rubi nglendhangi Bu Dhenipun saha Lik Tari ingkang masrahaken putrinipun. Manawi tiyang seda punika ngantos ing wekdal satus dinten rohipun sampun wonten kuburipun nanging kadang kala roh punika ugi wangsul dhateng kluwarganipun (Endraswara, 2004: 215).

Ing Jagading Lelembut kanthi irah-irahan *Gendruwo Nyolongi Dhuwit*

wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural.

Cuplikanipun kados punika:

“Sabanjure yuyu sepasang kuwi ditampa dening mbah Waliyoto, dikencang benang kaya lumrahe nyencang kebo gedhe, banjur njujug papan panggonane gendruwo ing kramel ngisor kreteg kali Parangan ing tlatah kecamatan Candimulyo Kabupaten Magelang.

Nanging gendruwo iku pancen aleman tur kurangngajar tenan, dipethuk wae ora gelem mlaku dhewe, nanging ana syarat tambahan maneh, yakuwi gelem waton digendhong. Mbah Yoto nuruti nggendhong gendruwo, kanthi umak-umik maca mantram, saengga ora rumangsa kabotan.” (No. Data 6)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken ibunipun paraga asring kelangan artanipun, pangiranipun mbok manawi wonten lare ingkang clemer. Awit kedadosan punika paraga lajeng nyuwun tulung dhateng paranormal ingkang saged nglungakaken dhemit. Paranormal tersebut lajeng nlesih ing plengkung kremel sangandhaping kretek lepen Parangan. Sampun anggenipun nlesih papan kasebat, jebulipun ingkang nyolongi arta menika Gendruwo ingkang manggen ing kremel ngisor kretek lepen kalawau, saengga Mbah Waliyoto gadhah pakajengan badhe mindhah Gendruwo kasebat.

Saking cuplikan ing nginggil nalika badhe dipunpindhah Gendruwo kasebat nyuwun sarat ingkang arupi kebo, nanging dening Mbah Waliyoto lajeng dipunakali kanthi ngginakaken yuyu. Nalika sarat ingkang suwau sampun dipuntindakaken, Gendruwo menika nyuwun sarat malih inggih purun dipunpindhah manawi dipungendhong. Kanthi maos mantram saderengipun Mbah Waliyoto boten ngraos kabotan sinaosa nggendhong Gendruwo.

Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening wewujudan Gendruwo ingkang asring nyologi arta saha Mbah Waliyoto saged nggendhong

Gendruwo tanpa ngraos kabotan sasampunipun maos sawijing mantram. Anggenipun Gendruwo punika dipunpindhah kanthi dipunapusi ngangge yuyu. Miturut Endraswara, (2004: 156) bilih Gendruwo punika lelembat ingkang bodho nanging sipatipun kasar. Dhukun menika asring wonten ingkang ngginakaken mantram kangge sarana nindakaken padamelanipun (Endraswara, 2004: 53).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dhemit Uler Wulu* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Mung kanca-kancane Darsan wiwit bekah-bekuh merga keju anggone sila lan dikroyok lemut.

Kahanan kang sepi mau dumadakan dikagetake swarane manuk gagak kang kaok-kaok karo swiwine kekeblak kaya arep mabur. Kanca-kancane Darsan maune arep padha alok nanging banjur meneng kelingan welinge Darsan.

Antarane eling lan ora Darsan rumangsa weruh ana kebul kang metu saka uruping geni lilin, saya suwe saya gedhe nganti dhuwure sak pengadeg wong dhewasa. Kebul mau mawujud wong ngadeng maune lambat-lambat. Suwe-suwe saya cetha rereupan nggilani, awake sakujur kebak uler wulu pating krunteg.”(No. Data 7)

Ing konteks saderengipun wonten rombongan saking Jakarta ingkang badhe mbikak usaha kanthi mbangun tilas pabrik gula Bedana. Rombongan saking Jakarta menika lajeng nyuwun tulung kaliyan Darsan ingkang pinangka paranormal supados purun nggusah lelembat ingkang tunggu pabrik kasebat. Salajanengipun Darsan lajeng nindakaken ritual ing parik kanthi dipunkancani Pak Dukuh saha kanca-kancanipun.

Saking cuplikan ing nginggil nalika Darsan saha kancanipun saweg ritual wonten wewujudan lelembat. Wewujudan kasebat medal saking keluk lilinipun ingkang tansaya dangu dados wujud tiyang dhewasa ingkang nggilani. Ing

badanipun lelembat punika kathah uleripun ingkang pating krunteg. Perangan ingkang supernatural inggih menika saking keluk lilinipun Darsan medal wewujudan lelembat arupi tiyang ingkang badanipun kathah uleripun nalikaning Darsan nindakaken ritual nggusah lelembat ing bekas pabrik gula Bedana. Ngengingi lelembat ingkang manggen ing panggenan angker wonten ingkang purun dipunpindhah nanging ugi wonten ingkang boten purun dipunpindhah (Endraswara, 2004: 100).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Tumbal Pesugihane Sarinem* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Ora gantalan suwe, Sarinem dadi juragan gedhe. Ora mung bakul tempe cilik-cilikan, nanging malah wis gawe kios sapirang-pirang. Omahe gedhe magrong-magrong lan anake lima wis dicekeli pit motor dhewe-dhewe. Wis bola-bali bojone ngelengake amrih Sarinem enggal tobat lan ora nerusake tumindake sing dosa gedhe ngurbanake sedulur lan tangga teparo.”(No. Data 8a)

“Anggone tilar donya mau jalaran mung sepele, kepleset lan tiba nalika bubar adus menyang kali cerak omahe. Tekan omah Marni dadi rubungan wong akeh merga nyawane ora ketutupan. Arwahe Warni isih klambrangan merga matine ora ana sebabe. Arwah sing klambrangan mau ngeslupi Gunadi ponakane sing isih jaka cilik. Gunadi mau ngomyang ora karu-karuan. Swarane persis jebles kaya Warni suwargi” (No. Data 8b)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih Sarinem punika pedamelanipun namung bakul tempe. Panjenenganipun lajeng pados sarana amrih ing samangke bakulanipun saged laris sarta gesangipun langkung onjo. Rehning gadhah pakajengan ingkang kados suwau, Tinah pinangka kancanipun Sarinem lajeng paring pambiyantu kanthi nyowanaken dhateng juru kunci ing tlatah Parangtritis. Ingkang dados sarat pados pesugihan ing guwa tlatah Parangtritis

menika kedah maringi caos dhahar dhateng lelembatipun ingaran Simbah arupi manungsa.

Saking cuplikan ing nginggil amargi sampun pados pesugihan ing guwa Parangtritis boten ngantos dangu Sarinem dados juragan gedhe. Sugihipun kasebat boten limrah amargi kanthi ngurbanake saduluripun saha tangga tepalihipun. Saking cuplikan lajengipun Warni tangganipun Sarinem seda kanthi jalaran ingkang sepele. Sasampunipun seda arwahipun Marni lajeng ngesupi Gunadi, saengga Gunadi saged ngomyang kados dene Warni suwargi.

Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening lelembat ingaran Simbah ingkang mbiyantu Sarinem ngantos sugih bandha. Amargi saking sarat pesugihanipun, katah sadulur saha tangga-tangganipun ingkang dados kurban. Sawijing kurbanipun inggih menika Warni ingkang arwahipun ngeslupi Gunadi. Manawi tiyang pados pesugihan punika miturut pamanggihipun Pranoto, (2000: 150) yektos badhe nindakaken sarat saha panyuwunipun lelembat ingkang sampun paring pambiyantu. Manawi tiyang ingkang sedanipun boten limrah rohipun asring wonten ingkang nglambrang ngganggu dhateng tiyang sakiwa tengenipun (Endraswara, 2004: 33).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Foto Wanita Ora Duwe Rai* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Anu, kula badhe tumbas matere, nanging kok kiose sampean sajak ora bukak,” jawabe pawongan mau.

“Kula wau pancen wonten mriki kawit wau enjang lan sumerep panjengan wiri-wiri wonten ngajeng kios,” jawabe Dwi

“Kula wau pancen madosi kiose sampean ning wau niku kios sampean tutup.”

Dheg! Dwi banjur mikir, ora pisan pindho wong kok alok kiose tutup, kamangka sajane bukak.” (No. Data 9)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken fotokopianipun Dwi menika laris. Awit saking menika saben dintenipun Dwi mbikak kiosipun ngantos dalu. Nalika malem Jemuah Kliwon Dwi nengga kiosipun piyambakan. Kiosipun dipunbikak saking enjing ngantos dalu awit Dwi boten badhe nguciwakaken para pelangganipun. Nanging awit sasampunipun wonten kedadosan tiyang nyalawadi ingkang motokopi dinten kapengker kiosipun Dwi lajeng boten laris. Tiyang nyalawadi punika ngersakaken motokopi, nanging nalika Dwi motokopi KTP saking tiyang kasebat ingkang medal KTP wanita ingkang boten gadhah rai. Rehning makaten saben dintenipun Dwi ugi taksih mbikak kiosipun kados wingi uni nalika taksih laris.

Saking cuplikan ing nginggil ing dinten candhakipun nalika Dwi nengga kiosipun wonten bapak-bapak ingkang badhe tumbas matre. Bapak-bapak punika ngendika nalika badhe tumbas matre dinten kapengker kok kiosipun Dwi boten bikak. Dwi punika lajeng ngraos gumun-gumun amargi kalawingi punika kiosipun bikak saha sumerep kaliyan bapak-bapak kasebat wira-wiri ing sangajenging kiosipun wanci enjing.

Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening tiyang ingkang ngesakaken motokopi ktp, nanging nalika ktp dipunfotokopi ingkang ingkang medal arupi foto boten gadhah rai. Wonten bapak-bapak ingkang ngedika manawi kiosipun Dwi kalawingi boten bikak kamangka dinten kasebat Dwi mbikak kiosipun.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Disilih Ragane* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Anak buahe karawitan lan kethoprak uga padha ngerti, mula ya ilir padha tilik. Emane Pak Bagyo ora kandha apa-apa. Bareng ditiliki kancane penulis, ya sing nyritatake lelekton iki, pak Bagyo kok njur njaluk ditangekekake lan lungguh. Kancane penulis mau sing jenenge Daliman (singlon) njur matur. “Ingkang dipunraosaken punapa, pak?”

“Aja ngandang aku pak, ning aku iki eyang Sarip sing nunut mapan ing awake pak Bagyo.” Ngono suwarane sing metu saka lesane pak Bagyo. Swarane mau kaya swarane mbah Suto penyiar kanca tani, sing bisa gawe penasarane wong akeh, sing durung padha priksa).” (No. Data 10a)

“Bareng wis rampung dilap, banjur didandani manten, dilungguhake madhep sajen, lan pangaggone manten putri wis di sedhiyakake ing sandhinge kono. Sawise mesam-mesem sedhela, eyang Sarip banjur kandha, “Kowe kabeh kuwi wong becik-becik, wis ya aku saiki ndhak bali!” Kandha ngono pak Bagyo njaluk dilawani ngadheg. Sikile banjur tumapak mlaku metu saka sajeroning ngomah. Bareng anggone mlaku wis tekan ngarep wates pekarangan, awake pak Bagyo banjur mak kleprek ambruk, tinampan ing anak buahe sing tansah siaga padha ngampingi”. (No. Data 10b)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Pak Bagyo punika saweg ndhongkel sela ing sabinipun. Nalika ndhongkel sela kasebat sampun dipunrewangi tiyang sekawan nanging tetep kraos abot. Wanci dalunipun Pak Bagyo dipunrimpeni lelembat ingaran Eyang Sarip. Ing dinten candhakipun Pak Bagyo lajeng ndhongkel sela punika malih piyambakan, nanging sela punika malah saged dipundhongkel kanthi gampang.

Saking cuplikan ing nginggil sasampunipun Pak Bagyo saged ndhongkel sela kasebat lajeng sakit panas ngantos pirang-pirang dinten. Sakitipun Pak Bagyo kasebat pranyata dipunrasuki dening lelembat ingaran Eyang Sarip lantaran sampun dhongkel sela menika. Saking cuplikan lajengipun Eyang Sarip menika purun medal saking badanipun Pak Bagyo kanthi sawijing sarat. Saratipun Pak Bagyo kedah dipunpacaki nganten sarta dipunsiram kados nganten. Nalika sarat

kasebat dipunsembadani Pak Bagyo saged mlampah ngantos pekarangan nanging lajeng ambruk. Nalika Pak Bagyo ambruk, lelembat ingaran Eyang Sarip punika saweg medal saking badanipun Pak Bagyo.

Pak Bagyo menika dipunrasuki lelembat ingaran Eyang Sarip ngatos sakit pirang-pirang dinten, nanging sasampunipun sedharekipun nindakaken panyuwunipun Eyang Sarip Pak Bagyo wantun. Kanthi nyembadani panyuwunipun lelembat ingkang ngrasuki menika dados satunggaling cara nambani tiyang ingkang kerasukan (Endraswara, 2004: 192).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Musna Sajeroning Weteng* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Ya ora ana. Ning iki takjaluk peksa. Kowe kudu nglilani, Ndhuk.”

“Lajeng?”

“Ana wong sing ora bisa duwe turun. Mula bayimu bakal tak pindhah menyang wong wadon mau, Ndhuk,”

“Panjenengan niku kados pundi, Mbah. Nyenengake lintu ning nyusahake kula.”

“Wis, ta. Lalinana wae. Kowe ben akeh amale, Ndhuk.”

“Ah. Mbah. Nggih boten saged, no.” Bu Warsi ngotot.

“Ora penting, Ndhuk. Lila ora lila takjaluk,”

Akhire tenan. Esuke wetenge Bu Warsi kempes-pes. Calon anake sing digadhang-gadhang rina-wengi “kesaut” mahluk liya *penghuni alam raya iki*.” (No. Data 11)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Bu Warsi badhe mitoni kandhutanipun. Sedaya sampun cumepak kalebet para sanakipun. Para tangganipun ugi sampun dipunundhang nanging acara mitoni punika wurung.

Saking cuplikan ing nginggil nalika badhe acara mitoni, kandhutanipun Bu Warsi ical. Saderengipun kandhutanipun ical, Bu Warsi dipunrimpeni kaliyan wewujudan simbah-simbah. Priyantun sepuh kasebat ngendika badhe nyuwun kandhutanipun Bu Warsi saperlu badhe dipunpindhah dhateng tiyang ingkang

boten saged gadhah putra. Priyantun sepuh menika nyuwun kanthi meksa sinaosa Bu Warsi boten purun. Wusanipun ing wanci enjingipun nalika Bu Warsi tangi kandhutanipun sampun boten wonten amargi dipunsaut priyantun sepuh menika. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening lelembat arupi tiyang sepuh ingkang saged nggondhol kandhutan. Lelembat tiyang sepuh punika nalika badhe mendhet bayi nekani lumantar impen ibunipun ingkang kandhutanipun badhe dipunpendhet.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Fanny Lelembut kang Setya Mitulungi* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Berita bacute ora mung winates ing Dhusun Cacaban, nanging wis sumebar saantero Tegal, malah wus anjarah ing jaban rangkah. Berita koran lokal uga wus kasil ngliput profile Acong. Bakune dudu nyambut gawe nanging aweh pitulungan krana sesambate Fanny kang mbutuhke badan wadange Acong kanggo lelemtaran.” (No. Data 12)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Acong menika tepang kaliyan prawan ingkang naminipun Fanny lumantar tilpun. Acong menika sajatosipun badhe pepanggihan kaliyan Fanny ing warung kopi, nanging dereng ngantos wawan rembag Fanny sampun tindak. Saking kalawau Acong namung saged maspadakaken menawi Fanny gadhah pasuryan ingkang ayu. Salajengipun Acong kaliyan Fanny namung ngendikan lumantar telpun malih.

Nalika dipuntelpun Fanny ngandharaken bilih panjenenganipun sampun almarhumah saha ngendika nalika wanci badhe seda enget kaliyan pasuryanipun Acong. Fanny ugi ngendika mboten badhe ngganggu kaliyan Acong kepara malah badhe mitulungi dhateng tiyang ingkang badhe tetamba. Ngantos sawijing dinten

nalika wonten tiyang sakit Acong namung nempelaken gelas plastik isinipun toya ingkang dipunbekta saking sareanipun Fanny. Nalika nempelaken gelas kasebat dhateng padharanipun tiyang sakit wonten barang arupi dom saha pakunipun.

Saking cuplikan ing nginggil awit saged nambani tiyang sakit kabaripun Acong lajeng sumebar. Acong saged nambani tiyang sakit amragi pikantuk pitulunganipun arwahipun Fanny, ingkang betahaken badanipun Acong kangge lantaranipun. Perangan ingkang supernatural inggih menika Acong punika dados saged nambani tiyang ingkang sakit kanthi cara ingkang boten saged dipunalar amargi pikantuk pitulungan saking rohipun Fanny. Roh kaliyan memedi punika pinangka badan alus nanging memedi punika sipatipun ala dene roh punika boten mesti ala. Roh punika gadhah kekiyatan sakti tinimbang manungsa (Endraswara, 2004: 128). Sebab penyakit ingkang boten limrah kadhang kala saking Dhukun ingkang ngginakaken lelembat, kanthi makaten penyakit punika kedah dipuntambani kanthi cara supernatural kaliyan Dhukun (Saksono, 2012: 41).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dipondhong Ibu Kandhunge* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Kacilakan iku wis kedaden rong taun kepungkur. Wektu iku ibune bubar blanja karo adhine ragil. Nalika arep mulih saka blanja, pit motor kang ditumpaki wong loro mau disrempet truk saka mburi kang lakune banter banget. Adhine langsung tilar donya sirahe ajur. Dene ibune kang uga parah diplayokake ing rumah sakit cedhak pasar, nanging durung nganti tekan UGD wis ora ketulungan.

Nalika paklike wis sadhar saka semapute, banjur crita yen wektu manten putri dipondhong wong tuwane, ibune kandhung uga melu mondhong ing saburine manten putri. Melu mlaku anggone manten putri arep temon.” (No. Data 13)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken nalika dipunsetel iringan Gendhing Kodhok Ngorek ing temon penganten ndadosaken swasana trenyuh.

Mboten sekedik para tamu ingkang mrebes mili sami enget kaliyan ibunipun temanten ingkang sampun tilar donya. Ing acara temon punika ingkang nggantos pinangka tiyang sepuhipun temanten inggih punika Paklikipun saha Bulikipun. Nalika Paklikipun saweg mondhong temanten dumadakan semaput.

Saking cuplikan ing nginggil ibunipun temanten sajatosipun sampun seda amargi kacilakan kalih taun kapengker. Nalika sampun sadhar saking semaputipun Paklikipun ngendika bilih sumerep arwah ibunipun temanten putri tumut mondhong putrinipun ing acara mantenipun. Wewujudan arwah ibunipun penganten menika ugi tumut mlampah nalika temanten badhe temon. Perangan ingkang supernatural inggih menika PakLikipun sumerep wewujudan arwah ibunipun penganten ingkang tumut mlampah mondhong, nalika panjenenganipun mondhong nganten. Manawi wonten sedherekipun ingkang sampun seda ingkang kluwarga asring sumerep wewayangan sedherekipun ingkang sampun seda utawi ketok-ketoken kadosipun roh menika taksih wonten ing sakiwa tengenipun kluwarganipun (Endraswara, 2004: 8).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Direridhu Lelembut Kali Pancer* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Kamangka sadurunge proyek kedhuk wedhi diliwati ya wis slametan dhisik. Ning ya kuwi amarga ngelih tapel wates sing mbaureksa Kali Pancer banjur ngamuk. Ora mung nggereti dhisel-dhisel, ning uga nggereti pralon-pralon sing kanggo nyedhoti wedhi ireng. Pungkasane, aktivitas ngedhuki wedhi ireng banjur kandheg sawetara.” (No. Data 14)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih ing lepen Pancer menika asring dipunkedhuki pasiripun. Proyek ngedhuki pasir punika boten kira-kira,

saengga ngrisak lingkungan. Rehning makaten boten sanes inggih para warga ingkang nampi akibatipun. Kamangka lepen Pancer punika sawijing lepen ingkang toyanipun bening kinclong-kinclong saha asring dipunangge damel padusan. Ing sumberipun lepen punika wonten lelembat ingkang tunggu ingaran Siluman Bajul Putih.

Saking cuplikan ing nginggil saderengipun proyek ngedhuk pasir sampun dipunsaranani kanthi slametan rumiyin. Amargi proyek menika kanthi boten sengaja ngelih dhateng sawijing tapel wates, ingkang mbaureksa lepen Pancer lajeng ngamuk. Dhisel-dhisel saha pralon-pralon ingkang nyedhoti pasir wesi ireng dipungereti saengga aktivitas ngedhuki wedhi ireng banjur kandheg sawetawis. Perangan ingkang supernatural inggih menika lelembat ingkang mbaureksa lepen Pancer ngamuk kanthi nggereti dhisel-dhisel saha pralon-pralon, amargi wonten proyek ingkang ngelih sawijing tapel wates. Miturut pamanggihipun Endraswara, (2004: 150) Siluman punika saged manitis dados wujud manungsa saha awujud kewan, wondene sipatipun Siluman punika saged kakancan sae kaliyan manungsa nanging manawi dipundamel kuciwa saged ngrugeni.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Kayu Unggun kang Bisa Nyalawadi* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Para peserta banjur mlayu ngeyup ing jero tendha, nanging malah kabeh tendha padha ambruk, kejaba tendane Pak Pur lan Pak Bambang kang tetep ngadeg jejeg ora melu ambruk. Ora mung kuwi, api unggun kang disoki bensin nanging ora murup kuwi mau, murup kena banyu udan.” (No. Data 15)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken nalika para siswa sami kemah ing sacaketipun alas terlarang wonten pantanganipun arupi boten pikantuk mlebet menapa malih mendhet barang ing alas kasebat. Salah sawijining siswa ingkang naminipun Endro ngraos penasaran kaliyan alas terlarang menika. Sinaosa sampun dipunpengeti kaliyan kanca-kancanipun Endro tetep melebet sarta mendhet kajeng ing alas terlarang.

Akibatipun saking Endro mendhet kajeng ing alas terlarang, dalunipun ing acara api unggun wonten kedadosan nyalawadi. Kedadosanipun ing acara pentas seni arupi kajeng api unggun boten saged murup, kamangka kajengipun sampun dipunsoki bensin.

Saking cuplikan ing nginggil kedadosan ingkang salejengipun inggih menika jawah sarta angin ageng saengga tendha-tendha sami ambruk. Nalika jawah punika kajeng api unggun ingkang boten saged murub dipunsoki bensin saged murub kasiram toya jawah. Perangan ingkang supernatural inggih menika peserta kemah dipungganggu kaliyan ingkang mbaureksa alas terlarang, amargi Endro sampun mendhet kajeng ing alas punika. Pangganggunipun arupi nalika acara api unggun wonten kedadosan jawah angin ageng saha kajeng api unggun ingkang boten saged murub, dados murub piyambak kasiram jawah.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Diweruhi Wewe Dhidhis* wonten paraga ingkang sajatosipun pinangka paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Nalika aku mulih saka sinau, aku keget merga adhiku lanang nangis kekejer jare mentas diweruhi wong tuwa rambute dawa lungguh ning watu gedhe cedhak dhapuran pring.

Nalika disuwunake pirsane marang wong pinter sing aran mbah Pujo, pancen bener adhiku mentas diganggu bangsane lelembut sing tunggu watu gedhe buri omahku, wujud wewe lempoh, ora alihan enggon, ora lunga saka papan kasebut. Mung wae ora sengaja, adhiku lanang mipisi watu gedhe mau lan sakal thithite dadi abuh.” (No. Data 16a)

“Lagi entuk rong uwit wae bapakku tiba semaput merga perangan gegere kebrukan wit pring. Bapaku dadi rubungan wong akeh merga wis rong jam anggone semaput mesa durung eling. Sawise ngunjuk banyu putih bapaku banjur cerita menawa nalika negor wit pring mau ora sengaja ngidak sikile wewe lempoh sing tunggu watu gedhe cerak dhapuran pring.” (No. Data 16b)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken ing wingking nggriyanipun paraga taksih arupi kebon pring, ing sangandhaping wit-wit pring punika wonten sela ingkang ageng dereng dipundhongkel. Sacaketipun sela menika wonten kakusipun. Kahananipun manawi dalu peteng amargi ing sangandhaping kebon pring. Nalika paraga saha kluwarganipun bebeucal ing wayah wengi asring sumerep wewujudan Wewe ingkang rupanipun kados priyantun sepuh dhidhis slonjor ing sela menika. Wewe kalawau lempoh saengga boten alihan enggen.

Saking cuplikan ing nginggil nalika paraga kundur saking sinau manggihi adhikipun saweg nangis amrgi thithitipun abuh saha nembe sumerep Wewe. Manggihi adhikipun kados makaten paraga lajeng nyuwun priksa kaliyan mbah Pujo. Ngendikanipun mbah Pujo bilih adhikipun punika nalika pipis kanthi boten sengaja ngenani sukunipun Wewe ingkang mapan ing sela sawingking nggriya. Bapakipun paraga ugi nate semaput ngantos kalih jam amargi kebrukan wit pring. Sampun sadhar Bapakipun lajeng cariyos nalika negori pring sacedhakipun sela ageng menika kanthi boten sengaja ngidak sukunipun Wewe.

Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening wewujudan Wewe kados priyantun sepuh, dhidhis ing sawingking nggriyanipun paraga.

Adhikipun paraga thithitipun dados abuh amargi kanthi mboten sengaja nguyuhi sukunipun Wewe punika sarta bapakipun paraga kebrukan wit pring ingga semaput amargi nalika negori pring ngidak sukunipun. Wewe punika lelembat ingkang arupi priyantun putri sepuh paraenanipun keriput saha susunipun ageng, wewe punika asring ngganggu mliginipun lare-lare (Suyono, 2012: 87).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Ngundang Jim* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Blakasuta yen Bambang kepingin sugih bandha donya. Jin Hadirin saguh mratelakake yen saguh paring pambiyantu, nanging Bambang kudu gelem nindakake sarat sing abot, lan resikone bisa edan. Jalaran sarate abot, Bambang kabotan lan banjur njugarke karepe. Kajiman Jin Hadirin kasebut dikonbali menyang asal usule kanthi diwacakake ayat-ayat suci. Jim Hadirin bali kanthi cara ngubengke awake, kawuwuhan angin sing tumiyup banter, kajiman mau ilang kakedhepake.

Mung wae wujud sing jumedhul mung perangan sirah thok. Wujudtipun gedhe nggegirisi dhuwure sirah udakara rong meter.”(No. Data 17a)

“Bambang banjur eling marang dhiri pribadine, sarta banjur donga nyebut “laila ha Illallah” makaping-kaping tanpa kendhat.

Krungu pandongane Bambang, Jin Nasibin banjur narik ilate lan mingkem, sarta nguntal mas, inten, lan gepokan dhuwit kertas kang katon ing jero tenggak. Sabanjure Jin Nasibin ngubengake sirah kaya ubenge gangsingan, saya suwe tan saya gangsret, lan saya cilik wujud, wusanane musna ilang sakedhepan.”(No. Data 17b)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Bambang nembe kemawon bangkrut saha kapusan ngantos atusan yuta saengga gesangipun rekaos. Awit saking kahanan ingkang kalawau, Bambang gadhah pakajengan supados kecukupan gesangipun kanthi lajeng pados pesugihan kanthi nyuwun tulung kaliyan Jin. Salajengipun Bambang lajeng nindakaken wiridan kangge ngundang Jin.

Saking cuplikan ing nginggil Jin ingaran Jin Hadirin saguh paring pambiyantu dhateng Bambang manawi pingin sugih nanging saratipun awrat, resikoipun inggih saged edan. Amargi resiko ingkang awrat Bambang lajeng murungaken niyatipun kanthi maos ayat suci. Jin Hadirin lajeng lunga kanthi ngubengaken badanipun ingkang saya dangu lajeng ical. Ing cuplikan lajengipun punika wonten malih ingaran Jin Nasibin ingkang ngeleg malih mas, inten, saha gepokan arta ingkang badhe dipuncaosaken dhateng Bambang. Kados nalika dipunparani Jin Hadirin Bambang ugi murungaken niyatipun sugih bandha. Jin Nasibin menika lajeng ngubengaken sirahipun ingkang saya dangu lajeng ical.

Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening kalih Jin ingkang marani Bambang. Awit saking Bambang murungken niyatipun sugih bandha kalih Jin manika lajeng ngilang. Jin Nasibin punika lunga kanthi ngubengaken badanipun ingkang saya dangu lajeng ical dene Jin Hadirin ingkang badhe nyaosaken mas, inten saha arta ing ilatipun ugi ngilang kanthi ngubengaken sirahipun.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Diweruhi Sinyo Main Piyul* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Nanging sawise diintrogasi dening Mas Rais, jebule wong nom-noman mau pancen maune arep nyolong, nanging diwurungke amarga weruh ana bocah cilik landa, lagi main piyul ana ruang musik. Kamangka ruang musik mau wis dikunci dening Mas Rais. Bocah cilik landa rambute pirang mau ngawaske tajam banget. Mulane wong mau banjur mlayu sipat kuping lan ora sida maling”(No. Data 18)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken wonten acara kemah ing sekolahan ingkang wewangunanipun tilas jaman Walandi. Nalika para siswa

sampun sami sare, Bu Ari saha Pak Rais lajeng ngontrol saben-saben ruangan mbok manawi wonten ruangan ingkang dereng dipunkunci. Ing salah satinggaling ruangan sekolah Bu Ari saha Pak Rais sumerep tiyang anem ingkang badhe nyolong mlumpat pager.

Saking cuplikan ing nginggil tiyang suwau lajeng dipunpitakeni dening Mas Rais. Piyambakipun lajeng ngandharaken bilih nembe kemawon sumerep wewujudan arupi lare Walandi alit ingkang dolanan piyul ing ruang musik. Ruangan musik punika kamangka sampun dipunkunci kaliyan Mas Rais. Tiyang anem punika lajeng murungaken anggenipun nyolong amargi lare Walandi punika ngawasake tajem sanget. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening wewujudan lare Walandi dolanan piyul ing ruang musik ingkang sampun dipunkunci ngawasken dhateng maling ingkang badhe nyolong.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Pak Djumadi Bisa Omong-Omongan Karo Lelembut* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Nalika garwane Pak Djumadi kena masalah, merga majikane kereng. Mula banjur nilpun ngomah, supaya wektu kuwi kudu sabar, lan asring maca shalawat.

Ndilalah nalika nilpun garwane sing nampa malah lelembut kasebut “Aku ora kenal karo Suyanti,” kandhane.”(No. Data 19a)

“Mula karo wong sa-kampung banjur digoleki, ning ora ketemu. Bocah wedok kasebut nate kerja bakul bakso ana saelore pepet daleme Pak Djumadi. Mula karo Pak Djumadi banjur ditilpunake marang lelembut.”(No. Data 19b)

Saking cuplikan ing nginggil kacariyosaken nalika garwanipun Pak Djumadi wonten perkawis kaliyan juraganipun, lajeng nilpun ingkang nggriya supados kedah sabar saha asring maos sholawat. Nalika Pak Djumadi nilpun

garwanipun ingkang nampi jebul lelembat. Ing cuplikan lajengipun kacariyosaken wonten lare estri ingkang ical. Lare estri menika nate kerja ing saeler dalemipun Pak Djumadi. Awit saking kedadosan makaten, lajeng Pak Djumadi nilpun lelembat ingkang asring dipuntilpuni. Perangan ingkang supernatural inggih menika Pak Djumadi saged ngendikan kaliyan lelembut ingkang manggen ing sawingking dalemipun lumantar telpun. Miturut pamanggihipun Endraswara, (2004: 9) wonten lelembat ingaran lelembat moderen, inggih menika lelembat ingkang pangganggunipun ing pagesangan ingkang moderen kadosdene ngganggu lumantar pirantos komunikasi.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Dikanca Lelembut Merga Dianggep Loma* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Pak Kyai karo ndhudhuk lemah kuburan sawetara nanggo pacul sing mau wis disiapke Mas Dayat kaya dhawuhe Pak Kyai. Dhudhukan kuwi banjur diurugi meneh kepara diunthuk-unthuk.

“Inggih Pak Kyai, badhe kula esthokaken dhawuh Penjenengan,” ature Mas Dayat nyaguhi.

Wong loro banjur bali nyang perumahan. Tekan omahe Mas Dayat, Pak Kyai ngendika: “Kowe ngerti apa ora, bocah kae mau tak jak lunga supaya ora ngganggu putramu meneh, gelem. Nanging dheweke njaluk digawekake omah sing becik. Sing kerumat kanthi becik uga. Lan dheweke kandha luwe, pengin njaluk mangan. Mula banjur tak tuntun nyang warung angkringan pinggir dalan kono. Tak kon mangan sakwarege.”(No. Data 20)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken bilih Mas Dayat menika manggen ing perumahan sacaketipun sarean. Mas Dayat menika gadhah putra kalih ingkang taksih alit-alit. Ing wanci dalu putrinipun asring rewel sarta nglindur nalika dipuntangeleti kaliyan Mas Dayat lajeng ngendika bilih manawi badhe sare asring dipunajak dolan kaliyan sawijing lare. Manggihi putrinipun kados makaten

Mas Dayat lajeng nyuwun priksa kaliyan Pak Kyai. Miturut pangandikanipun Pak Kyai bilih putrinipun Mas Dayat punika dipungganggu lelembat awujud lare alit ingkang pingin ngejak dolan ing wayah dalu.

Saking cuplikan ing nginggil amargi lelembat menika asring ngganggu putrinipun Mas Dayat, Pak Kyai lajeng damel sarana arupi tetiron sarean kangge mapanaken lelembat punika. Saderengipun dipunpapanaken ing kuburan kasebat Pak Kyai ngendika bilih lelembat menika boten badhe ngganggu malih manawi dipundamelaken papan ingkang sae arupi sarean. Saderengipun dipunpapanaken Pak Kyai ugi ngejak dhahar ing angkringan amargi lelembat lare alit menika luwe. Perangan ingkang supernatural inggih menika wonten lelembat awujud lare alit ingkang pingin ngejak dolan kaliyan putrinipun Mas Dayat saha Pak Kyai saged mapanaken sarta ngejak lelembat kalawau dhahar ing angkringan.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Doborong Priyayi Landa* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Sadurunge mapan turu, karepe arep nggembol utawa nyingidake aslie dodolan luwih dhisik. Sapa ngerti nalia ditinggal turu, asile dodolan njur dirayang sawijing durjana? Ngiras mbaleni ngetung olehe-olehe mau. Bareng slorokan dibukak, Koeslan kaget! Haaa,,, jebul, krikill!!!! Koeslan sanalika ndremimil maca takbir, tahlil, tahmid, ayat kursi lan wacan surat apa wae sing dielingi.”(No. Data 21)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Koeslan nyade satenipun ing acara Tayub. Acara Tayub menika dipuntanggap kaliyan Walandi kangge acara pawiwahan. Mangertos wonten ingkang sadean sate, priyantun Walandi kasebat lajeng mborong satenipun Koeslan amargi kuwatir pasugatanipun boten nyekapi.

Priyantun Walandi punika pawonganipun gagah, irungipun mbangir, kulitipun bule saha ambunipun amis.

Saking cuplikan ing nginggil nalika Koeslan badhe sare, Koeslan lajeng nyingidaken arta dodolanipun inggih arta saking tiyang Walandi ingkang sampun mborong. Nalika Koeslan mbikak slorokan ingkang damel nyipeni arta daganganipun, Koeslan kaget amargi sedayanipun arta malih krikil. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening wewujudan lelembat arupi Walandi ingkang mborong satenipun Koeslan saha arta saking Walandi kasebat malih dados krikil.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Golek Dhuwit Nganggo Dhemit* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Karo Pak Sentika mung didemok banthuke nggo tangan diwalik, tegese nggo geger tangan, ping telu. Banjur disebul kaping pisan ana ing kupinge tengen lan kiwa. Pungkasane epek-epek tangane dipijet kira-kira telung menit suwene.

Rampung mangkono, Pak Sentika banjur pamit. Dheweke ngandharke lamun Siska wis mari.”(No. Data 22)

Kacariyosaken nalika paraga badhe wudhu kapireng pambegokipun Siska. Siska mbengak-mbengok sambat amargi dipunrasuki lelembat saengga kluwarganipun sami paring pitulungan, nanging sami kuwalahan amargi Siska tenagaipun malih rosa sanget. Amargi sami bingung kluwarganipun lajeng nyuwun tulung kaliyan Pak Sentiko. Miturut pangandikan Ibunipun paraga ing dhusun menika wonten tiyang ingkang migunakaken lelembat ingon-ingonanipun kangge pados arta, tiyang suwau inggih Pak Sentika. Asring manawi Pak Sentika sampun nulungi dhanteng tiyang ingkang kesurupan lajeng dipunsukani bebingah.

Saking cuplikan ing nginggil anggenipun Pak Sentika nulungi Siska ingkang kerasukan namung dipundemok bathukipun salajengipun dipunsebul kupingipun saha epek-epekipun Siska dipunpijet, sampun makaten Pak Sentika lajeng ngandharaken manawi Siska punika sampun wantun. Perangan ingkang supernatural inggih menika Siska kerasukan lelembat kagunganipun Pak Sentika ngantos tenaganipun malih dados rosa sanget saha Pak Sentika nalika nambani Siska ingkang kerasukan kanthi gampil. Manawi tiyang kerasukan punika katingalipun aneh miturut pamanggihipun Endraswara, (2004: 108) manawi tiyang kerasukan lelembat punika badanipun saged lemes nanging ugi saged rosa, amargi badanipun dipunkendhaleni dening lelembat ingkang ngrasuki. Ing masarakat punika asring wonten Dhukun nanging ngrugeni tumrap tiyang sanes, amargi Dhukun punika ngginakaken lelembat kangge nyilakani (Endraswara, 2012: 55).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Bakmine Diborong Lelembut* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Dadi wong enom ki mbokya sing sopan! Ditakoni kok ora gelem ngingeti. Delengen iki lho, ilatku iki mlonyoh apa ora?” pitakone piyayi sepuh luwi marang Sariman sajak srengen merga disepelekake.

Ngerti disengeni Sariman mengo. Nanging saeba kagete Sariman, bareng nyawang ilate piyayi sepuh sing nukoni bakmine. Ilat kuwi melet mak tlolor dawa banget ngati klangsrak lemah. Semono uga ilate anake, uga mak tleler tekan lemah. Sariman dadi kaget lan keweden”(No. Data 23)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Sariman punika dodol bakminipun mubeng desa. Nalika Sariman ider wonten bapak kaliyan putranipun ingkang badhe numbasi, saengga Sariman masakaken bakminipun kangge tiyang kasebat. Dereng tutug anggenipun Sariman masak bapak saha putranipun sami

guneman, bapakipun ngangluh amargi bakminipun kepanasen ilatipun mlonyoh.

Saking cuplikan ing nginggil tiyang kekalih punika ngengetaken dhateng Sariman amargi bakminipun kepanasen ingga damel ilatipun mlonyoh. Nalika Sariman mengo ngraos kaget awit ilatipun tiyang kekalih kasebat nlolor ngantos klangsrak lemah. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening lelembat ingkang numbasi bakminipun Sariman. Lelembat ingkang numbasi bakminipun punika wujudipun arupi tiyang limrah nanging ilatipun malih nlolor ngantos klangsrak lemah.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Ara-Ara Bunder* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Kamto wis lungguh sila ana tengah Ara-Ara Bunder. Dheweke komat-kamit ngrupal mantra sing wis diajarke dening Mbah Soma. Sawaise rampung anggone komat-kamit, dumadakan ana swara kaya mercon mbledhos ing iring kidul Ara-Ara Bunder, karo ana keluk tipis metu saka lemah, nanging mung metu sakeclapan.”(No. Data 24a)

“Terus mimik es jeruk sangune Yudis. Bar mimik kula pipis enten kidul ara-ara. Mbokmenawa kanthi ora sengaja utawa ora dijarag dening Masril, sing mbaureksa kena uyuhe Masril. Mula banjur nesu lan ora trima. Mulane thithit-e Masril abuh mbededeg. Ayake dipuntir karo sing mbaureksa Ara-Ara Bunder.”(No. Data 24b)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Masril nembe dolanan layangan ing Ara-ara Bunder. Nalika sampun kundur Masril sambat amargi thithitipun abuh. Manggihi putranipun kados makaten Kamto pinangka bapakipun lajeng nyuwun priksa kaliyan Mbah Soma. Mbah Soma lajeng ndhawuhi Kamto tindak ing Ara-Ara Bunder.

Saking cuplikan ing nginggil nalika Kamto sampun ing Ara-Ara Bunder lajeng lungguh silah ing satengahing Ara-Ara sinambi ngrupal mantra saking Mbah Soma. Nalika sampun ngrupal mantra kasebat wonten swanten kados

mercon bledhos lajeng medal keluk tipis saking lemah. Saking cuplikan lajengipun amargi Masril nguyuh ing Ara-Ara Bunder thithitipun dados abuh mbededeg dipunpuntir kaliyan ingkang mbaureksa. Anggenipun Masril nguyuh mbok manawi ngenani ingkang mbaureksa.

Perangan ingkang supernatural inggih menika sasampunipun Masril nguyuh ing Ara-Ara Bunder thithitipun dados sakit abuh amargi dipunpuntir lelembat ingkang tunggu. Nalika Kamto ngrapal mantra ing Ara-Ara Bunder wontening wewujudan swanten kados mercon bledhos sarta wonten keluk tipis ingkang medal saking lemah. Lelembat ingkang tunggu sawijing papan punika asring jengkel amargi panggenanipun dipunuyuhi, manawi tiyang punika dados cilaka amargi sampun nguyuhi panggenan punika kedah nyuwun ngapunten kaliyan ingkang tunggu (Endraswara, 2004: 103).

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Nonton Ledhek Ngisor Serut* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Sinambi ndheleng kenya ayu njoget, Supo uga incang-incang kahanan kiwa tengen. Kawit mau ana kang diras ngowah-ngowahi adat. Biasane saben nonton ledhek mesthi akeh wong-wong desa Malang kang dikenali. Malah kepara ana uga tangga teparo sing ora kangsenan ananging padha olehe nonton. Ananging iki mau kawit dheweke teka tekan saiki ora ana siji-sijia wong sing dikenali. Durung nganti entuk jawaban, dumadakan ing gulune Supo wis dikalungi slendhang ijo malik dadi ula gedhe. Endhase ngenggel-ngenggel arep nyembur. Supa njenggirat. Tanpa kandha apa-apa dheweke nggeblas, mlayu ngedohi ula gedhe mau. Dumadakan wong-wong ing cedhake kang uga mau nonton ledhek malik dados ula spirang-pirang”. (No. Data 25)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken Supo punika remen sanget kaliyan tontonan Ledhek. Kapireng swanten gangsa Ledhek ingkang ngepranani ati, Supo lajeng nindaki Ledhek punika sinambi mbekta sangu arupi dhedhaharan.

Sampun dumugi ing acara Ledhek Supo lajeng tumut njoged kaliyan wanita-wanita ayu. Wanita ingkang njoged punika panganggenipun sarwa ijo lumut.

Saking cuplikan ing nginggil ing acara Ledhek Supo jejogedan kaliyan wanita ayu-ayu ingkang panganggenipun sarwa ijo lumut, nanging Supo ngraos gumun amargi ing acara Ledhek menika boten wonten tiyang Malang saha tangga tepalihipun ingkang sami nonton. Nalika Supo jejogedan kaliyan wanita-wanita punika Supo dipunkalungi slendhang ijo ingkang malih dados ula ageng ingkang badhe nyembur. Tiyang-tiyang ingkang sami nonton Ledhek ugi malih dados ula. Perangan ingkang supernatural inggih menika wontening Ledhek lelembat. Tiyang ingkang njoged saha tiyang ingkang nonton malih dados ula sarta slendhang ingkang dipunkalungkaken dhateng Supo malih dados ula ageng ingkang badhe nyembur.

Ing *Jagading Lelembut* kanthi irah-irahan *Banaspati Cacah Loro* wonten paraga ingkang saged dipunlebetaken ing kategori supernatural. Cuplikanipun kados punika:

“Lagi enak-enake leren ning ngisor uwit maoni, saka kadohan ana barang cumlorot kaya oncor mubyar-mubyar cacah loro. Oncor mau katone mlaku turut laren iring-iringan marep ngarep buri. Mbok menawa kuwi oncor sing digawa warga kono sing budhal menyang sawah arep nyurong welut karo yuyu kanggo pakan bebek. Nanging aneh, bareng wis tak waspadakake barang sing cumlorot kaya oncor jebul wujud uwong mlaku njungkir, siraha eneng ngisor. Padhang-padhang saka kadohan cumlorot mau jebul sirah kanthi rambut geni mubyar-mubyar. Sanajan siraha mau njungkir, aku weruh mripate satutup gelas mencereng karo siyunge dawa-dawa kaya buta, medeni. Wewujudan aneh mau malaku njungkir ngarep ngarep buri.”(No. Data 26)

Ing konteks saderengipun kacariyosaken nalika wanci jam enem sonten paraga badhe ndugekaken pesenan, nanging dumugi Kreteg Gandhul ban

motoripun bocor. Paraga lajeng nuntun motoripun kirang langkung kalihatus meter saengga ngraos kesel lajeng leren ing sangandhaping wit mahoni.

Saking cuplikan ing nginggil nalika paraga leren ing sangandhaping wit mahoni sumerep wonten barang cumlorot kados oncor mubyar-mubyar kalih cacahipun. Nalika dipunwaspadakaken barang kados oncor menika jebul arupi tiyang ingkang njungkir. Padhang-padhangipun arupi sirah rikma geni mubyar-mubyar. Mripatipun satutup gelas mencereng kaliyan siyungipun dawa-dawa kadosdene Buta, medeni.

Perangan ingkang supernatural inggih menika nalika paraga leren sumerep wewujudan Banaspati arupi tiyang ingkang njungkir nanging mubyar-mubyar kados oncor. Lelembat ingaran Banaspati punika panci medeni amargi saking wewujudanipun, kados miturut pamanggihipun Endraswara, (2004: 159) wujudtipun Banaspati punika sirahipun geni ingkang marab-marab, ageng kados raksesa. Nalika mlampah ngginakaken tanganipun kanthi njungkir, sukunipun ing nginggil. Ingkang dipunsumerepi Banaspati punika sami ngraos ajrih amargi badhe ngindhari geninipun.

Saking pirembaganipun kalawau *setting Jagading Lelembut* punika nedahaken panggenan-panggenan dunungipun lelembat ugi swasana ingkang wingit dene paraganipun arupi paraga lelembat saha manungsa. Paraga manungsa menika dados kurban panggangukipun lelembat ingkang asipat supernatural. Sinaosa makaten lelembat punika ugi wonten ingkang dipunanggep manpangati tumrapping manungsa kadosdene lelembat ingkang dipunsuwuni tulung pados pesugihan. Paraga ingkang arupi manungsa ugi wonten ingkang dados paraga supernatural, paraga kasebat inggih menika paraga Dhukun.

BAB V PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembaganipun wonten bab saderengipun, saged kapendhet dudutanipun bilih *Jagading Lelembut* punika ngewrat cariyos-cariyos sesambetanipun manungsa kaliyan lelembat. Ing cariyosipun wontening kawontenan saha kedadosan-kedadosan ingkang supernatural. Gambaraning *setting* saha paraganipun punika nedahaken ngengingi babagan lelembat. Settingipun nedahaken panggenan-panggenan angker dunungipun lelembat ugi swasana ingkang wingit.

Wujud wewengkon lelembat inggih menika: ing wit ringin ingkang ageng, ing lepen, ing wewangunan ingkang sampun dangu boten dipunenggeni, ing guwa kangge tirakat, ing sela ageng ingkang tebih saking reramen, ing sarean, ing tuk toya ingkang ageng, ing wit-witan ageng, saha ing wewangunan kina.

Sanesipun panggenan ingkang kados kalawau, pangganggunipun lelembat ugi dumados ing sawjing wekdal. Wekdalipun punika ing wanci dalu. Wekdal punika ugi kalebet satunggaling wekdal ingkang ingkang dipunanggep angker dening masarakat inggih menika malem Jemuah Kliwon saha Selasa Kliwon.

Para paraga ing *Jagading Lelembut* punika arupi paraga lelembat saha manungsa. Paraga manungsa punika dados kurban pangganggunipun lelembat. Kedadosanipun asipat supernatural. Pangganggunipun lelembat tumrap manungsa arupi: suwanten-suwanten aneh tanpa wonten wujudtipun, wujud manungsa

ingkang nggilani, wujud kewan ingkang nyalawadi, ngrasuki manungsa, damel sakit manungsa, saha nggondhol dhateng manungsa nanging lelembat punika ugi wonten ingkang dipunanggep manpangati tumrap manungsa kadosdene lelembat ingkang dipunsuwuni tulung pados pesugihan. Paraga ingkang arupi manungsa ugi wonten ingkang dados paraga supernatural inggih menika paraga Dhukun. Paraga Dhukun menika pinangka paraga supernatural amargi wonten sesambetanipun kaliyan lelembat.

B. Pamrayogi

Perlu wonten panaliten malih ingkang kados makaten nanging ingkang langkung wiyar malih umpamipun sumberipun data ingkang satunggal tahun. Kanthi makaten amrih mangertosi kedadosan-kedadosan ngengingi lelembat ing masarakat ingkang langkung kathah werninipun. Sanesipun kados kalawau umpaminipun data-datanipun mendhet saking wawancara masarakat. Manawi maos rubrik *Jagading Lelembut* ing *Kalawarti Djaka Lodhang* wonten cariyos ingkang arupi laporan masarakat saengga saged dipunrembag kanthi data-data saking wawancara masarakat.

C. Implikasi

Panaliten punika ngrembag gambaranipun *setting* saha paraganipun ing *Jagading Lelembut* ingkang dipunrembag kanthi sosiologi sastra. Kanthi makaten punika amrih mangertosi gambaraning panggenan ingkang dados papanipun lelembat saha gambaraning pangganggunipun lelembat ing masarakat. Kanthi

pirembagan ingkang arupi perangan *setting* saha paraganipun sacara sosiologi sastra ing tembe wingking sakbotenipun saged dipunangge dados ancér-ancér panaliten sastra jinising jagading lelembat ingkang langkung wiyar malih, inggih panaliten ingkang sami ngrembag sastra dhateng masarakatipun.

DAFTAR PUSTAKA

- Aminudin. 1995. *Pengantar Apresiasi Sastra*. Bandung: Sinar Baru Algesindo.
- Djaka Lodang. *Jagading Lelembut*. Edisi No.30 7/1/2012 dan edisi No.5 30/6/2012. Yogyakarta: Djaka Lodang Pers.
- Endraswara, Suwardi. 2004. *Dunia Hantu Orang Jawa*. Yogyakarta: Narasi.
- , 2011a. *Metode Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Caps.
- , 2011b. *Teori Pengkajian Sosiologi Sastra*. Diklat. Yogyakarta: FBS, Universitas Negeri Yogyakarta.
- Hadiatmaja, Sarjana dan Kuswa Endah. 2010. *Filsafat Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.
- Jabrohim. 2012. Sosiologi sastra: Beberapa Konsep Pengantar. dalam Jabrohim, ed., *Teori Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Koentjaraningrat. 1984. *Kebudayaan Jawa*. Jakarta: P.N. Balai Pustaka.
- Luxemburg, Jan Van, Mieke Bal, dan Willem G. Weststeijn. 1984. *Pengantar Ilmu Sastra*. Terjemahan Dick Hartoko. Jakarta: Gramedia.
- Nurgiyantoro, Burhan. 2012. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta: Gadjahmada University Press.
- Poerwadarminta W.J.S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Batavia: J.B Wolters Groningen.
- Prabowo, Dhanu Priyo. 1992. "Cerita Jagading Lelembut dalam Majalah Djaka Lodang: Sebuah Fenomena Pembauran Fiksi dan Nonfiksi". Yogyakarta: Widyaparwa.
- Pranoto, Agung. 2000. *Saatnya Dukun Bicara; Tinjauan Kritis Terhadap Takhayul dan Kebatinan*. Yogyakarta: Galang Press.
- Purwadi. 2009. *Folklor Jawa*. Yogyakarta: Saida.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2003. *Paradigma Sosiologi sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Sayuti, Suminto, A. 2000. *Berkenalan dengan Prosa Fiksi*. Yogyakarta: Gama Media.

- Semi, Atar. 1993. *Metode Penelitian Sastra*. Bandung: Angkasa.
- Saksono, Gatut Ign dan Djoko Dwiyanto. 2012. *Faham Keselamatan dalam Budaya Jawa*. Yogyakarta: Ampira Utama.
- Suyono, Capt. R. P. 2012. *Dunia Mistik Orang Jawa*. Yogyakarta: LKIS.
- Teeuw, A. 1984. *Sastra dan Ilmu Sastra: Pengantar Teori Sastra*. Jakarta: Pustaka Jaya.
- Tim Penyusun Kamus. 2005. *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Edisi Ketiga. Jakarta: Balai Pustaka.
- Tim Tugas Akhir Skripsi Jurusan. 2012. *Suplemen Panduan Penulisan Tugas Akhir Skripsi (TAS)*. Yogyakarta: Fakultas Bahasa dan Seni UNY.
- Tim Tugas Akhir Skripsi Fakultas. 2011. *Panduan Tugas Akhir*. Yogyakarta: Fakultas Bahasa dan Seni UNY.
- Tim Tugas Akhir Skripsi Universitas. 2011. *Panduan Penulisan Tugas Akhir*. Yogyakarta: Fakultas Bahasa dan Seni UNY.
- Wasono, Sunu. 2012. *Para Lelembut Perempuan dalam Alam Lembut. Penelitian*. Fakultas Ilmu Budaya, Universitas Indonesia.
- Widayat, Afendy. 2011. *Teori Sastra Jawa*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.

Lampiran 1: Data *Setting* Supernatural

No.	Irah-irahan	Gambaran <i>setting</i> supernatural		No. Data
		Indikator	Katrangan	
1.	Dhanyange Gunung Tugel	Ing Gunung Tugel, ana juru kunci sing bakal nglantarake apa sing dadi gegayuhan wong-wong kang padha sesirih. Ing pucuk gunung kasebut ana watu gedhe lan leter kanggo nyenyuwun. Miturut kabare, saben malem Jemuah mesthi ditekani wewujudan kenya sulistya, iya danyange Gunung Tugel.	Kacariyosaken ing redi ingkang kasebat Gunung Tugel wonten papan kangge nyenyuwun arupi sela ageng. Ing papan punika saben malem Jemuah wonten Dhanyangipun arupi kenya sulistya ingkang nekani tiyang kang sami sesirih.	1a
		Nganti Budi lan Sabar jeleh anggone nggugah Giyarto, nanging dheweke tetep semandhe ning ngisor wit ringin lan ngerti-ngerti ora ana embuh alihan ngendi.	Kacariyosaken ing sangandhaping wit ringin ing Gunung Tugel Giyarto sare nanging dumadakan ical.	1b
2.	Bola-Bali Nemoni Kaanehan	Ngepasi ing tengah bulak, lha kok udan riwis-riwis, mula Bu Nan sing lagi bobot sepuh kuwi, dening Pak Juri digandheng semu digeret ben banter lakune. Ora suwe tekan gardhu sing sok kanggo pos rondha neng pinggir dalan, wong loro ayam atine. Apa maneh ing gerdhu kono ana wong wadon tuwa sing ngeyub luwih dhisik. Bareng wis ana gardhu, pak Juri lan garwane crita gayeng karo wong wadon tuwa kanca ngeyub kuwi. Bareng wong wadon tuwa kuwi ngerti yen bu Nan bobot sepuh, njur kandha “Nak, kajenge njing nek nglairake bayi niku gampil, sampean nedha (nguntal) endhog kampung niku nggih!” “Wangsulane bu Nan sumungguh, Inggih mbah! Bareng grimise wis terang, pak Juri lan wong tuwa mau padha sowang-sowang nerusake laku sing beda, ngulon karo ngetan. Lagi wae rampung pamitan, entuk pirang jangkah ditoleh, wong mau wis ora ana.	Kacariyosaken nalika jawah riwis-riwis ing tengah bulak Bu Nan saha Pak Juri lajeng ngeyup ing gerdhu. Ing gerdhu menika sampun wonten priyantun sepuh ingkang sampun rumiyin ngeyup saengga kekalihipun sami ngendikan. Nalika jawahipun terang Pak Juri kaliyan Bu Nan lajeng nyuwun pamit kaliyan priyantun sepuh menika, nanging nembe kemawon dipunpamiti priyantun sepuh menika sampun boten wonten.	2
3.	Diinjen Gendruwo	Nalika desa Jrangkah padha ditekani mahasiswa saka Kalimantan sing padha KKN, uga ana kedadean sing nyalawadi. Yaiku ana mahasiswa sing ilang nalika adus neng kali Priman. Ana sing kandha, jare digondhol gendruwo. Dene sing digondhol gendruwo mau malah mahasiswi sing paling ayu dhewe. Sadurunge ilang, kanca-kancane padha cerita, ana wewujudan aneh sing ndhelik lan nginjen dheweke nang cedhak dhapuran pring.	Kacariyosaken ing Lepen Priman nalika mahasiswi KKN sami siram dumadakan kancanipun wonten ingkang ical dipungondhol Gendruwo.	3

Lajenganipun Lampiran 1:

No.	Irah-irahan	Gambaran <i>setting</i> supernatural		No. Data
		Indikator	Katrangan	
4.	Dijaluki Tulung Nyurung Mobile sing Tunggu	<p>Mas Poniran ngupaya ngetog daya sarosane kareben mobil sing disurung bisa lumaku lan urip mesine. Kaya-kaya daya kekuatane Mas Poniran wis entek. Awake lemes. Mas Poniran banjur lungguh ndheprok ana ing saburine mobil.</p> <p>Nalika Mas Poniran ndheprok ana ing lemah, keprungu swara aneh, kang ora ana liya ya guyu ngikike wanita ana ing sajeron mobil. Mas Poniran rumangsa keweden. Dheweke kepingin mlayu lan ninggalake papan kono. Nanging dheweke kaya-kaya wis kentekan daya. Arep bengok-bengok njaluk tulung, tutuke ora bisa nyuwara. Untunge dheweke isih bisa nyebut Asmane Gusti Allah.</p> <p>Sateruse dheweke eling utawa sadhar menawa sing diadhepi lan maune sing disurung iku arupa tembok jembatan pengkuh saka beton.</p>	Kacariyosaken ing kreteg Jurug Mas Poniran nyurung mobil wanita ngatos rekaos, nalika sadhar jebulipun ingkang dipunsurung arupi cagak beton kreteg Jurug.	4
5.	Dikledhangi Arwahe Rubi	<p>Karo isih mangku Ratna, budhene keturon ana Rumah Sakit, Nalika semana, lagi jam 8 bengi lan kahanan rada sepi. Kanthi sadhar lan ora, arwahe Rubi teka lan kandha marang mbakyune supaya gelem ngopeni Ratna kaya anake dhewe. Arwahe Rubi mau sadurunge ilang sakeplasan uga kandha, "Mbak yen gendhuk pipis apa ek-ek mengko wawikana lan salinana, aku titip gendhuk ya mbak!" Bareng mripate mbak Mul iya budhene Ratna mau diuceg-uceg arwahe Rubi wis ora katon.</p>	Kacariyosaken ing cedhak lawang kamar Rumah Sakit jam wolu dalu nalika Budhenipun mangku Ratna dipuntekani kaliyan arwahipun Rubi. Arwahipun Rubi punika masrahaken Ratna dhateng Budhenipun.	5
6.	Gendruwo Nyolongi Dhuwit	<p>Wanci bengi udakara jam 12, mbah Waliyoto nyedhaki papan sing wingit ing ngisor kreteg pinggir kali Parangan, kono ana kremel yakuwi plengkungan sing bisa kanggo ngeyub saben wong. Ning nek ngeyup tenan, wong lumrah ora ana sing wani, jalaran ing kono pancen dienggoni gendruwo. Mbah Waliyoto tanpa duwe rasa wedi babar pisan malah sakabehing lembut kaya kancane wae, mlebu kremel kanthi uluk salam nlesih bab nggonku njaluk tulung. Gendruwo kuwi lagi lungguh jegang madhep dhuwit pirang-pirang lembar.</p>	Kacariyosaken ing kremel sacaketipun kreteg Lepen Parangan kecamatan Candimulyo Kabupaten Magelang wonten ingkang tunggu arupi Gendruwo ingkang asring nyolongi arta.	6

Lajenganipun Lampiran 1:

No.	Irah-irahan	Gambaran <i>setting</i> supernatural		No. Data
		Indikator	Katrangan	
7.	Dhemit Uler Wulu	<p>Mung kanca-kancane Darsan wiwit bekah-bekuh merga keju anggone sila lan dikoyok lemut.</p> <p>Kahanan kang sepi mau dumadakan dikagetake swarane manuk gagak kang kaok-kaok karo swiwine kekeblak kaya arep mabur. Kanca-kancane Darsan maune arep padha alok nanging banjur meneng kelingan kelingan welinge Darsan.</p> <p>Antarane eling lan ora Darsan rumangsa weruh ana kebul kang metu saka uruping geni lilin, saya suwe saya gedhe nganti dhuwure sak pengadeg wong dhewasa. Kebul mau mawujud wong ngadeng maunelamat-lamat. Suwe-suwe saya cetha rereupan nggilani, awake sakujur kebak uler wulu pating krunteg.</p>	Kacariyosaken ing Pabrik Gula Bedana, Darsan saha kanca-kancanipun badhe nggusah lelembat ingkang tunggu papan kasebat. Nalika Darasan sila ngadhep lilin saking keluk uruping lilin menika dados wewujudan lelembat arupi tiyang ingkang badanipun kebak uler.	7
8.	Tumbal Pesugihane Sarinem	<p>Sarinem kudu sowan simbah saben selapan dina pisan. Jarene Tinah, saben selapan dina pisan dheweke kudu gelem ngladeni simbah. Sarinem, ora nggagas, laden sing kepiye. Ngertine ya mung laden unjukan apadene dhaharan kanggo simbah. Kamangka kaya sing uwis-uwis, saben selapan dina pisan, Tinah ngladeni simbah kaya lumrahe bojo. Gandheng sing diladeni mau bangsane lelembut, mesthi wae tenagane ngedhap-ngedhapi.</p>	Kacariyosaken manawi pados pesugihan ing guwa ing tlatah Parangtritis kedah nindakaken sawijing sarat. Sarat punika arupi ngladeni lelembut ingkang sampun dipunsuwuni tulung pados pesugihan kados dene garwanipun ing guwa kasebat.	8
9.	Foto Wanita Ora Duwe Rai	<p>Dwi mung dhewekan ing kios. Udan ngriwis kawit awan mau ndadekake kahanan sepi nyeyet, wong-wong pilih ana ing jero ngomah. Dumadakan ing kios teka wong lanang gedhe dhuwur. Wong lanang kuwi ngetokake ktp cacah telu. “Mas, saben siji iki difotocopy limang lembar.” Guneme karo ngulungake ktp. Karo Dwi ktp ditampa banjur difotokopi. Bareng rampung, ktp banjur diwenehke maneh marang pawongan mau. Kertas fotokopi dietung. Balik! Dwi kaget jebul fotokopi limalas lembar kuwi padha kabeh gambare. “Niki klentu boten?” pitakone Dwi nyakinake “Ora kleru.” Jawabe pawongan kuwi cekak. Dwi isih durung percaya ktp telu kok gambare fotone padha kabeh. Kamangka gambar fotokopi ktp kuwi awujud foto wanita sing ora duwe rai.</p>	Kacariyosaken nalika jawah riwis-riwis boten katingal wonten tiyang ingkang medal, saengga swasana ing kios dados sepi nyenyet. Ing swasana sepi punika wonten priyantun kakung gedhe dhuwur ngersakaken motokopi. Nalika tiyang kakung ngersakaken motokopi, Dwi ngraos gumun amargi ingkang dipunfotokopi arupi ktp tanpa rai.	9

Lajenganipun Lampiran 1:

No.	Irah-irahan	Gambaran <i>setting</i> supernatural		No. Data
		Indikator	Katrangan	
10.	Disilih Ragane	<p>Wusana Pak Bagyo banjur maculi sakubenging watu kuwi supaya gampang didhongkel. Banjur wis rinasa gampang banjur dioglek-oglek dhewe. Ning gandheng saking gedhene watu sidane ya ora bisa. Wusanane banjur njaluk tulung wong papat ndhongkel watu kuwi, ning ya ora kuwat.</p> <p>Bengine Pak Bagyo ngimpi kaya ditemoni wong tuwa sing nyandhang menganggone cara kejawen jangkep. Wong mau kandha, ‘Wah kowe kuwi ngganggu papan dolanane bocah-bocah, sing saiki njur padha rewel. Hara nek saiki njur padha nempuhke eyang ngene iki piye ?’ Pak Bagyo takon: “Panjenegen punika sinten lan dalemipun pundi?”</p> <p>“O ... yen kowe arep ngerti, sebuten wae aku eyang Sarip, omahku ing kidul bendhungan kuwi. Nek kowe arep mindhah watu kae, becike rak taren dhisek, dadi ora gawe gelane bocah-bocah, wong kae papan dolane.</p> <p>Pak Bagyo njur krasa yen ditekani lembut, wonge ngaku omahe kidul mbendhungan, mangka ing kana ana wit pule gedhe.</p>	Kacariyosaken nalika siyangipun Pak Bagyo boten siyos ndhongkel sela ing sawahipun, dalunipun dipunrimpeni lelembat saking wit pule sacaketipun kidul bendhungan ingaran Eyang Sarip. Eyang Sarip menika ngrimpeni dhateng Pak Bagyo supados ampun ndhongkel sela ing sabinipun, amargi sela menika dados papan dolananipun lelembat.	10
11.	Musna Sajeroning Weteng	<p>Wong tuwa sing arep disraya “mimpin” adicara mau uga wis cumepek. Keluwarga lan tangga cepak diundang uga. Ning apa kedadeyane? Kandhutane sing ana wetenge Bu Warsi ilang. Menyang endi musnane si jabang bayi?! Ora ana sing ngerti babar pisan.</p>	Kacariyosaken ing dhusun Pucungkidul, Tulungagung wonten kedadosan tiyang ingkang kicalan kandhutanipun.	11a
		<p>Kanggo kanca-kanca sing dumunung sakiwa-tengen Gunung Budheg, kususe desa Tanggung, Pucungkidul, Ngranti, Sanggrahan lan liyane sing manggon pereng gunung kono, mesthi wis tau munggah guwa Tritis. Guwa kono, asring ditekani wong kang ngalap berkah. Golek srana kanggo ngalacarke tujuwan uripe, ana sing golek gaman, ana sing nepi, ana sing ngasah ilmu tuwa. Ing wektu-wektu tinamtu akeh wong sing nindhakake ngasah spiritual mau. Neng sisih lor saka guwa Tritis ana watu legok lan padusan sing yen wayah udan kebak banyu. Watu legok kang pas nggo kungkum wong siji jarene duk jaman kawuri minangka nggo panggonan semedi. Semedi kang ancasa supaya mujan anak bisa klakon.</p>	Kacariyosaken ing Gunung Budheg wonten Guwa ingaran Guwa Tritis ing saben wekdal tinamtu dipuntekani tiyang ingkang badhe ngalap berkah. Ing Guwa kasebat wonten sela, awujud sela legok piangka papan semedi mujan bayi utawi mindhah bayi dhateng wanita ingkang boten saged gadhah putra.	11b

Lajenganipun Lampiran 1:

No.	Irah-irahan	Gambaran <i>setting</i> supernatural		No. Data
		Indikator	Katrangan	
12.	Fanny Lelembut kang Setya Mitulungi	Temen sawise mangerteni tamune iku nandang lelara, Acong namung nempelake gelas plastik isi wedang putih (banyu mineral) kang digawa wiwit saka makame Fanny mau ing wetenge tamu kasebut. Kedadeyan bacute, ing njero gelas ana sesawangan kang aneh, ana dom lan paku kang wus teyengen cacah telu mlebu.	Kacariyosaken toya ingkang dipunbekta saking kuburan wonten kasiyatipun. Kasiyatipun inggih saget dipunginakaken kangge nambani tiyang ingkang gerahipun boten limrah, kanthi dipuntemplaken.	12
13.	Dipondhong Ibu Kandhunge	Kacilakan iku wis kedaden rong taun kepungkur. Wektu iku ibune bubar blanja karo adhine ragil. Nalika arep mulih saka blanja, pit motor kang ditumpaki wong loro mau disrempet truk saka mburi kang lakune banter banget. Adhine langsung tilar donya sirahe ajur. Dene ibune kang uga parah diplayokake ing rumah sakit cedhak pasar, nanging durung nganti tekan UGD wis ora ketulungan. Nalika paklike wis sadhar saka semapute, banjur crita yen wektu manten putri dipondhong wong tuwane, ibune kandhung uga melu mondhong ing saburine manten putri. Melu mlaku anggone manten putri arep temon.	Kacariyosaken ibunipun temanten menika sampun seda kalih taun kapengker amargi kacilakan, awit saking menika ing acara mentenanipun Pak Likipun ingkang nggantos mondhong temanten. Ing acara menika Pak Likipun dumadakan semaput amargi sumerep almarhum ibunipun temanten ingkang tumut mondhong putrinipun.	13
14.	Direridhu Lelembut Kali Pancer	Banyu sing bening kinclong-kinclong iku luberane kanggo ngocori sawah. Dene ing papan sumbere digawe padusan utawa siraman. Padusan kasebut ingaran “Kali Song Bajul”, merga ujaring kandha sadurunge digawe padusan, ing jero guwa sacedhake sumber kasebut ana bajule. Kejaba bajul sing nyata uga ana bajul sing ora nyata. Bajul sing ora nyata rupane putih, mula ingaran Siluman Bajul Putih.	Kacariyosaken toya saking Kali Pancer mumpal-mumpal bening ingga saged ngocori sawah-sawah. Sumberipun lepen punika ingaran Kali Song Bajul taksih dipunginaken kangge siraman. Miturut ujaring kandha ing Lepen Song Bajul menika wonten ingkang tunggu awujud Siluman Bajul Putih.	14
15.	Kayu Unggun kang Bisa Nyalawadi	Tanpa ana sing ngerti saka ngendi asale, ujug-ujug ana angin gedhe lan langsung udan deres banget. Para peserta banjur mlayu ngeyup ing jero tendha, nanging malah kabeh tendha padha ambruk, kejaba tendane Pak Pur lan Pak Bambang kang tetep ngadeg jejeg ora melu ambruk. Ora mung kuwi, api unggun kang disoki bensin nanging ora murup kuwi mau, murup kena banyu udan. Iku kedadean aneh kang ora bisa dinalar.	Kacariyosaken nalika kemah wonten angin ageng sarta jawah ingga damel tendha peserta kemah sami ambruk, kajawi tendhanipun Pak Pur kaliyan Pak Bambang. Nalika jawah kasebat kajeng api unggun ingkang boten murub nalika dipunsoki bensin, dumadakan murub kesiram toya jawah.	15

Lajenganipun Lampiran 1:

No.	Irah-irahan	Gambaran <i>setting</i> supernatural		No. Data
		Indikator	Katrangan	
16.	Diweruhi Wewe Dhidhis	Cerak WC mau ana watu gedhe sing durung kober didhongkel. Lali wae aku arep menyang buri, saka kadohan aku weruh wewujudan wong tuwa, rupane ala, rambute klengsreh lemah lagi dhidhis golek tuma, lungguh slonjor ing dhuwur watu gedhe. Bengi kuwi pancen padhang bulan, mula senjan buri omahku akeh wit pring, ora katon peteng. Lan cetha banget aku weruh wewujudan kasebut.	Kacariyosaken ing wingking griyanipun paraga wonten kebon pring. Ing sangandhaping kebon pring punika wonten sela ageng ingkang dipuntengga kaliyan lelembat arupi Wewe lempoh.	16
17.	Ngundang Jim	Anggone wiridan dilakoni ing jero senthong kang peteng lelimengan, merga kabeh listrik ing omahe dipateni. Wayahe diangkah pas malem Selasa Kliwon, sak bakdane salat Ngisak. Sauntara suwe ora ana kedadean apa-apa, ngati dumadakan ing anggane Bambang krasa tumiyup angin sumribit kang mahanani githoke mrinding. Tumiyuping angin tansaya suwe krasa tan saya banter lan mbulet mubeng kaya lesus. Sabanjure ubengan angin mau kaya nglumpuk lan mbentuk dadi wewujudan mahluk cilik kang tansaya suwe dadi tansaya gedhe. Wewujudan mau cendhek dhuwure kaya manungsa salumrah, nanging praupane kasar, raine gedhe semu pesagi, lan rambute cepak. Mahluk mau banjur uluk salam lan ngenalke yen jenenge “Jin Hadirin”.	Kacariyosaken ing senthong kang peteng lelimengan wanci sholat isak malem Selasa Kliwon Bambang ngundang Jin. Ing sethongo punika wonten Jin ingkang maujud kanthi angin kang tumiyup mubeng ingga salajengipun dados wewujudan mahluk alit ingkang saya ageng. Angin menika dados wujud manungsa praupanipun kasar rikmanipun cepak lajeng nepangaken dhirinipun kanthi nama Jin Hadirin.	17
18.	Diweruhi Sinyo Main Piyul	Nanging sawise diintrogasi dening Mas Rais, jebule wong nom-noman mau pancen arep maune arep nyolong, nanging diwurungke amarga weruh ana bocah cilik landa, lagi main piyul ana ruang musik. Kamangka ruang musik mau wis dikunci dening Mas Rais.	Kacariyosaken ing ruang musik sekolah wonten wewujudan arupi lare Walandi ingkang dolanan piyul, kamangka ruangan kasebat sampun dipunkunci rapet dening Mas Rais.	18
19.	Pak Djumadi Bisa Omong-Omongan Karo Lelembut	Mula karo wong sa-kampung banjur digoleki, ning ora ketemu. Bocah wedok kasebut nate kerja bakul bakso ana saelore pepet daleme Pak Djumadi. Mula karo Pak Djumadi banjur ditilpunake marang lelembut.	Kacariyosaken ing desanipun Pak Djumadi wonten tiyang ical ngantos dipupadosi kaliyan tiyang-tiyang kampung. Tiyang punika nate sadean ing saelore daleme Pak Djumadi. Awit wonten kedadosan kasebat lajeng Pak Djumadi nilpun lelembat.	19

Lajenganipun Lampiran 1:

No.	Irah-irahan	Gambaran <i>setting</i> supernatural		No. Data
		Indikator	Katrangan	
20.	Dikanca Lelembut Merga Dianggep Loma	Mula kahanane panjenengan bisa mbayangake, manggon ing perumahan anyar, tipak sawah, adoh desa, adoh tangga, merga akeh-akehe omah isih suwung utawa durung dadi, kathik sacerake ana kuburan cilik sajake kuburan kuna. Wektu kuwi Mas Dayat, lan iya tangga-tangga sakiwa tengene sing wis wiwit manggon, yen bengi asring krungu swara tanpa rupa.	Kacariyosaken swasana ing nggriya enggal ingkang tebih saking reramen, nggriya sanesipun taksih suwung kepara taksih dipunbangun. Ing sacedhakipun nggriya menika wonten kuburan kina ingkang nalika dalu Mas Dayat saha tangganipun asring mireng suwanten-suwanten tanpa rupa.	20a
		Sawise mrikasani kahanan ing sakiwa tengene omahe Mas Dayat, lan ngeningake cipta ing papan kono, Kyai kuwi banjur ngendika. “Mas Dayat, bener putrimu iki asring diganggu lelembut ana ing sacerake perumahan kene. Pancen kene iki mujudake perkampungane lelembut.	Kacariyosaken bilih putrinipun Mas Dayat asring dipunganggu kaliyan lelembat, amargi sacaketipun perumahanipun wonten kampung lelembat.	20b
21.	Doborong Priyayi Landa	Ora let suwe maneh mesthine iki mengko wis tekan pertelon gedhung bioskup Wijaya. Suara rame-rame wong ewuh mau plasss wis ora keprungu babar pisan. Mangka isih sawetara jangkah anggone mikul. Koeslan kaget!!! Noleh mangidul jebul kuburan Tamanan. Koeslan ngoplok! Koeslan mikul arep nekakake gedhung bioskup Wijaya wae kaya ra teka-teka-a.	Kacariyosaken nalika nuju pertelon gedhung bioskup Wijaya suwanten reremen tiyang ingkang nonton tayup dumadakan ical, kamangka nembe pirang jangkah Koeslan ninggalaken tanggap tayup menika. Nalika Koeslan mlampah lajeng noleh jebul sampun wonten sacaketipun Kuburan Tamanan. Koeslan nggopok ingga ngraos boten dugi-dugi tumuju gedhung bioskup Wijaya.	21
22.	Golek Dhuwit Nganggo Dhemit	Rampung wudhu lan ndonga sacukupe, aku nglirik jam kang templek ana tembok ruangan tengah. “Rolas kurang seprapat”, batinku. Meh tengah wengi durung klakon shalat, dumadakan Siska mbengok-mbengok sak kayange karo bola-bali kemucap “aja...!!! aja...!!! emoh...!!!, lunga kana!!!” Nggumunke maneh, tenagane kang metu saka awake Siska rosa banget.	Kacariyosaken ing wanci jam setengah kalih welas kirang seprapat nalika paraga badhe wudhu, dumadakan mireng Siska bengok-bengok amargi dipunrasuki lelembat.	22

Lajenganipun Lampiran 1:

No.	Irah-irahan	Gambaran <i>setting</i> supernatural		No. Data
		Indikator	Katrangan	
23.	Bakmine Diborong Lelembut	<p>“Lha wong piyayi sepuh, dhahar bakmi panas-panas mesthine yo alon-alon, didamoni dhisik ben adhem, lagi dhisendhoki. Apa maneh sing dhahar disambi maca koran utawa maca buku cerita wis mesthi suuuuwiiii.... banget,” grenege Sariman jroning batin. Kesuwen anggone nunggu, apa meneh dhasare awak kesel bola-bali masak, Sariman anggone leleh-leleh nganti keturon.</p> <p>Ngerti-Ngerti esuk padhang, sorot srengenge nylomot kulite. Mak gragap... Sariman tangi digugah Mbah Mento Kinjeng juru kunci makam. Jebule Sariman ora turu ning emper Panti Jompo nanging turu ing ngisor wit semboja satengahe kuburan.</p>	Kacariyosaken nalika Sariman thengak-thenguk nengga piyayi-piyayi sepuh ingkang sami dhahar bakminipun ngraos ngantuk amargi kesel sanget sasampunipun masak, nanging nalika Sariman tangi wanci enjing jebul sampun ing sangandhaping semboja sarean.	23
24.	Ara-Ara Bunder	<p>“Nggih kalih oyak-oyakan. Terus ngelak mimik es jeruk sangune Yudis. Bar mimik kula pipis enten kidula ara-ara. “Kamto dadi bisa ngudarasa. Mbokmenawa kanthi ora sengaja utawa ora dijarag dening Masril, sing mbaureksa kena uyuhe Masril. Mula banjur nesu lan ora trima. Mulane thithit-e Masril abuh mbededeg. Ayake dipuntir karo sing mbaureksa Ara-Ara Bunder.</p>	Kacariyosaken nalika siyang Masril dolanan layangan ing Ara-Ara Bunder lajeng pipis ing papan punika. Amargi kanthi boten sengaja nguyuhi ingkang baureksa thithitipun Masril dipuntir saengga abuh mbedhedheg.	24
25.	Nonton Ledhek Ngisor Serut	<p>“Nak Supo iki jelas nonton ledhek lelembut. Merti desa Malang kene isih malem Selasa esuk. Saiki lagi dina setu,” guneme pawongan sing nganggo caping, sajake sing disepuhke ing desa Malang.</p> <p>“Wingi sonten kula mireng gamelan....” ature Supo groyok.</p> <p>“Pancen swara iku bisa dikrungu ing jaban desa, anaging wong-wong ing desa kena malah ora krungu,” wong tuwa kuwi mbacutake katranganane.</p>	<p>Kacariyosaken ing tengah sabin wanci enjing Supo dipuntemokaken ngglethak amargi nembe nonton ledhek lelembat.</p> <p>Ing desa Malang asring wonten suwanten gangsa ingkang saged dipunmidhangetaken saking njaban Desa Malang, nanging tiyang-tiyang ing desa Malang malah boten kepireng.</p>	25
26.	Banaspati Cacah Loro	<p>Maklum wayahe wis peteng, tukang tambal ban mesthi wis padha sholat menyang masjid utawa wis padha mulih. Aku leren sedhela lan lungguhan ana ing ngisor wit maoni. Awaku lungkrah sawise nuntun pit montor dohe kira-kira 200 meter. Lagi enak-enake leren ning ngisor uwit maoni, saka kadohan ana barang cumlorot kaya oncor mubyar-mubyar cacah loro.</p>	Kacariyosaken nalika wanci mahrib paraga leren ing sangandhaping wit mahoni pinggir margi. Nalika paraga leren semerep barang cumlorot kados oncor mubyar-mubyar cacahipun kalih.	26

Lampiran 2: Data Paraga Supernatural

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
1.	Dhanyange Gunung Tugel	Satlerman mbah Sontong pancen medeni, nanging satemene becik. Piyambake kagungan kewan kewan klangenan macan putih sing bisa memba-memba kenya sulistya.	Kacariyosaken mbah Sontong punika juru kuncinipun Gunung Tugel. Piyambakipun gadhah kewan klangenan macan putih ingkang saged memba-memba dados kenya sulistya.	1a
		Kamangka ngendikane mbah Sontong, sasapaa wae sing ora kuwat nglakoni apa sing dadi welinge, bakal wurung apa sing dadi gegayuhane. Nalika keturon nang ngisor wit ringin gedhe mau, rumangsane Giyarto dheweke ditekani kenya sulistya sing ngajak andhum asmara. Mesti wae dheweke manut nalika kenya sulistya mau ngajak sumingkir nang papan sing dikarepake. Bareng wis parak esuk, Giyarto ditemokake Budi lan Sabar keturon ning kalen sangisore Gunung Tugel, tanpa awer-awer.	Kacariyosaken manawi sesirih lajeng dipuntekani kenya sulistya saengga nglakoni tumindak andum asmara badhe wurung ingkang dados gegeyuhanipun. Nalika Gitayarto ketutrone dipuntekani Dhanyangipun Gunung Tugel ingkang arupi kenya sulistya, saengga Giyarto nglakoni tumindak andum asmara.	1b
2.	Bola-bali Nemoni Kaanehan	Bareng wong wadon tuwa kuwi ngerti yen bu Nan bobot sepuh, njur kandha “Nak, kajenge njing nek nglairake bayi niku gampil, sampean nedha (nguntal) endhog kampung niku nggih!” Wangsulane bu Nan sumungguh, “Inggih mbah! Bareng grimise wis terang, pak Juri lan wong tuwa mau padha sowang-sowang nerusake laku sing beda, ngulon karo ngetan. Lagi wae rampung pamitan, entuk pirang jangkah ditoleh, wong mau wis ora ana. Jare wong loro githoke njur mbegigrik krasa wedi.	Kacariyosaken wonten priyantun putri sepuh ingkang nyalawadi ndhawuhi dhateng Bu Nan supados nedha ligane nalika badhe nglairaken. Nalika pirang jangkah sasampunipun dipunpamiti priyantun putri menika sampun ical.	2
3.	Diijen Gendruwo	Mripate diuceg-uceg supaya luwih awas lan cetha. Mbok menawa wewujudan aneh kasebut mung godhong gedhang garing sing coklek lan klengsreh lemah. Najan kahanane rada peteng, Sumini cetha banget weruh rambute sing dhiwat-dhiwut karo untune sing sapongge-pongge mringis medeni Sumini banjur nyaut andhuk lan mlayu sipat kuping.	Kacariyosaken nalika paraga maspadakaken barang kados godhong gedhang garing jebul wewujudan Gendruwo Lepen Priman kanthi rupa serem. Rupanipun rikmanipun dhiwat-dhiwut, wajanipun sapongge-pongge. Gendruwo punika ingkang asring nganggu para warga nalika siram.	3a

Lajenganipun Lampiran 2:

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
3.		Yu Mini uga tu crita, nalika lagi umbah-ubah nang kali Priman sadurunge Subuh, dheweke weruh gendruwo sing lagi geyongan nang pucuk wit pring. Dhasar yu Mini ora jirih, dheweke pungguh ngumbahi lan maca donga sabisa-bisane. Bareng noleh mendhuwur, gendruwo sing lagi gleyongan mau wis ora ana.	Kacariyosaken nalika Yu Mini lagi umah-ubah sumerep Gendruwo ingkang gleyoan ing wit pring, nalika Yu Mini nglajengaken ngumbahi saha ndedonga Gendruwo punika ical.	3b
		Sadurunge ilang, kancane padha cerita, ana wewujudan aneh sing ndhelik lan nginjen dheweke nang cedhak dhapuran pring. Para mahasiswi mau ora padha nggangas yen sing nginjen mau jebul gendruwo, awit kahanane rada wis peteng. Mula nalika padha lenggah, kancane sing ayu dhewe banjur digondhol lunga. Ngerti-ngerti mahasiswi sing digondhol mau wis temangsang ana nggon uwit ringin cerak kali Priman.	Kacariyosaken wonten wewujudan ingkang nginjen mahasiswi nalika siram saking dhapuran pring. Nalika mahasiswa sami lenggah ngertos-ngertos kancanipun dipungondhol Gendruwo ngantos temangsang ing wit ringin.	3c
4.	Dijaluki Tulung Nyurung Mobile sing Tunggu	Mas Poniran ngupaya ngetog daya surasane kareben mobil sing disurung bisa lumaku lan urip mesine. Kaya-kaya daya kekuwatane Mas Poniran wis entek. Awake lemes. Mas Poniran banjur lungguh ndheprok ana ing saburine mobil. Nalika Mas Poniran ndheprok ana ing lemah, keprungu swara aneh, kang ora ana liya ya guyu ngikike wanita ana ing sajeron mobil. Mas Poniran rumangsa keweden. Dheweke kepingin mlayu lan ninggalake papan kono. Nanging dheweke kaya-kaya ora kentekan daya.	Kacariyosaken nalika Mas Poniran nyurung mobilipun wanita ngantos rekaos saking jeron mobil kapiyeng suwanten arupi nguyu ngikik wanita saengga Mas Poniran kamigilan.	4a
		Tangane tanpa sadhar nggegem dhuwit satus ewu rupiah kang ditampa saka wanita sing maune numpak mobil. Bareng tekan ing salah sawijining papan kang dianggep aman, dhuwit kang dingegem diwaspadakake. Gandrik! Jebul sing digengem dudu dhuwit, nanging arupa klaras godhong gedhang garing.	Kacariyosaken opah ingkang dipuntampi dening Mas Poniran saking wanita ingkang mobilipun mogok dumadakan malih dados klaras ron garing.	4b
5.	Dikledhangi Arwahe Rubi	Nalika tangga-tanggane padha mbeda lan takon marang Ratna ngenani simboke sing wis ora ana, dheweke kanthi teteh kandha yen simboke saiki wis bobuk ana ing sareyan lan jarene siRatna wis duwe	Kacariyosaken sasampunipun Rubi seda, putrinipun lajeng gadhah simbok anyar inggih punika Budhenipun. Nalika ngepasi satus dinten	5

Lajenganipun Lampiran 2:

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
5.		<p>Simbok anyar iya budhe Mul.</p> <p>Nalika ngepasi satus dina lungane si Rubi, arwahe Rubi uga nglendhangi lik Tari tanggane. Arwahe Rubi ngadheg ana ngarep omahe Tari kanthi mesem dheweke meling. “Yen gendhuk rene dolanan ya lik, aku titip gendhuk!”</p> <p>Nanging durung nganti disemaui, ngerti-ngerti arwahe Rubi wis ilang ngono wae.</p>	<p>arwahipun Rubi ugi marani Lik Tri saperlu masrahaken putrinipun. Sasampunipun masrahaken putrinipun punika arwahipun Rubi lajeng ical.</p>	5
6.	Gendruwo Nyolongi Dhuwit	<p>Sabanjure yuyu sepasang kuwi ditampa dening mbah Waliyoto, dikencang benang kaya lumrahe nyencang kebo gedhe, banjur njujug papan panggonane gendruwo ing kramel ngisor kreteg kali Parangan ing tlatah kecamatan Candimulyo Kabupaten Magelang.</p> <p>Nanging gendruwo iku pancen aleman tur kurangngajar tenan, dipethuk wae ora gelem mlaku dhewe, nanging ana syarat tambahan maneh, yakuwi gelem waton digendhong. Mbah Yoto nuruti nggendhong gendruwo, kanthi umak-umik maca mantram, saengga ora rumangsa kabotan.</p>	<p>Kacariyosaken nalika sampun nyancang yuyu kados kebo lajeng Mbah Waliyoto tumuju ing papanipun Gedruwo. Kanthi maos mantram Mbah Yoto nggendhong mindhah Gendruwo tanpa ngraos kabotan.</p>	6
7.	Dhemit Wulu	<p>Uler</p> <p>Mung kanca-kancane Darsan wiwit bekah-bekuh merga keju anggane sila lan dikoyok lemut.</p> <p>Kahanan kang sepi mau dumadakan dikagetake swarane manuk gagak kang kaok-kaok karo swiwine kekeblak kaya arep mabur. Kanca-kancane Darsan maune arep padha alok nanging banjur meneng kelingan welinge Darsan.</p> <p>Antarane eling lan ora Darsan rumangsa weruh ana kebul kang metu saka uruping geni lilin, saya suwe saya gedhe nganti dhuwure sak pengadeg wong dhewasa. Kebul mau mawujud wong ngadeng maune lambat-lambat. Suwe-suwe saya cetha rereupan nggilani, awake sakujur kebak uler wulu pating krunteg.</p>	<p>Kacariyosaken nalika Darsan saha kancanipun sami lenggah sila, manuk gagakipun ingkang nembe dipunculaken klabrakan.</p> <p>Nalika Darsan silah rumaos prisa lelembat ingkang tunggu bekas Pabrik Gula Bedana kanthi wewujudan tiyang ingkang nggilani. Wewujudan menika medal saking uruping keluk lilin lajeng dados wujud tiyang ngadheg kanthi rerupan nggilani, ing badanipun kathah uleripun.</p>	7

Lajenganipun Lampiran 2:

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
8.	Tumbal Pesugihane Sarinem	Ora gantalan suwe, Sarinem dadi juragan gedhe. Ora mung bakul tempe cilik-cilikan, nanging malah wis gawe kios sapirang-pirang. Omahe gedhe magrong-magrong lan anake lima wis dicekeli pit motor dhewe-dhewe. Wis bola-bali bojone ngelengake amrih Sarinem enggal tobat lan ora nerusake tumindhake sing dosa gedhe ngurbanake sedulur lan tangga teparo.	Kacariyosaken bilih Sarinem dados juragan gedhe. Bandhanipun pirang-pirang saha griyanipun magrong-magrong. Saking sughipun punika Sarinem kanthi ngurbanaken sedulur saha tangganipun.	8a
		Anggone tilar donya mau jalaran mung sepele, kepleset lan tiba nalika bubar adus menyang kali cerak omahe. Tekan omah Warni dadi rubungan wong akeh merga nyawane ora ketutupan. Arwahe Warni isih klambrangan merga matine ora ana sebabe. Arwah sing klambrangan mau ngeslupi Gunadi ponakane sing isih jaka cilik. Gunadi mau ngomyang ora karu-karuan. Swarane persis jebeles kaya Warni suwargi.	Kacariyosaken Marni ingkang nembe tilar donya arwahipun klambrangan ngeslupi Gunadi ponakanipun ingkang taksih alit. Nalika Gunadi keslupan arwahipun Marni ngomyang boten karuan.	8b
9.	Foto Wanita Ora Duwe Rai	<p>“Anu, kula badhe tumbas matere, nanging kok kiose sampean sajak ora bukak,” jawabe pawongan mau.</p> <p>“Kula wau pancen wonten mriki kawit wau enjang lan sumerep panjengan wiri-wiri wonten ngajeng kios,” jawabe Dwi</p> <p>“Kula wau pancen madosi kiose sampean ning wau niku kios sampean tutup.”</p> <p>Dheg! Dwi banjur mikir, ora pisan pindho wong kok alok kiose tutup, kamangka sajane bukak.</p>	Kacariyosaken nalika wonten bapak-bapak nyalawadi badhe tumbas matre ngendika manawi kiosipun Dwi asring boten bikak, kamangka Dwi saben dinten mbikak kiosipun.	9
10.	Disilih Ragane	<p>Anak buahe karawitan lan kethoprak uga padha ngerti, mula ya ilir padha tilik. Emane Pak Bagyo ora kandha apa-apa. Bareng ditiliki kancane penulis, ya sing nyritatake lelekon iki, pak Bagyo kok njur njaluk ditangekekake lan lungguh. Kancane penulis mau sing jenenge Daliman (singlon) njur matur. “Inkang dipun raosaken punapa, pak?”</p> <p>“Aja ngandang aku pak, ning aku iki eyang Sarip sing nunut mapan</p>	Kacariyosaken nalika kancanipun paraga sami niliki Pak Bagyo ingkang sakit dumadakan Pak Bagyo ngendika bilih badanipun Pak Bagyo nembe dipunrasuki lelembat ingaran Eyang Sarip.	10a

Lajenganipun Lampiran 2:

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
10.		ing awake pak Bagyo.” Ngono suwarane sing metu saka lesane pak Bagyo. Swarane mau kaya swarane mbah Suto penyiur kanca tani, sing bisa gawe penasarane wong akeh, sing durung padha priksa).		10a
		Bareng wis rampung, dilap, banjur didandani manten, dilungguhake madhep sajen, lan pangaggone manten putri wis di sedhiyakake ing sandhinge kono. Sawise mesam-mesem sedhela, eyang Sarip banjur kandha, “Kowe kabeh kuwi wong becik-becik, wis ya aku saiki ndhak bali!” Kandha ngono pak Bagyo njaluk dilawani ngadheg. Sikile banjur tumapak mlaku metu saka sajeroning ngomah. Bareng anggoné mlaku wis tekan ngarep wates pekarangan, awakke pak Bagyo banjur mak kleprek ambruk, tinaman ing anak buahe sing tansah siaga padha ngampingi.	Kacariyosaken nalika nindakaken ingkang dados dhawhipun Eyang Sarip inggih punika nyuwun dipundandani kados nganten, Pak Bagyo ambruk lajeng lelembat ingaran Eyang Sarip menika medal saking badanipun Pak Bagyo.	10b
11.	Musna Sajeroning Weteng	“Ya ora ana. Ning iki takjaluk peksa. Kowe kudu nglilani, Ndhuk.” “Lajeng?” “Ana wong sing ora bisa duwe turun. Mula bayimu bakal tak pindhah menyang wong wadon mau, Ndhuk,” “Panjenengan niku kados pundi, Mbah. Nyenengake lintu ning nyusahake kula.” “Wis, ta. Lalinana wae. Kowe ben akeh amale, Ndhuk.” “Ah. Mbah. Nggih boten saged, no.” Bu Warsi ngotot. “Ora penting, Ndhuk. Lila ora lila takjaluk,” Akhire tenan. Esuke wetenge Bu Warsi kempes-pes. Calon anake sing digadhang-gadhang rina-wengi “kesaut” mahluk liya <i>penghuni alam raya iki</i> .	Kacariyosaken sasampunipun Bu Warsi dalunipun dipunrimpeni wewujudan tiyang sepuh nalika enjingipun kandhutanipun ical.	11
12.	Fanny Lelembut kang Setya Mitulungi	Berita bacute ora mung winates ing Dhusun Cacaban, nanging wis sumebar saantero Tegal, malah wus anjarah ing jaban rangkah. Berita koran lokal uga wus kasil ngliput profile Acong. Bakune dudu nyambut gawe nanging aweh pitulungan krana sesambate Fanny kang mbutuhke badan wadange Acong kanggo lelembutan.	Kacariyosaken Acong menika saged nambani lelara ngantos kondhang dumugi njaban dhusunipun, nanging kaprigelanipun punika saking pitulunganipun arwahipun Fanny ingkang mbetahaken badanipun Acong pinangka lelembutanipun.	12

Lajenganipun Lampiran 2:

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
13.	Dipondhong Ibu Kandhunge	Kacilakan iku wis kedaden rong taun kepungkur. Wektu iku ibune bubar blanja karo adhine ragil. Nalika arep mulih saka blanja, pit motor kang ditumpaki wong loro mau disrempet truk saka mburi kang lakune banter banget. Adhine langsung tilar donya sirahe ajur. Dene ibune kang uga parah diplayokake ing rumah sakit cedhak pasar, nanging durung nganti tekan UGD wis ora ketulungan. Nalika paklike wis sadhar saka semapute, banjur crita yen wektu manten putri dipondhong wong tuwane, ibune kandhung uga melu mondhong ing saburine manten putri. Melu mlaku anggone manten putri arep temon.	Kacariyosaken ibunipun temanten menika sampun seda kalih taun kapengker amargi kacilakan. Awit saking menika ing acara mantenipun Paklikipun ingkang nggantos mondhong, nanging nalika mondhong ponakanipun kasebat Paklikipun dumadakan semaput. Nalika sampun sadhar saking semaput, lajeng ngandharaken manawi sumerep arwah ibunipun temanten putri ingkang tumut mlampah mondhong temanten.	13
14.	Direridhu Kali Lelembut Pancer	Kamangka sadurunge proyek kedhuk wedhi diliwati ya wis slametan dhisik. Ning ya kuwi amarga ngelih tapel wates sing mbaureksa Kali Pancer banjur ngamuk. Ora mung nggereti dhisel-dhisel, ning uga nggereti pralon-pralon sing kanggo nyedhoti wedhi ireng. Pungkasane, aktivitas ngedhuki wedhi ireng banjur kandheg sawetara.	Kacariyosaken sinaosa anggenipun ngedhuk pasir sampun dipunslameti rumiyin, nanging ingkang mabureksa Kali Pancer ngamuk kanthi nggereti dhisel-dhisel uga pralon-pralon ingkang nyedhoti pasir amargi ngedhuk pasir menika ngewahi sawijing tapel wates.	14
15.	Kayu Unggun kang Bisa Nyalawadi	Para peserta banjur mlayu ngeyup ing jero tendha, nanging malah kabeh tendha padha ambruk, kejaba tendane Pak Pur lan Pak Bambang kang tetep ngadeg jejeg ora melu ambruk. Ora mung kuwi, api unggun kang disoki bensin nanging ora murup kuwi mau, murup kena banyu udan.	Kacariyosaken nalika jawah tendhanipun para peserta sami ambruk kajawi tendhanipun Pak Pur kaliyan Pak Bambang. Kajeng api unggun ingkang boten murup nalika dipunsoki bensin lajeng saged murub kesiram toya jawah.	15
16.	Diweruhi Wewe Dhidhis	Nalika aku mulih saka sinau, aku keget merga adhiku lanang nangis kekejer jare mentas diweruhi wong tuwa rambute dawa lungguh ning watu gedhe cedhak dhapuran pring. Nalika disuwunake pirs marang wong pinter sing aran mbah Pujo, pancen bener adhiku mentas digangu bangsane lelembut sing tunggu watu gedhe buri omahku, wujude wewe lempoh, ora alihan enggon, ora lunga saka papan kasebut. Mung wae ora sengaja, adhiku lanang mipisi watu gedhe mau lan sakal thithite dadi abuh.	Kacariyosaken adhikipun paraga kekejer nangis amargi sumerep Wewe ing cedhak dhapuran pring. Nalika adhikipun boten sengaja nguyuhi sela kasebat dumadakan thithitipun abuh.	16a

Lajenganipun Lampiran 2:

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
16.		Lagi entuk rong uwit wae bapakku tiba semaput merga perangan gegere kebrukan wit pring. Bapaku dadi rubungan wong akeh merga wis rong jam anggone semaput mesa durung eling. Sawise ngunjuk banyu putih bapaku banjur cerita menawa nalika negor wit pring mau ora sengaja ngidak sikile wewe lempoh sing tunggu watu gedhe cerak dhapuran pring.	Kacariyosaken bapakipun paraga kanthi boten sengaja ngidak sukunipun Wewe, saengga kebrukan pring ngantos semaput kalih jam.	16b
17.	Ngundang Jim	Blaka suta yen Bambang kepingin sugih bandha donya. Jin Hadirin saguh mratelakake yen saguh paring pambiyantu, nanging Bambang kudu gelem nindakake sarat sing abot, lan resikone bisa edan. Jalaran sarate abot, Bambang kabotan lan banjur njugarke karepe. Kajiman Jin Hadirin kasebut dikon bali menyang asal usule kanthi diwacakake ayat-ayat suci. Jim Hadirin bali kanthi cara ngubengke awake, kawuwuhan angin sing tumiyup banter, kajiman mau ilang kakedhepake. Mung wae wujud sing jumedhul mung perangan sirah thok. Wujudtipun gedhe nggegirisi dhuwure sirah udakara rong meter.	Kacariyosaken nalika Bambang menika murungaken pepinginanipun sugih bandha lelantaran Jin, Jin Hadirin dipunaturi kondur kanthi dipunwaosaken ayat suci. Jin Hadirin punika lajeng ngilang kanthi ngubengaken badanipun kados angin ingkang tumiyup.	17a
		Bambang banjur eling marang dhiri pribadine, sarta banjur donga nyebut “laila ha Illallah” makaping-kaping tanpa kendhat. Krungu pandongane Bambang, Jin Nasibin banjur narik ilate lan mingkem, sarta nguntal mas, inten, lan gepokan dhuwit kertas kang katon ing jero tenggak. Sabanjure Jin Nasibin ngubengake siraha kaya ubenge gangsingan, saya suwe tan saya gangsret, lan saya cilik wujude, wusanane musna ilang sakedhepan.	Kacariyosaken Bambang menika eling lajeng ndedonga murungaken niyatipun mendhet emas ing ilat Jin Nasibin. Amargi Jin Nasibin keprungu padonganipun Bambang lajeng narik ilatipun saha ngeleg mas, inten, arta ingkang wonten ilatipun, salajengipun Jin Nasibin ngilang kanthi ngubengaken sirahipun kados gansingan.	17b
18.	Diweruhi Sinyo Main Piyul	Nanging sawise diintrogasi dening Mas Rais, jebule wong nom-noman mau pancen maune arep nyolong, nanging diwurungke amarga weruh ana bocah cilik landa, lagi main piyul ana ruang musik. Kamangka ruang musik mau wis dikunci dening Mas Rais. Bocah cilik landa rambute pirang mau ngawaske tajam banget. Mulane wong mau banjur mlayu sipat kuping lan ora sida maling.	Kacariyosaken nalika wonten maling badhe nyolong ing sekolahan maling kasebat murungaken niyatipun nyolong. Rehning maling punika sumerep lelembat ingkang arupi lare alit Walandi ingkang ngawasaken.	18

Lajenganipun Lampiran 2:

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
19	Pak Djumadi Bisa Omong-Omongan Karo Lelembut	Nalika garwane Pak Djumadi kena masalah, merga majikane kereng. Mula banjur nilpun ngomah, supaya wektu kuwi kudu sabar, lan asring maca shalawat. Ndilalah nalika nilpun garwane sing nampa malah lelembut kasebut “Aku ora kenal karo Suyanti,” kandhane.	Kacariyosaken nalika garwanipun Pak Djumadi manggihi perkawis lajeng nilpun ingkang griya, nanging nalika Pak Djumadi badhe nilpun garwanipun malih ingkang nampi lelembat.	19a
		Mula karo wong sa-kampung banjur digoleki, ning ora ketemu. Bocah wedok kasebut nate kerja bakul bakso ana saelore pepet daleme Pak Djumadi. Mula karo Pak Djumadi banjur ditilpunake marang lelembut.	Kacariyosaken nalika ing desanipun Pak Djumadi wonten tiyang ical ngantos dipunpadosi kaliyan tiyang-tiyang kampung, awit saking punika dening Pak Djumadi lajeng ditilpunaken lelembat.	19b
20.	Dikancani Lelembut Merga Dianggep Loma	Pak Kyai karo ndhudhuk lemah kuburan sawetara nanggo pacul sing mau wis disiapke Mas Dayat kaya dhawuhe Pak Kyai. Dhudhukan kuwi banjur diurugi meneh kepara diunthuk-unthuk. “Inggi Pak Kyai, badhe kula esthokaken dhawuh Penjenengan,” ature Mas Dayat nyaguhi. Wong loro banjur bali nyang perumahan. Tekan omahe Mas Dayat, Pak Kyai ngendika: “Kowe ngerti apa ora, bocah kae mau tak jak lunga supaya ora nganggu putramu meneh, gelem. Nanging dheweke njaluk digawekake omah sing becik. Sing kerumat kanthi becik uga. Lan dheweke kandha luwe, pengin njaluk mangan. Mula banjur tak tuntun nyang warung angkringan pinggir dalan kono. Tak kon mangan sakwarege.	Kacariyosaken sasampunipun Pak Kyai ngudhuk lemah kados sarean lajeng dipunurug kanthi dipununthuk-unthuk. Dumugi nggriya lajeng Pak Kyai cariyos kaliyan Mas Dayat. Bilih Pak Kyai sampun ndhawuhi lelembat ingkang nganggu putrinipun Mas Dayat supados lunga. Saderengipun ndhawuhi lunga Pak Kyai ngejak lelembat punika dhahar ing angkringan amargi ngelih.	20
21.	Diborong Priyayi Landa	Sadurunge mapan turu, karepe arep nggembol utawa nyingidake aslie dodolan luwih dhisik. Sapa ngerti nalia ditinggal turu, asile dodolan njur dirayang sawijing durjana? Ngiras mbaleni ngetung olehe-olehe mau. Bareng slorokan dibukak, Koeslan kaget! Haaa,,, jebul, krikil!!!! Koeslan sanalika ndremimil maca takbir, tahlil, tahmid, ayat kursi lan wacan surat apa wae sing dielingi.	Kacariyosaken nalika Koeslan badhe nyingidaken arta saking tiyang Walandi nyalawadi ingkang borong satenipun, artanipun punika malih dados krikil.	21

Lajenganipun Lampiran 2:

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
22.	Golek Dhuwit Nganggo Dhemit	Karo Pak Sentika mung didemok banthuke nggo tangan diwalik, tegese nggo geger tangan, ping telu. Banjur disebul kaping pisan ana ing kupinge tengen lan kiwa. Pungkasane epek-epek tangane dipijet kira-kira telung menit suwene. Rampung mangkono, Pak Sentika banjur pamit. Dheweke ngandharke lamun Siska wis mari.	Kacariyosaken nalika Pak Sentika nulungi Siska kanthi dipundemok bathukipun ngangge geger tangan kaping tiga, dipunsebul kuping kiwa tengen saha epek-epekipun dipunpijet. Sampun makaten Pak Sentika pamit kundur amargi Siska sampun wantun.	22
23.	Bakmine Diborong Lelembut	“Dadi wong enom ki mbokya sing sopan! Ditakoni kok ora gelem ngingeti. Delengen iki lho, ilatku iki mlonyoh apa ora?” pitakone piyayi sepuh luwi marang Sariman sajak srengen merga disepelake. Ngerti disengeni Sariman mengo. Nanging saeba kagete Sariman, bareng nyawang ilate piyayi sepuh sing nukoni bakmine. Ilat kuwi melet mak tlolor dawa banget ngati klangsrak lemah. Semono uga ilate anake, uga mak tleler tekan lemah. Sariman dadi kaget lan kewedan.	Kacariyosaken tiyang ingkang numbasi Bakminipun Sariman punika lelembat ingkang wujudipun nggilani. Lelembat menika arupi priyantun kalih ingkang ilatipun ndleler nangantos dumugi lemah, awit manggihi lelembat ingkang makaten Sariman kamigilan lajeng mlayu nyurung grobakipun.	23
24.	Ara-Ara Bunder	Kamto wis lungguh sila ana tengah Ara-Ara Bunder. Dheweke komat-kamit ngrupal mantra sing wis diajarké dening Mbah Soma. Swaise rampung anggone komat-kamit, dumadakan ana swara kaya mercon mbledhos ing iring kidul Ara-Ara Bunder, karo ana keluk tipis metu saka lemah, nanging mung metu sakeclapan.	Kacariyosaken nalika Kamto sila ngrupal mantra ingkang dipunajaraken Mbah Soma, dipuntekani lelembat ingkang mbaureksa Ara-Ara Bunder kanthi suwanten kados mercon kaliyan keluk tipis sakeclapan ingkang medal saking lemah.	24a
		Terus mimik es jeruk sangune Yudis. Bar mimik kula pipis enten kidul ara-ara. Mbokmenawa kanthi ora sengaja utawa ora dijarag dening Masril, sing mbaureksa kena uyuhe Masril. Mula banjur nesu lan ora trima. Mulane thithit-e Masril abuh mbededeg. Ayake dipuntir karo sing mbaureksa Ara-Ara Bunder.	Kacariyosaken sasampunipun Masril nguyuh ing Ara-Ara Bunder, thithitipun dados abuh amargi dipunpuntir kaliyan ingkang mbaureksa Ara-Ara Bunder.	24b
25.	Nonton Ledhek Ngisor Serut	Sinambi ndheleng kenya ayu njoget, Supo uga incang-incang kahanan kiwa tengen. Kawit mau ana kang diras ngowah-ngowahi adat. Biasane saben nonton ledhek mesthi akeh wong-wong desa Malang kang dikenali. Malah kepara ana uga tangga teparo sing ora	Kacariyosaken nalika Supo nonton ledhek ing dusun Malang boten wonten tiyang Malang saha tangganipun ingkang nonton, kepara boten wonten tiyang ingkang dipuntepangi. Nalika Supo tumut	25

Lajenganipun Lampiran 2:

No.	Irah-irahan	Citraning paraga lelembat saha manungsa		No. Data
		Indikator	Katrangan	
25.		kangsenan ananging padha olehe nonton. Ananging iki mau kawit dheweke teka tekan saiki ora ana siji-sijia wong sing dikenali. Durung nganti entuk jawaban, dumadakan ing gulune Supo wis dikalungi slendhang ijo malik dadi ula gedhe. Endhase ngenggeln-genggel arep nyembur. Supa njenggirat. Tanpa kandha apa-apa dheweke nggeblas, mlayu ngedohi ula gedhe mau. Dumadakan wong-wong ing cedhake kang uga mau nonton ledhek malik dados ula sapirang-pirang.	njoget ing Ledhek gulunipun dipunkalungi slendhang ijo ingkang malih dados ula ageng ingkang kepingin nyembur. Tiyang-tiyang ingkang nonton ledhek menika ugi malih dados ula.	25
26.	Banaspati Cacah Loro	Lagi enak-enake leren ning ngisor uwit maoni, saka kadohan ana barang cumlorot kaya oncor mubyar-mubyar cacah loro. Oncor mau katone mlaku turut laren iring-iringan marep ngarep buri. Mbok menawa kuwi oncor sing digawa warga kono sing budhal menyang sawah arep nyurong welut karo yuyu kanggo pakan bebek. Nanging aneh, bareng wis tak waspadakake barang sing cumlorot kaya oncor jebul wujud uwong mlaku njungkir, sirahe eneng ngisor. Padhang-padhang saka kadohan cumlorot mau jebul sirah kanthi rambut geni mubyar-mubyar. Sanajan sirahe mau njungkir, aku weruh mripate satutup gelas mencereng karo siyunge dawa-dawa kaya buta, medeni. Wewujudan aneh mau malaku njungkir ngarep ngarep buri.	Kacariyosaken paraga sumerep lelembat Banaspati ingkang nggilani. Banaspati punika cumlorot kados oncor arupi tiyang njungkir, sirahipun wonten ngandhap kanthi rikma geni mubyar-mubyar, mripatipun satutup gelas dene siyungipun kados buta. Wewujudan punika njungkir ngajeng wingking.	26